RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1920. Andra kammaren. Nr 78.

Måndagen den 14 juni.

Kl. 11 f. m.

Förhandlingarna leddes vid detta sammanträde till en början av herr vice talmannen.

§ 1.

Justerades protokollet för den 8 innevarande juni.

§ 2.

Ordet lämnades härefter på begäran till

Svar å interpellation.

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet Nilsson, som anförde: I en med kammarens tillstånd till mig framställd interpellation har herr K. H. Magnusson till mig riktat följande spörsmål:

»Ämnar herr statsrådet vidtaga åtgärder för att den råg, som finnes lagrad hos till kvarnringen ej anslutna kvarnar, av kvarnringen inköpes till gällande minimipris och, om överenskommelse härom ej kan träffas, föranstalta om exporttillstånd för ifrågavarande rågpartier?»

I motiveringen har interpellanten utgått från, att utom kvarnföreningen stående kvarnar inköpt råg med beräkning att kunna fritt sälja det därav förmalda rågmjölet samt gjort gällande att dessa kvarnar råkat i svårigheter, enär allmänheten krävde att även få köpa vetemjöl och kvarnarna ej kunde tillhandahålla vetemjöl annat än efter inköp från kvarnföreningen, vilken då fordrade att även rågmjöl skulle köpas. Resultatet härav ansågs hava blivit, att de utom kvarnföreningen stående kvarnarna samlat jämförelsevis stora råglager, vilka icke syntes kunna realiseras utan att särskilda åtgärder vidtoges i av interpellanten antydd riktning.

På min begäran har kvarnkontrollnämnden yttrat sig angående de i interpellationen berörda förhållandena. Nämndens yttrande lyder sålunda:

»Kontrollnämnden har tidigare haft tillfälle framhålla, hurusom den av kvarnföreningen under vintern och våren tillämpade anordningen med viss hopkoppling av försäljningen av vetemjöl och rågmjöl

Svar å interpellation. (Forts.)

av helt naturliga skäl medfört vissa mindre olägenheter för allmänheten, men att å andra sidan ifrågavarande anordning dock ur det allmännas synpunkt — närmast på grund av världsläget på vetehandelns område — medfört väsentliga fördelar. Då det i den remitterade interpellationen huvudsakligen gäller frågan om den inverkan, åsyftade anordning med mjölhandeln haft och till äventyrs fortfarande kan hava på vissa mindre, utanför kvarnintressentföreningen stående kvarnars omsättning m. m. av råg, har kontrollnämnden sökt bilda sig en uppfattning, i vad mån dylika kvarnar verkligen haft att kämpa med sådana svårigheter, som avses i remissframställningen. Därvid har kontrollnämnden genom folkhushållningskommissionens spannmålsavdelning hänvänt sig till de personer, som av de mindre kvarnarnas sammanslutningar tidigare utsetts att såsom representanter för dem biträda kommissionen med frågor, berörande dessa mindre kvarnars intressen. Av vad sålunda inhämtats framgår, bland annat, *att* nämnvärda inköp av råg knappast förekommit och att hos dylika kvarnar inneliggande lager äro obetydliga, *att* förmalningen av brödsäd för s. k. självhushållares räkning däremot betydligt ökats i förhållande till ransoneringstiden (enligt uppgift med cirka 30 % för råg och 50 % för vete) men vid jämförelse med åren 1914—1916 varit av ungefär normal omfattning, med undantag dock för vete, som möjligen något ökats, samt *att* åtskilliga personer, som icke hava jordbruk och icke förut anlitat tullkvarnar, under den gångna vintern i viss utsträckning inköpt spannmål och själva låtit förmala densamma å mindre kvarnar. Det är även att bemärka, att såvitt kontrollnämnden kunnat överblicka förhållandena, klagomål från mindre kvarnar under den gångna vintern och våren hava så gott som helt uteblivit, och detta även på det område, interpellanten åsyftar. Med undantag för *ett* speciellt fall, en kvarn i Västergötland, känner kontrollnämnden icke till någon mindre kvarn, som till kontrollnämnden framfört direkta klagomål över de svårigheter, interpellanten bringat på tal; och i nyssnämnda enstaka fall torde svårigheterna numera vara uppklarade. Å andra sidan har det förekommit i mer än ett fall, att dylika mindre kvarnar hos kvarnintressentföreningen begärt att av densamma få inköpa råg. Härtill kommer, att kvarnintressentföreningen nyligen beslutat upphäva åsyftade hopkoppling mellan vetemjöls- och rågmjölshandeln, varjämte föreningen — på hemställan av kontrollnämnden — förklarat sig villig taga under övervägande att, i den mån de för föreningen för ändamålet tillgängliga lagerutrymmen det medgiva, inlösa god och oskadad råg från utomstående kvarnar, som bevisligen hava stora svårigheter att vinna avsättning för inneliggande lager. Från föreningen Sveriges spannmålsintressenter har inkommit uppgifter över hos föreningens medlemmar inneliggande lager varav framgår att det är relativt små kvantiteter det rör sig om och som näppeligen torde bereda innehavarna några svårigheter att placera.

Av vad sålunda anförts torde framgå, att några ytterligare åtgärder beträffande det i interpellationen berörda spörsmål icke kunna anses erforderliga.»

Svar å interpellation. (Forts.)

Vidare yttrade:

Herr Magnusson i Skövde: Herr talman! Jag har endast att till herr statsrådet framföra mitt tack för det lämnade svaret, ehuruväl jag genast måste säga, att jag finner, att detsamma är väl knapphändigt och väsentligen utgöres av vad man från motsidan, d. v. s. från kvarnringens och, såvitt jag kan förstå, även kvarnkontrollnämndens sida haft att säga i frågan. Det är dock icke en så alldeles obetydlig fråga, det här gäller. Den sammanhänger ju ganska nära med den överenskommelse om spannmålsregleringens avveckling, som riksdagen här förra året ingick, då emellertid både utskottet och riksdagen i betydande mån funno sig ställda inför ett fait accompli. Det var nämligen, som jag i interpellationen påpekat, så, att statsutskottet ställdes inför en sådan situation, att det upplystes, att utskottet och riksdagen möjligen kunde avslå hela förslaget angående överenskommelse med kvarnägarna, men att vid den sena tidpunkten och i det läge, frågan befann sig, kunde man icke åstadkomma några ändringar i det överenskomna kontraktet, icke ens de allra ringaste. Följden har ju blivit åtskilliga missförhållanden.

Jag skall icke här ingå på, att överenskommelsen tvivelsutan ställt sig alltför gynnsam för kvarnringen och alldeles för ogynnsam för en del andra kvarnar, som icke tillhöra kvarnringen, ehuru jag vill betona, att även dessa ha rätt att leva. Det är visserligen så, att dessa kvarnar i ganska ringa utsträckning klagat, ehuru icke, tror jag, i så ringa utsträckning, som det framgick av kvarnkontrollnämndens uttalande om, att de icke haft någonting att klaga på. Det har nog rått ovisshet om, vilket som vore rätt forum för dessa klagomål, men det har dock inkommit klagomål från så många håll, att det framgår, att det icke rör sig om några obetydligheter.

I den överenskommelse, som i höstas ingicks, bestämdes, att rågen skulle vara fri, under det att vetehandeln fortfarande var bunden. Detta gjorde, att en hel del kvarnar, som före kristiden brukat uppköpa råg, förmala den och försälja rågmjölet, tyckte, att tiden nu var inne för dem att återgå till deras gamla kvarnrörelse. De köpte då i höstas rätt betydande lager av råg, men det visade sig, att detta var ett misstag. Det blev nämligen fullkomligt omöjligt att sälja rågmjölet på grund av det vetemjölstvång, som kvarnringen införde.

Jag skulle kunna anföra åtskilliga exempel på detta, men jag skall endast anföra ett, som kom mig tillhanda alldeles opåmint, sedan jag redan hade framställt min interpellation. Det var en känd Örebrofirma, som frågade, huruvida något svar lämnats på interpellationen och om några åtgärder blivit vidtagna. Den redogör för, hur den inköpt råg och säger sedan: »Våren och den varma årstiden komma ju nu, och det blir bekymmersamt för dem, som nu ha råg i lager och icke kunna få mala eller avyttra densamma hel eller i form av mjöl. Den s. k. kvarntrusten har genom regeringen erhållit så oerhörda fördelar, att handeln med råg och vete utom trusten är alldeles lamslagen. Småkvarnarna beräknas ju på hösten och förvintern kunna omsätta den inköpta rågen, men på grund av att kvarn-

Svar å interpellation. (Forts.)

trusten icke säljer vetemjöl utan att på samma gång betinga sig leveransen av rågmjöl, är det alldeles uteslutet, att småkvarnarna skola ifrågakomma vid leveranser av rågmjöl. Som ett bevis härpå närsluta vi härjämte en avskrift av ett brev ifrån sysslomannen vid Östersunds hospital, varav framgår, att de för en vagn om 15 tons rågmjöl fått betala 575 kronor mera än behövligt för att erhålla något parti vetemjöl.» Av den avskrift, som är bifogad, framgår också, att firman ifråga offererat rågmjöl till vida lägre pris, än hospitalet måste betala till vederbörande till kvarnringen anslutna kvarn, blott för att det på annat sätt icke kunnat erhålla vetemjöl. Samma förhållanden råda på många andra håll, men jag skall icke här draga fram några flera exempel.

Nu gjordes det i svaret gällande, att det här rörde sig om mycket små partier, som det icke mötte någon vidare svårighet att realisera, och såvitt jag hann rätt uppfatta herr statsrådet, skulle något erbjudande nu ha gjorts från kvarnringen om inköp av oskadad råvara, som kvarnarna hade kvar. Jag vill emellertid säga, att detta dock givetvis kommer mycket sent. På grund av den förutvarande jordbruksministerns sjukdom kunde jag icke framställa interpellationen förrän strax före påsk. Sedan har tiden gått, och den för rålagringen svåraste tiden är nu gången. Det har givetvis varit mycket svårt för dem, som haft lager, att sköta dessa, så att de förblivit oskadade. Dessutom tillkommer, att man fått bekosta lagring hela denna långa tid, vilket ju icke sker utan kostnader och även att man försuttit en lång period, då man kunnat sälja sitt lager. Meningen var ju att redan på hösten börja utnyttja sitt kvarnmaskineri och sedan sälja under vinterns lopp. Att nu få sälja till de garanterade minimipriserna, är ju visserligen någon tröst för kvarnarna, men icke någon fullständig eller tillräcklig sådan.

Jag kunde icke undertrycka den reflexionen, att man i svaret från kvarnkontrollnämnden, som citerades, i vissa fall sökte blanda bort korten. Ty där påpekades, att nu hade dessa kvarnar haft mera till förmalning åt självhushållen, än de haft under kristiden, och det är ju alldeles självklart, liksom att vissa andra än jordbrukarna inköpt råg att förmala. Man menar väl därmed, att dessa kvarnar, som jag gjort mig till talesman för, icke skulle ha något att beklaga sig över, då de ju i alla fall haft sysselsättning, eftersom de fått mala litet mera åt andra. Men detta erbjuder ingen ersättning för de förluster, som förorsakats dem genom en fullt lojal affärsåtgärd, nämligen genom att i höstas inköpa spannmål.

I närvarande stund vet jag icke, hur stora lagren kunna vara hos ifrågavarande kvarnar, men jag vet, att en del tidigare haft mycket stora sådana och i betydande utsträckning ha dem kvar. Detta torde vara obestridligt. Om den tröst, som nu lämnas — att kvarnringen är villig att inköpa rågen — kan vara tillräcklig, det vågar jag icke yttra mig om. Det är ju klart, att den möjligtvis inköper den alldeles oskadade spannmål, som man har kvar. Någon alldeles tydlig försäkran därom har emellertid icke givits. Jag skall därför be att få hemställa till herr statsrådet, att han verkligen ville tillse, att det

blir allvar av denna försäkran, så att icke de kvarnar, som det här är fråga om, behöva ytterligare en lång tid ligga inne med dessa lager, och att, om möjligt, inköpet sker på sådana villkor, att dessa små kvarnägare åtminstone få så mycket ersättning, som en kommissionär tillgodoräknar sig för den spannmål, som han inköper och befordrar till kvarnringen. Jag tycker detta icke vore för mycket.

Svar å interpellation. (Forts.)

Chefen för jordbruksdepartementet herr statsrådet Nilsson: Det är ju klart, att den s. k. ransonering, som kvarnföreningen igångsatt, medfört vissa svårigheter för en del kvarnar. Jag tror emellertid, att interpellanten väl mycket generaliserat dessa svårigheter. Strax efter det interpellationen blivit framställd, sökte jag införskaffa upplysningar om de kvantiteter, som eventuellt lågo inne hos kvarnar och köpmän, stående utanför kvarnföreningen, för att på detta sätt bilda mig ett omdöme om, vilka svårigheter man på det hållet kunde ha att kämpa med. Jag erhöll då uppgifter från en sammanslutning, som kallar sig föreningen Sveriges spannmålsintressenter, och vars medlemmar utgöras av kvarnar och spannmålshandlare, vilka stå utanför kvarnföreningen. De uppgifter, som då kommo mig till handa, visade, att det hos dessa kvarnar och spannmålshandlare fanns inneliggande en kvantitet av mellan sex- och sjutusen ton spannmål, fördelad på ett 60 kvarnar och spannmålshandlande. Den siffran är ju icke vidare imponerande, och jag fick också det intrycket, att svårigheterna icke måtte vara alltför stora. Naturligtvis fanns det en och annan kvarn, vid vilken det rådde svårigheter att på ett nöjaktigt sätt förvara det lager, som fanns inne, men i stort sett tror jag icke att dessa varit så stora, som man föreställt sig.

Att olägenheterna icke varit alltför stora, framgår ju även därav, att kvarnarnas ombud icke framfört några egentliga klagomål. Till departementet hava inkommit tre, fyra framställningar, i vilka man begärt tillstånd att få exportera råg, dels till Finland och dels till Estland. Framställningarna ha i två fall motiverats med bristande lagerutrymme och i ett fall med, att man hade partier, som voro skadade. Om man bortser från det mindre lämpliga i att begagna sig av ett lands nödläge för att göra sig av med rågpartier, som kunna anses olämpliga till människoföda, har det icke från sökandefirman visats, att dessa partier varit skadade. Jag fick för övrigt det intrycket, att svårigheterna vid lagringen icke utgjorde den väsentliga anledningen till framställningen om export, utan att denna förestavats av rena affärssynpunkter.

Herr Norman: Herr vice talman! Jag ber att få understryka de synpunkter, som av interpellanten här blivit framförda, och uttala min förundran över svaret på interpellationen, i vilket det med visst gillande och understrykande upprepas vad man sagt från deras sida, som representera den så att säga motsatta ståndpunkten till den, som intages av dem, som stå utom kvarnringen. De förra ha sagt, att *inga nämnvärda* inköp av råg förekommit,

Svar å interpellation. (Forts.)

och kvarnintressenterna ha ju framhållit, att det bara är fråga om *små* lager.

Ja, från de stora kvarnarnas sida kanske dessa lager anses för små och obetydliga och att man icke alls behöver taga någon hänsyn till dem. Om det förekommer något hundratal ton hos en enskild kvarnägare eller mindre spannmålshandlare, så är det för de stora kvarnarna en fråga av mindre vikt. Men för denna kvarn eller denna spannmålshandlare kan detta på god tro inköpta, men osålda lager av spannmål bliva ekonomiskt ruinerande, och vi måste väl även taga någon hänsyn till den saken. Enligt nyss lämnade uppgifter skulle den kvantitet, som förekommer hos dessa kvarnar och spannmålshandlare uppgå till så relativt litet som 7,000 ton, fördelat på ett 60-tal ägare, men fördelar jag dessa 7,000 ton på de 60 innehavarna, så finner jag, att det blir i genomsnitt 115,000 kg. på var och en, och det kan för en mindre kvarnägare utgöra ett ganska betydande parti och innebära ganska avsevärda ekonomiska risker.

Då herr statsrådet säger, att om också några kvarnägare och spannmålshandlande kommit i nödläge, så är det dock endast *ett fåtal* det gäller och dem behöva vi icke taga någon hänsyn till, så vill jag påpeka, att det icke bara är dessa småkvarnars och spannmålshandlares intressen det gäller, det är även de leverantörers intressen, som stå bakom. Ty på många håll, jag känner väl till sådana förhållanden, leverera jordbrukarna hellre sin spannmål till vissa spannmålshandlare eller vissa kvarnar, som de tidigare vänt sig till, än till de större kvarnarna. De finna nämligen mången gång ett humanare bemötande och större tillmötesgående där.

Genom det tillvägagångssätt, som interpellanten vänt sig emot, stå nu en hel del personer, som i god tro inköpt spannmål, med sina lager nära nog alldeles osäljbara. De ha sedan i höstas, då lagren inköptes, legat ute med större eller mindre penningsummor, vilket naturligtvis måste verka ganska ingripande i deras ekonomiska ställning. Mången gång förefinnas svårigheter med lagerutrymmen för dessa spannmålslager. Det är ju ett mycket beklagligt förhållande, som kan medföra svårigheter även för kommande år.

Nu sades det visserligen, att kvarnringen ställt i utsikt, att den skulle kunna från spannmålshandlande och kvarnar inköpa oskadad råvara. Jag vill då fråga: Till vilket pris förbinder sig kvarnringen att köpa in denna råvara? Är det till det pris uppköparna själva fingo betala i höstas? I så fall skulle de visserligen nu slippa ifrån den inköpta spannmålen, men de skulle göra en ingalunda obetydlig ränteförlust, eftersom de legat ute med pengar. Men dessutom är att märka att spannmålen under tiden har lättat, och att det uppstått svinn och olägenheter av andra slag, som givetvis måste taxeras i pengar. Skulle det pris de nu få ej innebära skälig ersättning för ränteförlust, för svinn och lättnad o. s. v., innebär detta löfte utsikt till stora förluster för de mindre, under gynnande av de stora kvarnintressena, vilka, förefaller det mig, blivit i synnerligen hög grad tillgodosedda genom de kontrakt

Svar å interpellation. (Forts.)

regeringen ingått med dem. Och jag vill fästa uppmärksamheten på vikten av att det icke bara blir de större kvarnarnas intressen, man här fäster avseende vid utan att man också kommer ihåg, att det finnes legitima intressen även hos de mindre kvarnarna och spannmålshandlarna samt dessas leverantörer, intressen, som förtjäna att beaktas.

Jag får därför säga, att jag kände mig synnerligen besviken på herr statsrådets svar, då han sade, att förhållandena icke vore sådana, att de nu påkallade åtgärder från regeringens sida.

Jag skulle vilja rikta en allvarlig vädjan till herr statsrådet att taga saken under noggrann omprövning och se till, om det icke möjligen kunde göras något till gagn för dessa spannmålshandlare och mindre kvarnar, som gjort en god gärning gent emot många mindre leverantörer, då de tagit emot deras spannmål, och som mången gång behandlat dessa leverantörer vida bättre än de större kvarnarna. Det finnes på många håll bland jordbrukets utövare ett stort och jag vill säga också ganska berättigat missnöje med det sätt, varpå de stora kvarnintressenas representanter gått till väga mot leverantörerna, och jag har tyckt mig finna i det kontrakt, som här blivit upprättat, ett alltför starkt gynnande av dessa stora kvarnars intressen.

För min del ber jag alltså att få på det livligaste understryka de synpunkter interpellanten framfört och vädjar till herr statsrådet att göra vad göras kan för att åstadkomma rättelse.

Herr Magnusson i Skövde: Jag beklagar, att jag i herr statsrådets senaste anförande icke fick något som helst svar på min vädjan till herr statsrådet att söka åstadkomma, att dessa spannmålshandlare och andra, som sedan i höstas lagrat spannmål, finge tillgodoräkna sig vanlig provision till kvarnringen, då ringen nu visar dem den nåden att inköpa deras spannmål. Man får icke bagatellisera de kvantiteter, det här är fråga om. Jag tror, att de upplysningar, herr statsrådet fått mottaga, äro tämligen missvisande, ty här rör det sig nog om större kvantiteter. Jag känner sålunda till en kvarn, vars ägare inköpt 80 ton råg, och det är ju icke så obetydligt. Räknar jag så med ett pris av 40 öre per kilo, så är jag uppe i en summa av 32,000 kronor, som han riskerar sedan i höstas, och det är dock inte så obetydligt. Om man, såsom man måste göra, räknar med 40 öre per kilogram, så är det 32,000 kronor, som han fått riskera sedan hösten, och det är, såsom var man vet, som känner till de mindre vattenkvarnarna och deras förhållanden, inte alls en obetydlig affär för en sådan. Det bör dock vara ett intresse, värdigt herr statsrådet, att söka åstadkomma, att de icke behöva förlora någonting, och detta så mycket mer, som kvarnringen säkert kan lämna ersättning utan att därför taga av sina fonder eller dylikt. Ty den vinst kvarnringen gör på förmalningen är nog så stor, att den kan lämna sådan ersättning.

Jag ber därför att än en gång få vädja till herr statsrådet att försöka använda sin ställning till att förmå kvarnringen att, om den köper denna spannmål, göra det på sådana villkor, att åt-

Svar å interpellation. (Forts.)

minstone den direkta förlusten kan bortfalla för dem, som lagrat spannmålen hela denna långa tid.

§ 3.

Föredrogos, men bordlades åter statsutskottets utlåtanden nr 233 och 234, jordbruksutskottets memorial nr 100 och 101 samt andra kammarens femte tillfälliga utskotts utlåtande nr 17.

§ 4.

Vidare föredrogos vart för sig statsutskottets

memorial, nr 215, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut beträffande grunder för statsbidrag till epidemisjukvården; och

utlåtande, nr 216, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anordnande av en ny statens vårdanstalt för alkoholister jämte en i ämnet väckt motion.

Kammaren biföll vad utskottet i nämnda memorial och utlåtande hemställt.

§ 5.

Sedan herr talmannen nu inträtt och övertagit ledningen av kammarens förhandlingar, föredrogs statsutskottets utlåtande, nr 217, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till grunder för dyrtidstillägg under ecklesiastikåret 1920—1921 åt dels kyrkoherdar och komministrar i nyreglerade pastorat samt vissa extra ordinarie präster, dels ock innehavare av prästerliga emeritilöner jämte en i ämnet väckt motion; och blev utskottets däri gjorda hemställan av kammaren bifallen.

§ 6.

Ang. tillfällig löneförbättring och dyrtidstillägg åt viss personal vid nordiska museet.

Till avgörande förelåg vidare statsutskottets utlåtande, nr 218, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till nordiska museet för beredande av tillfällig löneförbättring och dyrtidstillägg åt viss personal jämte en i ämnet väckt motion.

I en den 5 mars 1920 till riksdagen avlåten, till statsutskottet hänvisad proposition, nr 350, hade Kungl. Maj:t under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för samma dag föreslagit riksdagen att anvisa å tilläggsstat för år 1920

dels för beredande av tillfällig löneförbättring under år 1920 åt nordiska museets personal, med undantag av vakt- och arbetarpersonalen vid friluftsavdelningen å Skansen, ett förslagsanslag, högst 13,725 kronor, att efter Kungl. Maj:ts bestämmande utgå i huvudsaklig enlighet med de föreskrifter, som beträffande motsvarande befattningshavare inom den civila statsförvaltningen kunde bliva gällande för år 1920;

dels ock för beredande under år 1920 av dyrtidstillägg åt nor-

diska museets personal, med undantag av vakt- och arbetarpersonalen vid friluftsavdelningen å Skansen, ävensom åt personalen vid livrustkammaren, i den mån avlöningarna åt sistnämnda personal ej utginge direkt av statsmedel, ett förslagsanslag å 111,000 kronor, att utgå under iakttagande i tillämpliga delar av de grunder, som vore eller kunde varda bestämda beträffande dyrtidstillägg under år 1920 åt befattningshavare i statens tjänst.

Ang. tillfällig löneförbättring och dyrtidstillägg åt viss personal vid nordiska museet. (Forts.)

I samband härmed hade utskottet till behandling förehaft en inom andra kammaren av herr *Andersson* i Stockholm *m. fl.* väckt motion, nr 371, däruti hemställts, att riksdagen med anledning av Kungl. Maj:ts förenämnda proposition måtte besluta att anvisa på tilläggsstat för år 1920

dels för beredande av tillfällig löneförbättring under år 1920 åt nordiska museets personal, vakt- och arbetspersonal vid friluftsavdelningen å Skansen inberäknad, ett förslagsanslag, högst, 33,295 kronor, att efter Kungl. Maj:ts bestämmande utgå i huvudsaklig enlighet med de föreskrifter, som beträffande motsvarande befattningshavare inom den civila statsförvaltningen kunde bliva gällande för år 1920;

dels ock för beredande under år 1920 av dyrtidstillägg åt nordiska museets personal, vakt- och arbetspersonalen vid friluftsavdelningen å Skansen inberäknad, ävensom åt personalen vid livrustkammaren, i den mån avlöningarna åt sistnämnda personal ej utginge direkt av statsmedel, ett förslagsanslag å 129,300 kronor, att utgå under iakttagande i tillämpliga delar av de grunder, som vore eller kunde varda bestämda beträffande dyrtidstillägg under år 1920 åt befattningshavare i statens tjänst.

Utskottet hemställde att riksdagen, med bifall till Kungl. Maj:ts framställning och med avslag å herr Anderssons m. fl. ovanberörda motion, i vad den skiljde sig från Kungl. Maj:ts förslag, måtte

a) för beredande av tillfällig löneförbättring under år 1920 åt nordiska museets personal, med undantag av vakt- och arbetarpersonalen vid friluftsavdelningen å Skansen, anvisa på tilläggsstat för år 1920 ett förslagsanslag, högst, 13,725 kronor, att efter Kungl. Maj:ts bestämmande utgå i huvudsaklig enlighet med de föreskrifter, som beträffande motsvarande befattningshavare inom den civila statsförvaltningen kunde bliva gällande för år 1920;

b) medgiva, att till innehavare av anställningar, vid vilka enligt a) tillfällig löneförbättring år 1920 kunde komma att beviljas, såsom förskott i avräkning å den tillfälliga löneförbättring, som kunde varda dessa anställningshavare beviljad för år 1921, finge, på sätt och med de förbehåll Kungl. Maj:t närmare bestämde, utbetalas vad som skolat utgå, därest de bestämmelser, som för innevarande år kunde bliva meddelade, jämväl bleve gällande för år 1921, ävensom att för förskotten finge tagas i anspråk det anslag, som kunde bliva såsom avsättning till tillfällig löneförbättring för år 1921 av riksdagen beviljat;

Ang. tillfällig löneförbättring och dyrtidstillägg åt viss personal vid nordiska museet. (Forts.)

c) medgiva, att från och med år 1920 dyrtidstillägg åt nordiska museets personal, med undantag av vakt- och arbetarpersonal vid friluftsavdelningen å Skansen, ävensom åt personalen vid livrustkammaren, finge utgå under iakttagande i tillämpliga delar av de grunder, som gällde beträffande dyrtidstillägg under motsvarande tider åt befattningshavare i statens tjänst;

d) medgiva, att till befattningshavare, som på grund av c) åtnjutit dyrtidstillägg för första halvåret 1920 eller del därav, finge utgå förhöjning i dyrtidstillägget, motsvarande tjugu procent av de avlöningsförmåner för samma tidrymd, på vilka dyrtidstillägg finge beräknas, dock att sådant tillägg finge utgå allenast till befattningshavare, som vore familjeförsörjare, samt att, där både man och hustru tillhörde under sagda mom. c) omförmäld personal, tilllägget likväl finge utgå endast till endera av dem, och då till den, som åtnjöte högsta lönen;

e) för de under c) och d) angivna ändamål anvisa på tilläggsstat för år 1920 ett förslagsanslag av 140,000 kronor; samt

f) förklara, att under år 1921 tillsvidare och intill dess definitivt beslut fattats rörande de medel, av vilka för sagda år kostnaderna för dyrtidstillägg åt under c) omnämnd personal skulle bestridas, härför erforderliga belopp skulle utgå av det till bestridande av kostnaderna för dyrtidstillägg åt statens befattningshavare och pensionärer m. fl. vid sidan av huvudtitlarna såsom avsättning å 1921 års riksstat anvisade förslagsanslag, högst, å 200,000,000 kronor.

Reservation hade likväl avgivits av herrar *O. U. B. Olsson*, *Anderson* i Råstock, *Waldén*, *Jansson* i Falun, *Andersson* i Gävle, *O. Nilsson* i Örebro och *Lübeck*, vilka ansett, att utskottet bort hemställa, att riksdagen i anledning av Kungl. Maj:ts ifrågavarande framställning och herr Anderssons i Stockholm m. fl. ovanberörda motion måtte

a) för beredandet av tillfällig löneförbättring under år 1920 åt nordiska museets personal, vakt- och arbetspersonalen vid friluftsavdelningen å Skansen inberäknad, anvisa på tilläggsstat för år 1920 ett förslagsanslag, högst, 33,295 kronor, att efter Kungl. Maj:ts bestämmande utgå i huvudsaklig enlighet med de förskrifter, som beträffande motsvarande befattningshavare inom den civila statsförvaltningen kunde bliva gällande för år 1920;

b) — — —

c) medgiva, att från och med år 1920 dyrtidstillägg åt nordiska museets personal, vakt- och arbetspersonalen vid friluftsavdelningen å Skansen inberäknad, ävensom åt personalen vid livrustkammaren finge utgå under iakttagande i tillämpliga delar av de grunder, som gällde beträffande dyrtidstillägg under motsvarande tider åt befattningshavare i statens tjänst;

d) — — —

e) för de under c) och d) angivna ändamål anvisa på tilläggsstat för år 1920 ett förslagsanslag av 165,000 kronor;

f) — — —

Ang. tillfällig löneförbättring och dyrtidstillägg åt viss personal vid nordiska museet. (Forts.)

Sedan utskottets hemställan föredragits, yttrade:

Herr Andersson i Stockholm: Herr talman! Jag har i denna fråga tagit mig friheten väcka en liten motion. Det var nämligen så, att då denna fråga behandlades under fjolåret, var det likaledes en motion, som avsåg att arbetarna och vakterna på Skansen skulle beredas samma förmåner med avseende på dyrtidstillägg från staten som de vid nordiska museet anställda vakterna och dylika. Nu har utskottet i likhet med vad som var fallet föregående år avstyrkt denna motion. Jag skall med anledning därav be att få säga några ord.

Jag anser, att dessa två avdelningar av nordiska museet, den å Skansen varande och det egentliga nordiska museet, höra så nära samman och ha så lika uppgifter, att man icke rättvisligen kan göra den skillnad mellan dem, som utskottet har gjort. Utskottet säger nämligen, att det föreligger en sådan real skillnad mellan den ställning i förhållande till staten, som intages av nordiska museet å Lejonslätten, inklusive livrustkammaren å ena sidan samt friluftsmuseet Skansen å den andra, att denna till fullo motiverar ett uteslutande av personalen vid sistnämnda museum från nu ifrågavarande dyrtidsbidrag. Jag anser för min del, att så icke är förhållandet. Detta är enligt min uppfattning två institutioner, som på sätt och vis komplettera varandra. Skansen har ju en uppgift att fylla i rent kulturhistoriskt hänseende och nordiska museet har en annan. Men man kan enligt min mening icke säga, att Skansen därvidlag intar någon särställning gentemot staten. Jag behöver väl inte påpeka den betydelsefulla uppgift, som Skansen fyller. Det känna vi alla till. För övrigt ha dessa institutioner samma administration och gemensam ekonomi. Personalen vid dessa båda institutioner anser sig också tillhöra samma verk. För övrigt har ju den administrativa personalen vid nordiska museet, som ju även utför det arbete, som tillkommer den i egenskap av Skansens styresmän, beviljats dyrtidstillägg av staten. Vad det här gäller är de lägst avlönade vid Skansen, och jag anser för min del, att det med hänsyn till deras ställning vore väl motiverat, om staten även bidroge något till deras dyrtidstillägg.

Då vid fjolårets riksdag proposition i ämnet förelåg, yttrade dåvarande chefen för ecklesiastikdepartementet, att han med hänsyn till konsekvenserna av ett bifall till framställningen om dyrtidsunderstöd av statsmedel jämväl åt Skansens personal icke dristat sig låta sitt förslag omfatta även denna personal. Det synes alltså, som om åtminstone då den uppfattningen gjort sig gällande, att det inte var med hänsyn till den reala skillnaden mellan Skansens och nordiska museets personal, som framställningen avslogs, utan enbart med hänsyn till de konsekvenser, som befarades skola bliva en följd av ett bifall till densamma. Nu kan jag för min del inte se några konsekvenser i det hänseendet. Ty någon institution liknande Skansen lär väl knappast finnas i vårt land, vilken skulle kunna göra anspråk på samma ställning som Skansen i detta hän-

Ang. tillfällig löneförbättring och dyrtidstillägg åt viss personal vid nordiska museet. (Forts.)

seende. För övrigt bidrager Skansen även i ganska avsevärd grad till att täcka omkostnaderna för nordiska museet. Jag har här en statistik, som visar, att nordiska museet under åren 1910—1918 gått med en förlust av omkring 36,000 kronor per år, oaktat statsbidrag lämnats. Till täckande av denna förlust för nordiska museet på Lejonslätten har Skansen bidragit. Jag förmenar sålunda, att då ekonomien är så sammankopplad, som här är fallet, så kan man icke säga, att det är två olika institutioner.

Nu har man även velat göra gällande, att Skansen på grund av sina anordningar skulle i någon mån utgöra en nöjesinrättning. Men jag hemställer, huruvida inte det övervägande flertalet av de nöjen, som anordnas på Skansen, äro att hänföra till nöjen av kulturhistoriskt slag, som göra sig gällande just i den miljö, som Skansen är. Och jag undrar, huruvida inte dessa folkdanser och folklekar och sådant, som där förekomma och demonstreras för den publik, som finnes på Skansen, kunna i avsevärd grad influera på ungdomens nöjesliv i allmänhet. Jag tror därför, att man ur den synpunkten inte kan motivera ett avslag.

Dessutom har ju museinämnden och jag tror även vetenskapsakademien tillstyrkt förslaget. Statskontoret, som också yttrat sig, talar om det tryckta läge, vari nordiska museet befunnit sig under de senaste åren, och säger sig icke ha något att erinra emot att statsbidrag lämnas för beredande av dyrtidstillägg även åt här ifrågavarande befattningshavare. Nu förhåller det sig ju på det sättet, att genom att nordiska museets personal erhåller bidrag till dyrtidstillägg från staten, så kunna dessa befattningshavare få ett dyrtidstillägg motsvarande vad statens övriga befattningshavare få. Men till följd av det tryckta läge, vari nordiska museet befinner sig, så kan Skansens personal icke erhålla ett dylikt dyrtidstillägg. Museinämnden säger om denna sak i sin skrivelse den 12 februari 1919, att det av ekonomiska skäl icke varit möjligt att tillämpa samma grunder för dyrtidstillägg åt Skansens personal som de vilka gälla för statens befattningshavare. Jag kan för min del icke anse, att man av så formella skäl, som det här är fråga om, bör förvägra denna personal det bidrag, som den sannolikt behöver och som Skansen också sannolikt behöver för att tillgodose den något så när i avlöningshänseende. Även om det skulle vara så, som utskottet säger, att det här föreligger någon real skillnad, så tycker jag dock icke att man får lägga en så extrem synpunkt på denna sak.

Herr talman, jag har som sagt med dessa ord velat understryka vad jag menat med min motion och syftet med densamma, och jag tillåter mig hemställa om bifall till den vid betänkandet fogade reservationen.

Häruti instämde herrar *Kjellberg, Eriksson* i Stockholm och *Sköld.*

Herr Nilsson i Bonarp: Herr talman! I den av herr Andersson i Stockholm väckta motionen föreslås, att vakt- och arbets-

personalen vid nordiska museets friluftsavdelning å Skansen skall erhålla löneförbättring och dyrtidstillägg i likhet med personalen vid nordiska museet.

Ang. tillfällig löneförbättring och dyrtidstillägg åt viss personal vid nordiska museet. (Forts.)

Detta förslag är ej nytt. Redan förlidet år hade en motion i enahanda syfte framförts. Då ansåg emellertid statsutskottet och sedermera riksdagen, att inga tillräckliga skäl hade framförts för ett tillmötesgående av motionärens framställning. Enligt riksdagens då uttalade mening förelåg en sådan real skillnad mellan den ställning i förhållande till staten, som intages å ena sidan av nordiska museets å Lejonslätten tjänstepersonal och å andra sidan av personalen vid friluftsmuseet Skansen, att denna till fullo motiverade uteslutande av personalen vid den sistnämnda institutionen från nämnda förmån.

Det har sedan dess ej tillkommit några nya skäl, som kunna föranleda vare sig statsutskottet eller riksdagen att intaga någon förändrad ståndpunkt. Statsutskottet har ställt sig på den ståndpunkt, utskottet intog förlidet år vid behandling av detta ärende, och jag förmodar, att också riksdagen är benägen att göra detsamma.

Nu kunna väl vissa skäl anföras för ett tillmötesgående av motionärens framställning, men dessa äro dock icke av den beskaffenhet, att de kunna rubba utskottets uppfattning, ty det råder onekligen en viss skiljaktighet mellan ifrågavarande grupper av befattningshavare i deras ställning i förhållande till staten.

Jag anser därför, att den ståndpunkt, som statsutskottet och kammaren intagit i fjol, fortfarande är fullt välgrundad, och jag anhåller därför, herr talman, att få yrka bifall till statsutskottets hemställan i den föredragna punkten.

Herr Waldén: Då jag är reservant vid detta utlåtande, ber jag att få säga några få ord utöver vad motionären här framhållit till förmån för sin motion. Det är alldeles riktigt, som den siste ärade talaren framhöll, att denna fråga var även förra året föremål för riksdagens omprövning och att riksdagen ansåg sig icke kunna tillmötesgå den då gjorda framställningen angående dyrtidstillägg och extra lönetillägg till Skansens personal. Nu ställer sig utskottet i år på samma ståndpunkt och stöder den på den ståndpunkt riksdagen intog i fjol samt säger, att några nya skäl ej tillkommit.

Ja, men det är väl ändå så, att man just beträffande sådana frågor som denna intagit något olika ståndpunkt från den ena riksdagen till den andra. Jag vill bara anföra den ställning riksdagen intagit beträffande de kommunalanställda lärarnas dyrtidsfråga. I fjol ställde sig riksdagen ganska avvisande; i år ansåg den sig böra gå med på saken, då den fann, att det var ett rättvist och billigt krav. Och jag tycker, att i den föreliggande frågan man har att göra med ett liknande läge.

Så länge som riksdagen vid beviljande av dessa dyrtidstillägg betraktade dem som mer eller mindre tillfälliga, kunde det kanske vara något fog i att avstyrka en sådan framställning som denna beträffande Skansens personal. Men då man nu måste säga, att dessa dyrtidstillägg äro att betrakta som mera permanenta sådana, och man

Ang. tillfällig löneförbättring och dyrtidstillägg åt viss personal vid nordiska museet. (Forts.)

egentligen ej kan göra skillnad mellan Skansens personal och nordiska museets med hänsyn till tjänsteställning, tycker jag, att det är synnerligen goda skäl för att man likställer de båda grupperna och ger dem samma ställning i fråga om både löneförbättring och dyrtidstillägg.

Det är väl ändå så, att dessa båda anstalter i själva verket äro en enda institution med samma förvaltning och ekonomi. Den förtjänst man får på Skansen kommer även nordiska museet till godo och användes ju till avlöning av dess personal m. m. Då tycker jag, att riksdagen här gjorde rättvisast i att, som sagt, likställa personalen vid dessa båda inrättningar och sålunda besluta i överensstämmelse med reservationen, till vilken jag, herr talman, ber att få yrka bifall.

Herr Bäckström: Herr talman! Den föreliggande frågan är ju verkligen ingen stor fråga, men jag tror, att om kammaren tänker sig för, så har verkligen, som en talare redan anfört, inga omständigheter inträffat, som motivera, att det nu skulle göras ett avsteg från det beslut, som fattades sistlidna års riksdag på förslag av statsutskottet.

Man vill poängtera, att det är sådan likhet mellan det egentliga nordiska museet och Skansen, men jag tror, att man, om man vill se på saken ärligt, skall finna, att det dock här föreligger en väsentlig åtskillnad. Nordiska museet är ju en institution för hela landet; Skansen däremot, om den också i viss mening kan betraktas så, är dock icke minst att betrakta såsom ett friluftsmuseum för Stockholm speciellt och en plats, av vilken huvudstadens invånare i synnerhet hava fördel och gagn. Det är också så, att man därför har rätt att vänta, att av de inkomster, som Skansen erhåller, en del åtminstone åtgår till den personal, som betjänar institutionen. Det finns således en verklig skillnad mellan dessa båda institutioner, som här ställas vid varandras sida, mellan nordiska museet på Lejonslätten och Skansen. Det är dessutom att märka, att Skansens personal till stor del utgöres av mera tillfälligt anställda.

Jag ber därför, herr talman, att med åberopande av den av statsutskottet förebragta motiveringen få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Lübeck: Herr talman! Gentemot den siste ärade talaren vill jag utan att ingå i detaljer endast säga, att jag tror det är oriktigt bedömt, när man säger, att Skansen skulle i motsats till nordiska museet betraktas som en institution för stockholmare. Om den ärade talaren studerar förhållandena däruppe på Skansen, särskilt en sommardag, tror jag, att han skall finna landsorten bra mycket talrikare representerad, än vad stockholmare äro däruppe. Skansen är utan tvivel ett tillbehör till nordiska museet, som fyller samma riksuppgift som nordiska museet. Jag tror icke alls, att det är något skäl, som här har åberopats.

Herr Åkerlund: Även om Skansen skulle vara en institution särskilt för stockholmarna och beröra dem mera än landsbygdens befolkning håller jag dock före, att den har så stort intresse för hela landets befolkning, att riksdagen bör se till, att vederbörande få vad som är föreslaget i reservationen.

Ang. tillfällig löneförbättring och dyrtidstillägg åt viss personal vid nordiska museet.

Vi äro så frikostiga på anslag i fråga om allt möjligt, och här är det fråga om en institution, som kanske icke har motstycke i hela Europa. Skulle det då vara rimligt att knussla på de fattiga styvrarna till betjänte och vakter, som tjänstgöra där, och icke bevilja det anslag, som här är föreslaget i reservationen. Det förstår jag ej.

Jag ber att få yrka bifall till reservationen.

Med herr Åkerlund förenade sig herr *Jungnell.*

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen framställde propositioner först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen; och förklarade herr talmannen sig anse den senare propositionen vara med övervägande ja besvarad. Votering begärdes likväl, i anledning varav nu uppsattes, justerades och anslogs följande voteringsproposition:

Den, som vill, att kammaren bifaller den reservation, som vidfogats statsutskottets förevarande utlåtande nr 218, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit utskottets hemställan i berörda utlåtande.

Omröstningen utföll med 97 ja mot 72 nej; och hade kammaren alltså bifallit den vid utlåtandet fogade reservationen.

§ 7.

Statsutskottets utlåtande, nr 219, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående tillfällig löneförbättring för viss personal vid livsrustkammaren föredrogs härefter; och biföll kammaren därvid utskottets hemställan.

§ 8.

Ang. tillfällig löneförbättring åt viss lärarpersonal vid kommunala mellanskolor.

Å föredragningslistan fanns härpå upptaget statsutskottets utlåtande, nr 220, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående tillfällig löneförbättring åt viss lärarpersonal vid kommunala mellanskolor jämte en i ämnet väckt motion.

Uti en till riksdagen den 5 mars 1920 avlåten, till statsutskottet hänvisad proposition, nr 391, hade Kungl. Maj:t, under åbero-

Ang. tillfällig löneförbättring åt viss lärarpersonal vid kommunala mellanskolor. (Forts.)

pande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för samma dag, föreslagit riksdagen att

dels medgiva, att tillfällig löneförbättring finge för år 1920 utgå till lärarpersonalen vid kommunala mellanskolor med följande belopp:

till ordinarie manlig ämneslärare med 500 kronor,

till ordinarie kvinnlig ämneslärare med 400 kronor samt

till extra ordinarie ämneslärare, övningslärare och timlärare med belopp, som Kungl. Maj:t efter av departementschefen i statsrådsprotokollet angivna grunder bestämde;

dels ock för ovan berörda ändamål anvisa på tilläggsstat för år 1920 ett förslagsanslag av 130,000 kronor.

I samband härmed hade utskottet till behandling förehaft en med anledning av förenämnda proposition inom andra kammaren av herr *Björck* i Jönköping väckt motion, nr 376, däruti hemställts, att riksdagen ville dels medgiva, att för år 1920 lärarpersonalen vid högre folkskolorna måtte komma i åtnjutande av tillfällig löneförbättring efter enahanda grunder som av riksdagen kunde varda bestämda för lärarpersonalen vid de kommunala mellanskolorna, dels ock för ändamålet anvisa på tilläggsstat för år 1920 ett förslagsanslag av 66,000 kronor.

Utskottet hemställde,

a) att Kungl. Maj:ts ifrågavarande proposition ej måtte vinna riksdagens bifall; och

b) att herr Björcks i Jönköping förenämnda motion ej heller måtte av riksdagen bifallas.

Vid utlåtandet voro fogade reservationer:

av herrar *N. A. Nilsson*, *Bergqvist*, *Asplund*, *Anderson* i Råstock, *Waldén* och *Lübeck* vilka ansett, att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte

a) medgiva, att tillfällig löneförbättring finge för år 1920 utgå till lärarpersonalen vid kommunala mellanskolor med följande belopp:

till ordinarie manlig ämneslärare med 500 kronor,

till ordinarie kvinnlig ämneslärare med 400 kronor samt

till extra ordinarie ämneslärare, övningslärare och timlärare med belopp, som Kungl. Maj:t efter av departementschefen i statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden den 5 mars 1920 angivna grunder bestämde;

b) för ovan berörda ändamål anvisa på tilläggsstat för år 1920 ett förslagsanslag av 130,000 kronor; och

c) avslå herr Björcks i Jönköpings ovanberärda motion; samt

av herrar *O. U. B. Olsson* och *Björck* i Jönköping, vilka ansett, att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte bifalla såväl Kungl. Maj:ts ifrågavarande framställning som den i ämnet väckta motionen.

Efter föredragning av utskottets hemställan anförde:

Ang. tillfällig löneförbättring åt viss lärarpersonal vid kommunala mellanskolor. (Forts.)

Herr Waldén: Herr talman, mina herrar! Vid detta utlåtande är fogad en reservation, i vilken jag också deltagit. Det gäller här en framställning från Kungl. Maj:t om beviljande av tillfälligt lönetillägg åt lärarepersonalen vid de kommunala mellanskolorna, och denna framställning har utskottets majoritet avstyrkt.

Nu förhåller det sig så, att denna framställning från Kungl. Maj:t är en ren konsekvens av det beslut, som riksdagen föregående år fattat beträffande lärarna vid statens läroverk. Som bekant erhöllo nämligen dessa ett tillfälligt lönetillägg på 600 kronor. I år blev det icke likalydande beslut i kamrarna, utan det blir föremål för gemensam votering, huruvida elementarlärarna skola hava dessa 600 kronor eller om de skola hava 900 kronor, resp. 1,000 kronor. Att döma av röstsiffrorna i båda kamrarna i lördags beträffande denna fråga, synes det vara synnerligen goda utsikter till, att vid den gemensamma voteringen på onsdag elementarlärarna skola få dessa högre tillfälliga lönetillägg. Då blir alltså den skillnad, som redan ursprungligen fanns mellan lärarna vid de kommunala mellanskolorna och elementarlärarna, ännu större. Redan genom den löneregleringen, som genomfördes 1918, blev det ganska stor skillnad mellan dessa lärare, då en manlig lärare vid den kommunala mellanskolan fick endast 3,300 kronor och en adjunkt vid elementarläroverken i första lönegraden 4,300 kronor. Redan den gången uttalade jag i debatten här i kammaren, att jag ansåg detta vara för stor skillnad, men att man för tillfället icke hade kunnat komma längre beträffande de kommunala mellanskolornas lärare och att man därför fick ställa frågan på framtiden. Genom det beslut, som riksdagen nu troligen kommer att fatta, blir det så stor skillnad, att det vore en mycket stor orättvisa mot lärarekåren vid de kommunala mellanskolorna, om de icke komme i åtnjutande av de tillfälliga lönetillägg, Kungl. Maj:t hemställt om, nämligen 500 kronor för manlig och 400 kronor för kvinnlig ämneslärare samt i proportion därefter till timlärare och övningslärare.

Jag vill påpeka, att under förutsättning, att riksdagen nu beslutar det högre tillägget till elementarlärarna, kommer skillnaden mellan vad en lärare vid en kommunal mellanskola och en adjunkt vid ett elementarläroverk får i realiteten att bliva mellan 2,500 och 3,000 kronor, om man även tager hänsyn till dyrtidstillägget. Och dock är det så, att dessa lärare vid de kommunala mellanskolorna ha i stort sett samma utbildning som elementarlärarna. Det påvisas i den kungl. propositionen, att omkring 80 % ha avlagt filosofie magister- eller filosofie kandidatexamen och att även en stor del genomgått provår. De äro således i fråga om utbildning jämställda med adjunkterna. Vidare undervisa de i en skolform, som ju närmast är att jämföra med statens realskolor, och föra fram sina alumner till samma kompetens och utbildning som realskolorna. Det är då, tycker jag, alldeles orimligt att hava

Ang. tillfällig löneförbättring åt viss lärarpersonal vid kommunala mellanskolor. (Forts.)

så stor skillnad mellan de kommunala mellanskolornas lärare och realskolornas lärare. Det kan enligt mitt förmenande icke försvaras. Och det är olyckligt, att det är så stor skillnad, därför att de kommunala mellanskolorna, som ju framför allt äro landsbygdens och en del större industrisamhällens skolformer, komma att tryckas ned, om man nu icke något hjälper upp dessa lärares löner. Särskilt är det ogynnsamt för dem beträffande den extra personalen. De få nämligen icke behålla denna personal. Det kommer kanske en lärare, som stannar en termin eller så, men så snart han kan få anställning i ett statens läroverk, så är det klart, att han går dit, då han där får bättre betalt.

Detta gör, att man icke i längden kan tänka sig, att de kommunala mellanskolornas ställning som undervisningsanstalter kan upprätthållas såsom någorlunda jämbördiga med realskolornas, såvida man icke beviljar detta tillfälliga lönetillägg, som dock hjälper upp denna lärarekår till ett något bättre löneplan, än de hittills ställts på. Och jag ber att varmt få vädja till denna kammare att här gå med på Kungl. Maj:ts förslag, vilket är, som sagt, fullt befogat och en konsekvens av vad som beslutats angående lärarna vid statens läroverk.

Nu säger utskottet i sin motivering, att det skulle ha vissa konsekvenser med sig beträffande andra läraregrupper. Ja, det kan det möjligen ha beträffande de högre folkskolornas lärare, och det finns ju också en motion i den riktningen. För min del har jag icke för tillfället kunnat vara med om att tillstyrka denna motion, därför att det finns dock någon skillnad mellan de högre folkskolorna och de kommunala mellanskolorna beträffande den kompetens, lärarna i dessa skolor för närvarande ha. Men jag vill erkänna, att det kan bliva en konsekvens framdeles, att man någorlunda likställer dem. Men att det skulle ha någon konsekvens därutöver, kan jag icke inse. Beträffande folkskollärarna och -lärarinnorna är det ju en helt annan sak. Här ha vi närmast att taga hänsyn till, att det är de kommunala mellanskolornas lärare och adjunkterna vid realskolorna, som vid en jämförelse stå närmast varandra.

Med denna motivering ber jag, herr talman, att få yrka bifall till den vid utlåtandet av herr Nilsson i Kabbarp m. fl. avgivna reservationen, d. v. s. bifall till Kungl. Maj:ts proposition.

Med herr Waldén förenade sig herrar *Lübeck* och *Andersson* i Höör.

Herr Nilsson i Bonarp: Herr talman, mina herrar! Jag skall be att få yrka bifall till statsutskottets hemställan.

Om herrarna taga del av vad utskottet här yttrar, så tror jag herrarna skola känna sig övertygade om, att utskottets ståndpunkt är fotad på goda skäl. Ty uppenbart är, att skulle riksdagen bifalla reservanternas hemställan, skulle det leda till konsekvenser, som äro rätt betänkliga. Utan att förneka den nära jämställig-

het som i avseende på utbildning och lärarerfarenhet råder mellan de kommunala mellanskolornas och de allmänna läroverkens lärare bör det dock erinras, att vid ett flertal kommunala och enskilda läroanstalter samma förhållande är till finnandes.

Ang. tillfällig löneförbättring åt viss lärarpersonal vid kommunala mellanskolor. (Forts.)

Jag anhåller, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet Olsson: Herr talman! Jag skall till en början glädja kammaren med ett bestämt löfte om två saker. Först och främst skall jag bli mycket kort i vad jag har att säga, ty det är ju många ärenden på föredragningslistan. Och för det andra skall jag inte klaga över bristande förståelse hos utskottet. Det senare skulle vara orätt, därför att utskottet ju i allmänhet visat mycken förståelse för de läraregruppers ekonomiska förhållanden, som det haft att syssla med. Men ändå skall jag be att få hemställa såväl till utskottets som till kammarens ledamöter att tänka ännu en gång, innan de gå att bestämma sig i den här saken. Det förefaller mig nämligen, som om just denna grupp av lärare i denna punkt blivit lottlös, huvudsakligen därför att den kommit sist. Det ser nästan ut, som om utskottet, sen det varit rundhänt i de tio timmarna och kommit till den elfte, tyckt för sig själv, att nej, nu får det vara stopp. Och så har man avslagit det här. Det är väl troligt, att detta är en fantasi hos mig, men vad som är en bestämd verklighet, det är, att alla ha intresse av att i ekonomiskt avseende stödja den grupp av lärare, som det här gäller. Ty visserligen är det så, att de kommunala mellanskolorna äro förlagda i de större industriorter, som vi ha litet varstans, men det är också på det viset, att de just genom denna sin förläggning suga upp det bildningsintresse i vårt vidsträckta land, som inte kan tillfredsställas av städerna, som ju inte alltid ligga så väl till. Att det verkligen är så, som jag nu säger — nämligen att dessa skolor spela en stor roll just för landsbygden också — det framgår därav, att under de tio år, som denna skolform varit i verksamhet, har den vuxit ut så, att vi under sista läsåret hade inte mindre än 49 stycken, som inom sig rymde över 5,000 lärjungar.

Men dessa kommunala mellanskolor arbeta med vissa svårigheter. Det är ju på det viset, som herr Waldén nyss nämnde, att de ska föra fram sina lärjungar till samma examen, som man har vid statens läroverk, d. v. s. till realskoleexamen. Men på samma gång ha de mindre tid på sig och ha vanligtvis att arbeta med ett lärjungematerial, som har en mindre förträning, om jag så får säga, än den som lärjungarna i statens skolor ha. Detta gör, att man måst välja ett läraremateriel av annan beskaffenhet än det, som man ursprungligen tänkte sig. När den kommunala mellanskolan startades, tänkte man sig nämligen, att läraremateriälet skulle kunna sökas bland våra folkskolelärare, att dessa endast skulle behöva en mindre utbildning utöver sin folkskoleexamen, för att de sedermera skulle kunna taga hand om dessa skolor. Det

Ang. tillfällig löneförbättring åt viss lärarpersonal vid kommunala mellanskolor. (Forts.)

har emellertid visat sig, att detta inte varit möjligt. Och om jag alldeles bortser från rektorerna, som ju ha sina särskilda kvalifikationer, och endast ser på de ämneslärare, som under det sista läsåret voro sysselsatta i de kommunala mellanskolorna, så finner jag, att av 53 ämneslärare inte mindre än 45 voro akademici. 14 av dessa hade genomgått provår och voro således fullt kompetenta till våra allmänna läroverk. Endast 5 voro folkskolelärare. Går man till ämneslärarinnorna finner man, att ingen enda av dem var folkskolelärarinna, utan bland de 47 ämneslärarinnorna voro inte mindre än 14 akademici och resten av samma utbildning, som den man har vid statens samskolor. Denna omständighet har i sin tur gjort, att man måst ställa lönerna i viss relation till de löner, som betalas vid statens läroverk. Man har, som herr Waldén sade, ställt de ordinarie lärarnas löner i viss relation till de extralärares med full kompetens, som finnas vid de allmänna läroverken. Nu är det emellertid så, som det också framhållits här, att denna relation rubbats genom de sista årens löneförskjutningar. Avståndet har blivit större. Och jag kan inte se annat, än att denna rubbning kommer att gå ut över de kommunala mellanskolorna.

Det är just på grund härav, som jag skulle vilja hemställa till kammaren att tänka ännu en gång på den här saken — även om man tycker, att man tänkt tillräckligt förut — innan den går att fatta beslut. Ty vill man verkligen sörja för, att dessa kommunala mellanskolor, som äro de mindre orternas och landsbygdens högre bildningsanstalter mer än andra i vårt land, ska kunna utveckla sig så långt, de över huvud taget kunna, och ge vad de över huvud taget kunna ge, och vill man således, att de mindre industriorternas och landsbygdens ungdomar inte ska handicapas i fråga om framtiden, då tror jag man skall gå med på Kungl. Maj:ts förslag i den här frågan.

Herr Björklund: Herr talman! Efter det anförande, som nu hållits av herr ecklesiastikministern, skall jag icke uppehålla tiden länge här. Han har för sin del betonat, vilken stor betydelse dessa skolor och denna skolform har för landsbygden. Jag vill emellertid lägga till ytterligare ett par ord för att med ett praktiskt exempel belysa, huru det i verkligheten kommer att gå, för den händelse man skulle följa utskottets hemställan och fortfarande gå på de vägar, som riksdagen förut gått på, då det gällt att draga upp gränsen t. ex. mellan läroverkens och de kommunala mellanskolornas lärare.

Det är så, att de kommunala mellanskolorna ha verkligen i närvarande stund synnerligen svårt att rekrytera sin lärarekår. I den lilla stad, där jag är hemma, ha vi en sådan här kommunal mellanskola, och vi fingo under mer än en månads tid hålla på och annonsera efter en extra ordinarie ämneslärare utan att få något svar. Vi måste utlova först 500 kronor och därefter 1,000 kronor utöver vad en ordinarie lärare har, innan vi sent omsider fingo en sökande till den ifrågavarande befattningen.

Ang. tillfällig löneförbättring åt viss lärarpersonal vid kommunala mellanskolor. (Forts.)

Men dessa skolor ha en mycket stor betydelse för landsbygdens befolkning. Det är ju så, att barnen resa med tåg och färdas långt in från landet till dessa skolor för att där få på bästa sätt sin kunskapstörst stillad och den bättre utbildning de önska. Då tycker jag det är orimligt, att man skall draga upp en så skarp gräns med avseende på löneförmåner mellan personer, som dock i stort sett äro lika kvalificerade.

Jag vill endast med dessa ord, herr talman, yrka bifall till Kungl. Maj:ts proposition.

Häruti instämde herrar *Ljungberg* och *Björk* i Tryde.

Herr Nilsson i Bonarp: Herr talman! Med anledning av vad som yttrats till förmån för reservationen, vill jag ytterligare tillägga till det jag förut anfört, att om kammaren skulle gå på bifall till reservationen, så tror jag därav med nödvändighet följer, att man också får höja avlöningen för de högre folkskolornas lärare. Det ena följer med det andra. Och sedan kanske det drager med sig konsekvenser även på andra områden. Detta får kammaren hava klart för sig, då kammaren går att fatta beslut. Är kammaren beredd att taga antydda konsekvenser, då bör den följa reservationen. Eljest bör kammaren bifalla utskottets hemställan.

Sedan överläggningen härmed förklarats avslutad, gav herr talmannen propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till den av herr N. A. Nilsson m. fl. avgivna, vid utlåtandet fogade reservationen; och fann herr talmannen den senare propositionen vara med övervägande ja besvarad. Då votering emellertid begärdes, blev nu uppsatt, justerad och anslagen en så lydande omröstningsproposition:

Den, som vill, att kammaren bifaller den reservation, som av herr N. A. Nilsson m. fl. fogats vid statsutskottets förevarande utlåtande nr 220, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit utskottets hemställan i berörda utlåtande.

Voteringen utvisade 92 ja mot 79 nej, vadan kammaren bifallit den vid utlåtandet av herr N. A. Nilsson m. fl. fogade reservationen.

§ 9.

Föredrogs statsutskottets utlåtande, nr 221, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående förstärkande av det ordinarie

anslaget till domkapitlens expeditioner samt provisorisk löneregleringar för tjänstemän vid de ecklesiastika konsistorierna jämte en i ämnet väckt motion; och blev utskottets hemställan därvid av kammaren bifallen.

§ 10.

Ang. anslag för medling i arbetstvister.

Vidare förekom till behandling statsutskottets utlåtande, nr 222, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för medling i arbetstvister m. m.

I en till riksdagen avlåten, den 19 mars 1920 dagtecknad proposition, n:r 373, vilken hänvisats till statsutskottets förberedande behandling, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över civilärenden för samma dag, föreslagit riksdagen

1:o) att på extra stat för år 1921 anvisa ett förslagsanslag av 150,000 kronor att ställas till Kungl. Maj:ts förfogande och användas till ersättning åt förlikningsmän m. m. för medling i arbetstvister;

2:o) att till bestridande av kostnaderna för en central skiljenämnd för vissa arbetstvister anvisa dels på extra stats för år 1921 ett förslagsanslag av 60,000 kronor, dels ock på tilläggsstat för år 1920 ett förslagsanslag av 30,000 kronor; samt

3:o) att såsom bidrag till bestridande av kostnaderna för särskilda skiljedomare i arbetstvister anvisa dels på extra stat för år 1921 ett förslagsanslag av 20,000 kronor, dels ock på tilläggsstat för år 1920 ett förslagsanslag av 10,000 kronor.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte

a) på extra stat för år 1921 anvisa ett förslagsanslag av 144,000 kronor att ställas till Kungl. Maj:ts förfogande och användas till ersättning åt förlikningsmän m. m. för medling i arbetstvister;

b) till bestridande av kostnaderna för en central skiljenämnd — — — lika med Kungl. Maj:t — — — 30,000 kronor;

c) såsom bidrag till bestridande av kostnaderna för särskilda skiljedomare — — — 10,000 kronor.

Reservation hade likväl avgivits av herrar *Erlansson* och *Norman*.

Utskottets hemställan föredrogs. Därefter yttrade:

Herr Erlansson: Herr talman, mina herrar! Under de senare åren har man hållit på den principen, att det skall vara lika lön för lika arbete, men då det gäller den satsens tillämpning på förlikningsmännen, varom ju detta statsutskottsutlåtande delvis handlar, tycks det, som om denna princip fått en mindre lyckad tillämpning. Utskottet har ju också funnit, att Kungl. Maj:ts proposition i ämnet icke var tillräckligt noga avvägd, och därför har utskottet företagit en förändring, men därvid utan att gå till botten

med saken endast försökt så att säga topphugga litet på spetsarna. Genom detta förfarande har också skett en inbesparing på 6,000 kronor. Utskottet säger också med anledning därav: »Med fastställandet av dessa arvoden synes en bättre proportion mellan för uppdragets fullgörande hittills erforderlig tid inom de respektive distrikten och arvodesbeloppen erhållas.» Men hur detta lyckas, skall jag be att få visa med några siffror, som tydligen giva till känna, hur olika avlönade dessa förlikningsmän blivit för sitt utförda arbete.

Ang. anslag för medling i arbetstvister. (Forts.)

Enligt de uppgifter, som vi fått på utskottsavdelningen vid behandlingen av ärendet, ha vi kommit till det resultatet, att medan det i första distriktet enligt utskottets förslag skulle för förlikningsmannen bliva 100 kronor per sammanträdesdag, så skulle det i andra distriktet bliva 500 kronor per sammanträdesdag, i tredje distriktet 351 kronor, i fjärde distriktet 170 kronor, i femte distriktet 348 kronor, i sjätte distriktet 209 kronor och i sjunde distriktet icke mindre än 727 kronor per sammanträdesdag. Detta vittnar ju om, att arvodet icke är tillräckligt noga avvägt, när det gäller ersättning för det arbete förlikningsmännen utföra.

När man vidare ser på de sammanträdesdagar, som förekommit i de olika distrikten under femårsperioden 1914—1918, så förefaller det, som om det i vissa distrikt under denna period varit i medeltal mycket få sammanträdesdagar per år. I andra distriktet har det t. ex. icke varit mer än 14 sammanträdesdagar i medeltal under dessa fem år, och i sjunde distriktet har det endast varit 5 $^1/_2$ sammanträdesdagar i medeltal per år räknat. Dessa siffror torde giva vid handen, att det borde ske en utredning, om icke en sammanslagning av förlikningsdistrikten kan ske, ty det är väl i alla fall nästan för mycket begärt, att det skall betalas ut stora avlöningar åt personer, som icke ha mer än 5 $^1/_2$ sammanträdesdagar per år. Särskilt då statsbudgeten är så ansträngd, att det ifrån alla håll visas ängslan för, hur man skall få debet och kredit att gå ihop, förefaller det, som om man borde göra de besparingar, som kunna göras, utan att samhället såsom sådant lider direkt förlust därav. Det vill då synas, som om när det gäller förlikningsmannainstitutionen, den skulle kunna ordnas på billigare sätt och man likväl skulle kunna erhålla lika gott resultat därav.

Med blicken på dessa förhållanden hava reservanterna ställt sig på den ståndpunkten, att de yrkat avslag å Kungl. Maj:ts såväl som å utskottets hemställan, då det gäller förlikningsmännen. I så fall skulle siffrorna under a) kunna ändras från 144,000 kronor till 114,000 kronor, och jag ber att få yrka, att kammaren bifaller utskottets hemställan med denna ändring.

Herr Anderson i Råstock: Herr talman! Vid ett tillfälle i utskottet tillät jag mig säga, att vissa herrar fått denna institutions uppgift helt och hållet om bakfoten, och jag tror, att jag icke behöver draga mig för att säga ungefär detsamma nu. Det har här anförts en hel del vackra saker till förmån för reserva-

Ang. anslag för medling i arbetstvister. (Forts.)

tionen, men jag tror, att de skäl, som här anförts av herr Erlansson nu såväl som tidigare, äro ganska ihåliga.

Han talade först om principen lika lön för lika arbete och försökte mäta arbetsproduktens mängd dels efter antalet arbetskonflikter, om jag fattade honom rätt, och dels efter antalet sammanträdesdagar, som vederbörande förlikningsmän haft. Jag vill säga, att detta är en måttstock, som man icke kan lägga på denna sak, ty beträffande arbetskonflikternas antal är det ju så, att dessa konflikter kunna vara mera svårartade eller mera lätta för förlikningsmannen att taga hand om. Beträffande antalet sammanträdesdagar sade jag i utskottet och vill upprepa det här, att det icke är huvudsaken, hur många sammanträdesdagar som användas, utan förlikningsmännens egentliga arbete kanske mången gång infaller under tider, då han icke alls har någon sammanträdesdag antecknad. På grund av det stora förtroende, som denna institution fått, har den nämligen kommit att gestalta sig på det sättet, att förlikningsmannen anlitats mången gång icke officiellt och med ungefär samma verkan och kanske mera lätt uppnådda resultat, än om man väntat, tills konflikten redan utbrutit och han sin plikt likmätigt måst ingripa.

Herr Erlansson säger en hel del saker, som jag icke skall gå in på. Jag vill påstå, att alla, som ha erfarenhet av vad det betyder för de stridande parterna och för samhället, att det verkligen finnes en institution, som är i stånd att på ett mjukt och bra sätt ingripa och försöka minska de svårigheter, som med naturnödvändighet, kan man säga, måste uppstå i striden mellan kapitalet och arbetet, och alla, som ha den ringaste aning om, hur det går till och hur det bör vara, de kunna icke komma och upprepa de skäl som herr Erlansson anfört. Han säger, att besparingar böra göras, men, herr Erlansson och hans medreservant, är det icke så, att det betyder ofantligt mycket mera, om man inom kort tid och på ett lyckligt sätt kan avveckla en arbetskonflikt. Jag tycker, att det är vida större besparingar som kunna göras på det sättet, än om man knusslar med några få hundra eller kanske tusen kronor.

För egen del vill jag bekänna, att jag icke kan förstå, hur det är möjligt, att man kan få folk att åtaga sig detta i förhållande till arvodet och det ansvarsfulla och tunga arbetet så otacksamma uppdrag. Äran är ju i många fall icke så synnerligen stor. Jag tycker synd om dessa människor, som får sitta emellan två stridande parter och bli klämda från alla håll.

Då jag således har den uppfattningen, att det förslag, som utskottet här kommit med, är det minsta man rimligtvis kan begära, ber jag att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr N o r m a n: Herr talman! Då jag inom utskottet företrätt alldeles samma uppfattning som herr Erlansson och här står antecknad såsom reservant, nödgas jag med några ord vända mig mot den föregående ärade talaren.

Herr Anderson i Råstock anser, att man icke alls skall vara så

Ang. anslag för medling i arbetstvister. (Forts.)

småsnål och att man icke skall knussla på några tusen kronor mer eller mindre; det betyder icke så mycket i våra dagar. Denna tankegång, att pengar egentligen icke har något värde, har blivit utomordentligt modern. Det förefaller, som om en mycket stor del av vårt folk och icke minst av denna kammares ledamöter anse, att i våra dagar kan man rulla iväg med pengarna nära på hur som helst. Denna uppfattning har till och med tagit sig sådana uttryck, som då herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet i den interpellationsdebatt, som fördes här i morse, tycktes anse, att sådana småsummor, som gällde blott 30, 40, 50 tusen kronor, för en liten kvarnägare spelade egentligen ingen roll.

Det är en sådan tankegång, som går igen undan för undan, när vi här besluta i ekonomiska frågor. Vi skola icke hålla igen och icke knussla med beloppen utan låta det gå. Jag medgiver, att det här är fråga om ett jämförelsevis obetydligt belopp. Skillnaden i anslagssumman enligt reservanternas förslag och enligt utskottets rör sig om 30,000 kronor, och genom att dyrtidstillägg utgår på nuvarande arvoden, reduceras givetvis även denna skillnad i avsevärd mån. Men några tusen kronor hit och några tusen kronor dit blir sammanlagt mycket pengar. Statsbudgetens slutsumma, som vi väl dock alla må erkänna vara mycket betydande, är det sammanlagda beloppet av de större och mindre anslagsbeloppen. Tro herrarna, att det går i längden att på alla områden, på varje punkt säga, att här skola vi icke knussla, detta är en så berättigad sak, här gäller det blott några hundra eller några tusen kronor, och det spelar ingen roll i det stora hela? Och så släpper man efter på varje punkt, och så blir det sådana belopp, att en vacker dag, det äro vi ense om litet var, stå vi inför fullkomligt ohållbara förhållanden. Det går icke att i längden hålla på och skruva och skruva på detta sätt, så att vår ekonomiska ställning blir fullständigt ohållbar. Jag vill icke säga, att detta belopp i och för sig kommer att ruinera landet eller att det kommer att medföra en ekonomisk krasch, men det är samverkande orsaker, som här komma att göra sig gällande. Genom allehanda åtgärder, genom riksdagens sorglösa behandling av ekonomiska frågor och genom övriga beslut, som riksdagen fattat, komma vi in i en fullständig återvändsgränd.

Man har sagt, att det gör rakt ingenting, om dyrtiden stiger och priserna ökas på alla varor, blott inkomsterna kunna ökas i motsvarande grad. Om jag får tre gånger så stora utgifter, spelar det icke någon roll, ifall jag blott kan skaffa mig tre gånger så stora inkomster. Jag vill säga, att detta kan i och för sig synas vara riktigt, men en sådan politik kommer att gå ut över en stor grupp av Sveriges folk, som kommer i en fullständigt ohållbar ställning, nämligen den grupp av svenska medborgare, som nedlagt ett livs arbete på att genom sparsamhet skaffa sig en tryggad ställning för ålderdomen. De komma genom det sjunkande penningvärdet, som i viss mån förorsakas av det rådande lättsinnet i ekonomiska frågor, i en sådan situation, att deras sparade slantar krympa ihop, och de ha varken dyrtidsanslag eller annan kompensation för dyrtiden. Deras

Ang. anslag för medling i arbetstvister. (Forts.)

sparsamhet har genom de inträdda förhållandena fått en mycket tråkig belöning, något som sannerligen icke manar det växande släktet att slå in på sparsamhetens väg, ty sparsamhet tycks vara av föga värde och belönas föga av samhället.

Jag har här gjort några reflexioner vid sidan av saken. Vad beträffar det här föreliggande förslaget, så innebär det, att man skall låsa fast löner, som synas mig åtminstone, med den ekonomiska syn jag har, ganska betydliga och ganska respektabla. Här har jag nu en liten uppgift över arvodenas belopp under den gångna tiden likaväl som över antalet sammanträdesdagar för förlikningsmännen under de här angivna åren. Vad beträffar de här upptagna arvodena, framgår av tabellen, att dessa i viss mån ökats, men denna tabell är så tillvida ofullständig, som det var just 1914, som arvodena rätt avsevärt höjdes. Likaså kan den tabell, som uppgiver antalet sammanträdesdagar, vid ett flyktigt genomläsande lätt giva det intrycket, att dessa förlikningsmän fått en betydligt stegrad arbetsbörda och att det skulle vara en kontinuerlig stegring av antalet arbetstvister. När man till exempel ser av tabellen, att för första distriktet antalet sammanträdesdagar 1914 varit 42 och 1918 stegrats till 236, eller när man ser att för tredje distriktet det varit en stegring från 17 till 56 och för fjärde distriktet från 18 till 107 sammanträdesdagar, får man naturligtvis det intrycket, att här är det en sådan stegring av arbetsbördan, att denna arvodesökning är synnerligen väl befogad. Denna tabell lämnar emellertid ett oriktigt intryck. Sammanträdesdagarna utgjorde för första distriktet 1914 42, 1915 20, 1916 90, 1917 165, 1918 236 eller i medeltal 110 sammanträdesdagar, för andra distriktet 1914 8, 1915 15, 1916 13, 1917 27, 1918 7 eller i medeltal 14 sammanträdesdagar, för tredje distriktet 1914 17, 1915 8, 1916 12, 1917 49, 1918 56 eller i medeltal 28 sammanträdesdagar, för fjärde distriktet 1914 18, 1915 11, 1916 48, 1917 88, 1918 107 eller i medeltal 54 sammanträdesdagar, för femte distriktet 1914 6, 1915 6, 1916 28, 1917 56, 1918 19 eller i medeltal 23 sammanträdesdagar, för sjätte distriktet 1914 32, 1915 37, 1916 47, 1917 49, 1918 49 eller i medeltal 43 sammanträdesdagar samt för sjunde distriktet 1914 2, 1915 6, 1916 6, 1917 1, 1918 12 eller i medeltal 5,5 sammanträdesdagar. Herr Erlansson, min medreservant, har också här erinrat om vilka belopp dessa löneförmåner utgöra per sammanträdesdag enligt utskottets förslag.

Nu har det framhållits, att det blir en viss ojämnhet i ersättningsförmånerna till de olika förlikningsmännen, därigenom att på de nu utgående arvodena utbetalas dyrtidstillägg. Men då en hel del av förlikningsmännen förut äro statstjänstemän, som på sina befattningar åtnjuta dyrtidstillägg, ha de givetvis i så fall intet dyrtidstillägg på dessa belopp. Därför skulle här komma att bli en viss ojämnhet, som nu skulle ändras genom detta förslag. Men då får jag erinra om det förhållandet, att dessa befattningar i regel äro rena bisysslor, och att avlöna rena bisysslor, av vilka en del taga så pass liten arbetstid i anspråk, som de nyss av mig angivna siffrorna ge vid handen, med så pass betydande belopp, synes mig vara mindre

Ang. anslag för medling i arbetstvister. (Forts.)

välbetänkt. Det kan mycket starkt sättas ifråga, när det visar sig, att inom vissa distrikt det arbete, som kräves, är av jämförelsevis ringa omfattning, om det icke vore skäl i att taga under omprövning, huruvida en omreglering av distrikten kunde ske.

Om vi nu gå in på att antaga det föreliggande förslaget och fastställer löner för de skilda distrikten, sådana de nu av utskottet föreslås, har man låst fast sig på en ståndpunkt, som det senare kan bli rätt så svårt att komma ifrån. För att nu äga större möjligheter att kunna taga under förnyad omprövning, och undersöka huruvida icke vissa åtgärder kunna vidtagas, är det enligt min uppfattning önskligt, att man icke fattar ett beslut, som försvårar en eventuellt blivande annan lösning av den föreliggande frågan.

På dessa grunder, herr talman, ber jag att få ansluta mig till det av herr Erlansson framförda yrkandet.

Herr Jönsson i Revinge: Herr talman, mina herrar! Herr Norman hade knappast behövt hålla ett så pass långt anförande för att överbevisa kammaren om vad den redan visste förut, nämligen att han varken kunde eller ville fatta, att denna institution kan ha någon uppgift att fylla i samhället. Jag undrar, vad svar han skulle få, ifall han verkligen skulle gå till en av de större arbetsgivarna, som anlitat dessa medlingsinstitutioner med så gott resultat, och frågat, vad de ha för uppfattning om detta anslag, om det kan anses vara väl använt eller icke.

Jag kan rakt icke begripa hur man i detta sammanhang kan draga upp någon sorts statsfinansiell svartmålning och måla ut farorna av att bevilja ett anslag utan att tänka på följderna. Ty såvitt jag kan läsa innantill skulle herr Erlanssons förslag bli för staten dyrare än detta, på den grund, att dessa förlikningsmän skulle ha dyrtidstillägg på sina grundarvoden, och om man räknar med dessa dyrtidstillägg enligt nu gällande grunder på de fasta arvoden, som de ha, skulle det bli dyrare för staten än enligt det förslag, som nu föreligger. Jag tycker därför, att man kan lämna de statsfinansiella synpunkterna å sido och helt enkelt säga: jag vill icke vara med om detta och därför yrkar jag avslag på allt. Det hade varit konsekvent och det hade varit riktigt.

Beträffande nu medlingsinstitutionen såsom helhet gäller framför allt naturligtvis att på dessa poster få högt kvalificerat folk. Och den omständigheten, att åtskilliga av dessa förlikningsmän avgått från sina befattningar, tyder på att de icke finna det vara så värst eftersträvansvärt att sitta såsom statens förlikningsman med alla de besvärligheter, som givetvis måste medfölja. Jag kan upplysa herr Norman om, att det nu är flera av dem, som begärt sitt avsked, som anlitas av arbetsgivare och arbetare samfällt för sådana medlingsuppdrag till opartiska ordförandeuppdrag ifråga om biläggandet av tvister och de erhållna arvoden, mot vilka dessa äro rena bagateller. Just detta visar ju, att det gäller framför allt att få högt kvalificerat folk. Och när det nu icke blir dyrare för staten, kan jag icke begripa, vilken anledning kammaren skulle ha att på statsfinansiella

Ang. anslag för medling i arbetstvister. (Forts.)

skäl gå mot detta förslag. Visserligen kan man göra gällande såsom herr Erlansson: vi kunna reglera om distrikten och göra dem färre. Men jag tycker, att då varje förlikningsman har ungefär en sjundedel av Sverige borde det sannerligen räcka till ifråga om antalet distrikt, så att man näppeligen har någon anledning att göra dem större. Ty det är icke nog för förlikningsmannen att medla i varje uppkommen konflikt, när hans medling mottages, utan han skall också följa med förhållandena i tidningspressen och hålla sig à jour med alla möjliga konfliktanledningar inom sitt distrikt. Om man då går och gör dessa distrikt alltför vidlyftiga, är det alldeles klart, att det hela blir omöjligt.

Jag yrkar bifall till utskottets förslag.

Herr Anderson i Råstock: Ja, efter den siste talarens anförande är det icke mycket att tillägga; men jag vill säga gent emot herr Norman när han särskilt tycktes vilja göra gällande, att det var förmånligt med hänsyn till valrörelsen i höst att vara sparsam, därvid han tycktes tänka på, eftersom han vände sig direkt till mig, att det särskilt är socialdemokraterna som låta miljonerna rulla utan vidare — att här i dag på föredragningslistan kommer senare ett utomordentligt tillfälle att spara; och det förefaller mig att där kan det verkligen bli fråga om miljoner, herr Norman, och det vore önskligt att också herr Norman ville infinna sig på den sidan, där jag och mina partivänner stå. Men jag misstänker, att man då nog får titta förgäves efter herr Normans värda sällskap.

Nu vill jag till herr Erlansson, då han talade om det förmånliga i att slå ihop distrikten, säga, att så kan man resonera i andra fall. Men det är en sak, som jag vill trycka på, att i vårt avlånga land, såsom någon sagt, är det nog granska nödvändigt att hava ett stort antal distrikt för att vederbörande förlikningsmän skola kunna följa med så ingående och känna till de lokala förhållandena så bra, som det är nödvändigt, om de rätt skola kunna fullgöra sin uppgift. Jag kan därför icke se annat än att det är rätt så bra med den nuvarande indelningen, såsom den är. Jag ber för övrigt att få understryka vad herr Jönsson i Revinge nyss sade, att reservanternas förslag blir dyrare än utskottets förslag i stort sett. Jag tror mig hava givit tillräckliga skäl för att vidhålla yrkandet om bifall till utskottets hemställan.

Herr Hagman: Herr talman, mina herrar! Trots alla de ansträngningar, som gjorts i vårt land för att minska arbetskonflikternas antal förloras årligen tusentals arbetsdagar genom konflikter; och i det arbete, som i vårt land från samhällets sida gjorts för att förkorta dessa har vår förlikningsmannainstitution fyllt en maktpåliggande uppgift. Alla andra försök som gjorts för att åstadkomma en lagstiftning antingen om kollektivavtal eller arbetsfred i allmänhet ha misslyckats, men däremot har förlikningsmannainstitutionen positivt medverkat till många konflikters avveckling. Både bland arbetare och arbetsgivare bibehåller den en myc-

Ang. anslag för medling i arbetstvister. (Forts.)

ket stor popularitet, och förtroendet till denna institution är allmän hos båda parterna. Jag tror därför, att det är synnerligen malplacerat att, såsom här sagts i dag, nu gå fram på den linjen att försöka minska det arvode, som utgår till dessa förlikningsmän. Man kan ingalunda, såsom det här förut yttrats, bedöma förlikningsmännens arbete efter antalet sammanträdesdagar, ty i samma mån som arbetare och arbetsgivarecrganisationerna utveckla sig och kollektivavtalen övergå till att bli riksavtal, komma intressemotsatserna, när de utmynna i öppna konflikter, att bli synnerligen omfattande och svårlösta; och förlikningsmännen måste, när de skola gripa sig an med arbetet på dessa områden, naturligtvis tillsätta en hel mängd dagar för att intränga i själva de primära tvisteorsakerna. Detta arbete är säkerligen mera omfattande än under de direkta sammanträdesdagarna. Jag tror därför, att man kan våga påstå, att det är mycket väl använda pengar, ifall man kan mot goda avlöningar få på dessa poster högt kvalificerade män, och vi ha i det avseendet haft förmånen att på flera av dessa poster äga sådana i vårt land. Ty enligt min erfarenhet är det så, att en duglig förlikningsman och kompetent kraft kan på dessa poster säkerligen genom sitt arbete inbespara åt samhället mycket mycket större summor än vad som åtgår till de små avlöningsbelopp, som utgå i form av arvode. Jag tror, att det skulle vara välbetänkt att för framtiden räkna med ytterligare utveckling av denna institution dithän, att man får en fastare organisation av denna verksamhet, att man får den förlikningsmannaexpedition som det tidigare förut talats om, och att man över huvud taget på detta område lägger ned större kostnader och mera arbete för att förminska konflikternas omfattning och räckvidd.

Jag vill därför bestämt vända mig mot den framställning, som här gjorts, att av statsfinansiella skäl minska på arvodet. Dessa arvodesbelopp, som nu av statsutskottet föreslås, synas vara väl avvägda. Jag ber, herr talman, att i korthet få hemställa om bifall till utskottets förslag.

Herr *Johansson* i Stockholm instämde häruti.

Herr N o r m a n: Herr talman! Blott ett par ord som repliker till ett par föregående talare.

Herr Jönsson i Revinge förebrådde mig mitt långa anförande. Längden orsakades delvis av de rätt många siffror, som jag måste anföra, och som icke återfinnas i utskottets betänkande, men som jag ansåg av värde att föra till protokollet. Vidare nämnde herr Jönsson i Revinge, att reservanternas förslag skulle bli dyrare för statsverket än utskottets förslag. Ja, det är riktigt, för den händelse dyrtidstillägg skall utgå till envar av förlikningsmännen. Så är dock icke alltid fallet bl. a. icke för närvarande. Vidare är det väl skillnad på att för all framtid fastlåsa lönerna till de nu föreslagna beloppen, till dess de bliva ytterligare höjda, vilket jag föreställer mig förmodligen kommer att bli nästa krav.

Ang. anslag för medling i arbetstvister. (Forts.)

Det synes mig finnas en viss taktik att tillskapa tjänster undan för undan, en del välbehövliga, andra mindre välbehövliga, åtskilliga ganska omtvistade till sitt värde. En hel del av dessa tjänster och uppdrag för statens räkning, kunna i många fall mycket väl förenas på en och samma hand. Dessa olika uppdrag avlönas så, att det faktiskt finns politici, som ha en ganska rundlig årsinkomst på grund av att de inneha en hel del väl avlönade offentliga uppdrag. Den riktning, som ligger däruti, behöver uppmärksammas, och det gäller att hålla ögonen på den. Jag förstår mycket väl, att man på en del håll helst skulle se, att man icke talade härom, och att saken helst icke bleve omnämnd, och ingen kritik riktades emot dylika tendenser, men det kan icke hjälpas. Den kritiken måste komma fram, och fruktar man för att åtskilligt av den kritiken också kommer att gå igen i valrörelsen, förefaller det mig, som om denna fruktan bottnar i en viss känsla av kritikens berättigande.

Då man vid detta tillfälle som vid så många andra alltid gör jämförelser mellan högerns ställning i vissa frågor, där den vill hålla igen på anslagen, och högerns ställning i försvarsfrågan, där man beskyller den för synnerligen stor slösaktighet med statens medel, undrar jag, om tiderna verkligen för tillfället äro sådana, att man skall riva upp någon mera ingående debatt i den frågan. Jag vill emellertid, då saken här kommit på tal, redan nu meddela, att jag, då vi komma till värnpliktsfrågan, kommer att ge min röst för utskottets förslag, och jag kommer att göra det därför, att jag anser, att den lösning, som där lägges fram, under nuvarande synnerligen allvarliga förhållanden är det allra minsta, som man kan komma med. Det är en ärlig deklaration, som jag icke alls kommer att sticka under stolen med. Jag kommer att rösta på detta sätt på grund av att jag finner det vara förenligt med ansvarskänsla gentemot landets säkerhet att icke i denna allvarstyngda tid allför mycket vanvårda vårt lands säkerhetsanstalter.

Herr talman, jag ber att få vidhålla mitt yrkande.

Herr Jönsson i Revinge: Herr talman! Herr Norman behöver icke alls befara, att någon människa är rädd för honom, i fall han vill dra upp denna sak vid sina politiska föredrag under valrörelsen, utan det må han gärna hålla på med. Då han vill låta påskina, att det skulle varit någon sorts politiska partibelöningar i fråga om dessa förlikningsmän, vill jag fråga, om det kan påvisas ett enda fall, herr Norman i Läckeby, då man kan tala om att någon politisk personlighet fått en sådan plats som en partibelöning. Den enda av dessa förlikningsmän, som är politiker, har blivit tillsatt av den Lindmanska regeringen och efter initiativ, taget hemma i hans eget område av såväl arbetsgivare som arbetare. Jag ber att få tillbakavisa slika insinuationer i denna diskussion, herr Norman i Läckeby.

Herr Erlansson: Ja, herr talman, herr Anderson i Råstock sade, att jag sagt en hel del vackra men ihåliga saker. Jag har

dock icke tid att inlåta mig på att försöka påpeka, på vilken sida ihåligheten är störst.

Ang. anslag för medling i arbetstvister. (Forts.)

Då det här har sagts, särskilt av herr Jönsson i Revinge, att mitt förslag skulle bliva dyrare än utskottets, är detta icke fullständigt överensstämmande med sanningen. Det är visserligen sant, att med de dyrtidstillägg, som utgå på arvoderna, skulle det i många fall bli något högre löner, men man skall då icke förbise, att en del av dessa förlikningsmän icke kunna få dyrtidstillägg på sin avlöning, och att det därför måste ställa sig billigare enligt mitt förslag. Kammaren bör dessutom besinna, att det finnes en bestämmelse om att en statstjänare icke får uppbära dyrtidstillägg på tvenne befattningar, och att därför, om kammaren antar utskottets förslag, detta innebär ett kringgående av denna bestämmelse, så att man faktiskt beviljar dessa förlikningsmän dyrtidstillägg på tvenne befattningar därigenom, att lönen ju skulle höjas så mycket, att dyrtidstillägg icke skulle behöva utgå, och att de som ha statstjänst, alltså på detta sätt skulle få dyrtidstillägg i och med denna högre avlöning, som skall motsvara dyrtidstillägget. Detta blir i så fall ett kringgående av riksdagens bestämmelse om dyrtidstillägg i allmänhet. Jag tror icke, att det ens är lämpligt att slå in på den vägen, ty då kommer man även på andra områden att söka kringgå denna bestämmelse, och statstjänarna sålunda erhålla dubbla dyrtidstillägg.

Vidare har man också sagt, att man icke skall bedöma arbetet efter antalet arbetsdagar. Varefter skall man då bedöma det? Skall man utgå ifrån att man skall betala dem lika för årets alla 365 dagar, böra de samtliga avlönas lika, och det bör icke, som här föreslås, finnas olika avlöningar för dem. Man måste i alla fall ha någon grund att utgå ifrån, då man gör sådana beräkningar.

Man har pekat på att det icke är bra, att distrikten sammanslås, därför att de därigenom skulle bliva för stora, då förlikningsmannen behöver övervaka arbetsförhållanden och konflikter även under den tid, då han icke har särskilda sammanträdesdagar. Jag skulle då vilja fråga, om det icke förhåller sig så, att förlikningsmännen under nuvarande förhållanden kunna sitta här i Stockholm och reglera förhållandena i hela landet, vilket jag tror har skett beträffande vissa förlikningsmän inom en del distrikt. Talet om att distrikten skulle bli alltför svårskötta, om de slås tillsammans, så att de bli något större än de nu äro, faller i så fall alldeles till marken.

Det förefaller mig i alla fall något orimligt, att en person, som under fem år i genomsnitt haft 5 ½ arbetsdagar skulle erhålla 4,000 kronor i årslön och dessutom särskild ersättning för varje arbetsdag med traktamente m. m. Därtill kommer, som utskottet också har påpekat, att ett särskilt tilläggsarvode i vissa fall utgår, då det gäller vissa konflikters utredande, så att de föreslagna siffrorna visa icke, vad förlikningsmännen i verkligheten få, utan de få ännu mera.

Under sådana förhållanden undrar jag, om riksdagen gör klokt i att gå med på utskottets hemställan i detta avseende. Jag har emellertid den fasta övertygelsen härutinnan, att det åtminstone är möjligt att sammanslå distrikten, så att de bli färre och varje förlikning-

Ang. anslag för medling i arbetstvister. (Forts.)

man får mera att göra och sålunda också kan få mera betalt. Jag tror dock, att detta motverkas, om riksdagen nu går med på utskottets hemställan. Vad som i alla fall står kvar, hur man för övrigt tänker sig saken, är, att man väl aldrig kan försvara sådana arvodesbelopp, att, med samma kvalifikationer, — då man nu talar om att man skall ha personer med mycket höga kvalifikationer, som skola sköta dessa ämbeten — den ene har 100 kronor per sammanträdesdag och en annan ända upp till 727 kronor per sammanträdesdag. Kan det verkligen vara möjligt och resonligt att ordna saken på ett sådant sätt? Jag ber att få vidhålla mitt yrkande.

Efter härmed slutad överläggning gav herr talmannen propositioner först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på bifall till det av herr Erlansson under överläggningen framställda yrkandet; och förklarade herr talmannen sig anse den förra propositionen hava flertalets mening för sig. Som votering likväl begärdes, uppsattes, justerades och anslogs en voteringsproposition av följande lydelse:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 222, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit det av herr Erlansson under överläggningen framställda yrkandet.

Omröstningen utföll med 111 ja mot 58 nej; och hade kammaren alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 11.

Härpå föredrogos vart efter annat statsutskottets utlåtanden:

nr 223, i anledning av Kungl. Maj:ts under femte huvudtiteln av statsverkspropositionen och under sjätte huvudtiteln propositionen om tilläggsstat för år 1920 gjorda framställningar om anslag för gäldande av kostnader för tillämpning av lagen om arbetstidens begränsning m. m.;

nr 224, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om anvisande av medel för en malmvagnsverkstad vid Notviken; och

nr 225, i anledning av väckta motioner rörande den s. k. Storängsbanken å bandelen Graversfor—Åby.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 12.

Om viss ändring i avlöningsreglementet för tjänstemän vid postverket m. fl. statens verk.

Vidare förelåg till avgörande statsutskottets utlåtande, nr 226, i anledning av väckt motion om viss ändring i avlöningsreglementet för tjänstemän vid postverket, telegrafverket, statens järnvägar och statens vattenfallsverk.

I en inom andra kammaren väckt, till statsutskottet remitterad motion, nr 165, hade herr *Hage* hemställt, att riksdagen måtte vidtaga den ändringen i det från och med den 1 juli 1920 gällande avlöningsreglementet för kommunikationsverken och vattenfallsverket, att det fastställdes, att kostnadsfri läkarevård genom av verket anställd läkare tillerkändes även befattningshavares hos honom boende hustru eller husföreståndarinna samt oförsörjda barn i de fall, då befattningshavaren vore stationerad å plats, liggande på längre avstånd från närmaste läkare, samt att det överlämnades åt Kungl. Maj:t att närmare utforma grunderna, efter vilka denna rätt skulle utgå.

Utskottet hemställde, att ifrågavarande motion icke måtte av riksdagen bifallas.

Sedan utskottets hemställan blivit uppläst, yttrade:

Herr H a g e: Herr talman! Den motion, jag här väckt, går ut på, att man skulle vid de s. k. kommunikationsverken bibehålla rätten till fri läkarevård för familjer tillhörande sådana befattningshavare vid kommunikationsverken, som äro stationerade på avlägsna platser och där det vore förenat med svårigheter och skulle draga särskilda kostnader för befattningshavarna att erhålla läkarehjälp för familjen. Utskottet har för sin del avstyrkt motionen ifråga, och naturligtvis har jag ingen möjlighet att få igenom ett beslut i motionens syfte. Men trots detta, har jag funnit, att motionen är så behjärtansvärd och byggd på fakta, som icke kunna bestridas, så att jag för min del måste yrka bifall till densamma.

Motionen grundar sig för övrigt på det förhållandet, att före den reglering av lönerna, som inträder den 1 juli 1920, utgick åtminstone vid statens järnvägar ersättning för användning av läkare även åt medlemmar av befattningshavarnas familjer, när det gällde de lägre tjänstemännen. Denna fördel borttogs av föregående års riksdag. Men det är att märka, att när detta beslut fattades, förelåg från den kommitté, som haft att behandla saken, ett yrkande, som gick ut på, att man åtminstone skulle medgiva, att befattningshavare, som bodde på avlägsna orter, skulle i fortsättningen få bibehålla denna förmån. Och detta yrkande var grundat på det förhållandet, att det för sådana befattningshavare skulle medföra oerhört dryga kostnader att skaffa läkare till familjerna. Om vi tänka på exempelvis sådana befattningshavare som banvakter m. fl., som många gånger äro placerade ute i vildmarken långt bort från människoboningar, så är det ju ett faktum, att när dessa befattningshavare få sjukt i familjen, medför nödvändigheten att anskaffa läkare utgifter till mycket stora belopp, vilka kunna verka rent av ruinerande för befattningshavarna ifråga.

Om viss ändring i avlönings-reglementet för tjänstemän vid postverket m. fl. statens verk.
(Forts.)

Dessa hava ju nämligen att betala icke endast läkarearvoden utan även ersättning för automobilskjuts m. m. sådant. När det nu förut var så ordnat, att dessa befattningshavare samtliga kunnat få ersättning för detta av staten, så verkar naturligtvis en sådan omändring som denna, som nu beslutats av riksdagen, ett oerhört stort avbräck i de normala förhållandena för dessa tjänstemän. Och jag vet för min del, att det finnes en hel del sådana lägre befattningshavare, som motse den tidpunkt, då de själva skola betala dylika utgifter, med mycket stor oro. Jag vill alltså påminna om, att den kommitté, som behandlade denna fråga, inför konstaterandet av detta förhållande hade påyrkat, att befattningshavare, som bodde i avlägsna bygder, skulle kunna tillerkännas denna rätt, som jag här påyrkat i min motion.

Nu säger visserligen utskottet här, att man kan icke vara med om, att nu intaga en annan ställning från riksdagens sida än den, som intogs av riksdagen vid fjolårets beslut i denna fråga. För min del vill jag säga, att det är dock icke här fråga om att intaga en helt och hållet annan ställning än den, riksdagen förut intagit, utan det är härvidlag endast fråga om att åstadkomma någon liten ruckning i det beslut, som riksdagen förut har fattat. Det är uteslutande fråga om sådana befattningshavare, som bo på sådana platser, att kostnaderna för dem bliva fullkomligt ruinerande vid anskaffandet av läkarevård. Det gäller endast, att man skulle tillmötesgå dessa genom att ge dem denna förmån eller, rättare sagt, låta dem bibehålla den förmån i detta avseende, som de hittills haft. Jag vill därvidlag påpeka det förhållandet, att ett bifall till min framställning skulle medföra ytterst små ekonomiska konsekvenser för statsverket. Det blir endast en ringa del av dessa befattningshavare, som komme att falla under dessa bestämmelser, och de ekonomiska konsekvenserna bleve redan på grund därav tämligen obetydliga.

Dessutom är att märka, att det ju i allmänhet finnes befattningshavare anställda på de platser, där det nu skulle vara fråga om att åstadkomma detta. Och då kunde man naturligtvis lätt göra en överenskommelse med de läkare, som man redan ingått ackord med i och för handhavandet av *befattningshavarnas* sjukvård, att de även åtogo sig sjukvården för de avlägset boende *befattningshavarnas familjer*. Det skulle säkerligen bliva en mycket ringa utökning av utgifterna på grund av att det redan föreligger nödvändighet för staten att hava järnvägsläkare, vilka lätteligen skulle kunna åtaga sig det ökade uppdrag som innefattas i motionen.

Jag har alltså med detta korta anförande velat säga, att jag icke kan finna, att utskottets motivering för avslag är sådan, att man bör böja sig för densamma. Med hänsyn till vad jag här sagt, ber jag alltså för min del få yrka bifall till motionen.

Herr A n d e r s s o n i Gävle: Herr talman! Jag skulle i sak kunna instämma rätt mycket i vad motionären, herr Hage, här anfört, och jag skulle hava så mycket större anledning att göra detta som jag just såsom ledamot i kommunikationsverkens lönekommitté själv drev denna sats, kanske t. o. m. något längre än motionären har gjort. Men

Om viss ändring i avlöningsreglementet för tjänstemän vid postverket m. fl. statens verk.
(Forts.)

jag kan icke blunda för det faktum, att riksdagen i fjol fastslog denna lönereglering och då icke tog med dessa bestämmelser. Man kan ju icke gärna förutsätta, att riksdagen i år, innan ännu denna kommunikationsverkens lönereglering trätt i tillämpning — den träder nämligen icke i tillämpning förrän den 1 juli 1920 — skulle fatta ett nytt beslut i denna fråga. Det tycker jag går något för långt. Jag tror, det varit bättre, att denna motion icke blivit väckt vid denna riksdag, så att man icke måst avslå detta krav från personalen. Jag hoppas, att detta krav längre fram måtte komma igen och då visa sig så pass berättigat, att riksdagen också beaktar det.

För närvarande kan jag icke annat än yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Anderson i Råstock: Herr talman! Jag vill bara tillkännagiva, att jag i mångt och mycket delar herr Hages uppfattning i detta fall, särskilt beträffande befattningshavare uppe i Norrland med dess stora avstånd och dess ödemarker. Men jag har av praktiska skäl icke kunnat göra annat än ansluta mig till utskottets förslag, till vilket jag ber att få yrka bifall.

Efter härmed slutad överläggning gav herr talmannen propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på avslag därå samt bifall i stället till den i ämnet väckta motionen; och blev utskottets hemställan av kammaren bifallen.

§ 13.

Föredrogos vart efter annat statsutskottets utlåtanden:

nr 227, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om anslag för oförutsedda utgifter;

nr 228, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om anvisande av anslag till riksdags- och revisionskostnader;

nr 229, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om anvisande av anslag till räntor å statsskulden;

nr 230, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om anvisande av anslag för avbetalning å statsskulden;

nr 231, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning angående avsättning för år 1921 till statsverkets fond av rusdrycksmedel; och

nr 232, i anledning av Kungl. Maj:ts i proposition nr 437 gjorda framställningar om anvisande av anslag för täckande av driftförlust vid postverket under år 1920 samt om återbetalning av vissa tillfälliga lånemedel.

Utskottets i nämnda utlåtanden gjorda framställningar blevo av kammaren bifallna.

§ 14.

Justerades protokollsutdrag angående de i §§ 4—13 här ovan omförmälda ärendena.

§ 15.

Ang. lag om ändrad utbildningstid för värnpliktiga av 1920 års klass.

Där näst i ordningen var å föredragningslistan uppfört första sammansatta stats- och andra lagutskottets utlåtande nr 3, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad utbildningstid för värnpliktiga av 1920 års klass jämte två i ämnet väckta motioner.

Uti en den 20 maj 1920 dagtecknad proposition, nr 430, vilken hänvisats till lagutskott och behandlats av första sammansatta stats- och andra lagutskottet, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över lantförsvarsärenden för samma dag, föreslagit riksdagen att antaga följande

Förslag

till

Lag

om ändrad utbildningstid för värnpliktiga av 1920 års klass.

Utan hinder av vad gällande värnpliktslag därom stadgar förordnas härigenom som följer:

§ 1.

Vapenföra värnpliktiga av 1920 års klass, med undantag av dem, som omnämnas i § 27 mom. 1 B och C värnpliktslagen samt i § 2 denna lag, äro, sedan de blivit inskrivna, skyldiga att under fredstid för sin utbildning tjänstgöra det antal dagar, som nedan angives, nämligen:

a) vid fotfolket i sammanlagt 150 dagar, vilken tjänstgöring, på sätt Konungen närmare förordnar, skall fullgöras:

med en första tjänstgöring om 90 dagar, som tager sin början under första eller andra året, samt

med två repetitions-(regements-)övningar, var och en om 30 dagar, före utgången av tredje året;

b) vid rytteriet, fältartilleriet, positionsartilleriet och fästningsartilleriet å Karlsborg ävensom vid fältingenjör- och fälttelegraftrupperna i sammanlagt 210 dagar, vilken tjänstgöring, på sätt Konungen närmare förordnar, skall fullgöras:

med en första tjänstgöring om 150 dagar, som tager sin början under första eller andra året, samt

med två repetitions-(regements-)övningar, var och en om 30 dagar, före utgången av tredje året;

c) vid fästningsartilleriet i Boden och fästningsingenjörtrupperna i sammanlagt 210 dagar, vilken tjänstgöring, på sätt Konungen närmare förordnar, skall fullgöras:

med en första tjänstgöring om 150 dagar, som tager sin början under första eller andra året, samt

med två repetitions-(regements-)övningar, var och en om 30 dagar, före utgången av fjärde året;

Ang. lag om ändrad utbildningstid för värnpliktiga av 1920 års klass. (Forts.)

d) vid trängen och intendenturtrupperna i sammanlagt 150 dagar, vilken tjänstgöring, på sätt Konungen närmare förordnar, skall fullgöras:

vid trängen i egentlig trängtjänst och i sjukbärartjänst:

med en första tjänstgöring om 90 dagar, som tager sin början under första eller andra året, samt

med två repetitions-(regements-)övningar, var och en om 30 dagar, före utgången av fjärde året;

vid trängen i egentlig sjukvårdstjänst:

med en första tjänstgöring om 100 dagar, som tager sin början under första eller andra året, samt

med två repetitions-(regements-)övningar, var och en om 25 dagar, före utgången av fjärde året, samt

vid intendenturtrupperna:

med en första tjänstgöring om 120 dagar, som tager sin början under första eller andra året, samt

med en repetitions-(regements-)övning om 30 dagar före utgången av fjärde året;

e) vid marinen i sammanlagt 210 dagar, vilken tjänstgöring, på sätt Konungen närmare förordnar, skall fullgöras:

av de i allmän tjänst, sjötjänst eller stationstjänst inskrivna i en följd med början under första eller andra året, samt

av de i kustartilleritjänst inskrivna:

med en första tjänstgöring om 168 dagar, som tager sin början under första eller andra året, samt

med en repetitionsövning om 42 dagar före utgången av fjärde året.

§ 2.

Vapenföra värnpliktiga av 1920 års klass, som jämlikt bestämmelserna i § 26 mom. 2 och 3 värnpliktslagen vid fotfolket, trängen och intendenturtrupperna uttagits för utbildning till underbefäl eller fackmän, äro skyldiga att för sin utbildning tjänstgöra i sammanlagt 210 dagar, vilken tjänstgöring, på sätt Konungen närmare förordnar, skall fullgöras:

vid fotfolket:

med en första tjänstgöring om 150 dagar, som tager sin början under första eller andra året, samt

med två repetitions-(regements-)övningar, var och en om 30 dagar, före utgången av tredje året, samt

vid trängen och intendenturtrupperna:

med en första tjänstgöring om 150 dagar, som tager sin början under första eller andra året, samt

med två repetitions-(regements-)övningar, var och en om 30 dagar, före utgången av tredje eller fjärde året.

Ang. lag om ändrad utbildningstid för värnpliktiga av 1920 års klass. (Forts.)

§ 3.

Vapenföra värnpliktiga av 1920 års klass, som omnämnas i § 27 mom. 1 B och C värnpliktslagen, äro, sedan de blivit inskrivna, skyldiga att under fredstid för sin utbildning tjänstgöra det antal dagar, som nedan angives, nämligen:

a) vid hären i sammanlagt 330 dagar, vilken tjänstgöring, på sätt Konungen närmare förordnar, skall fullgöras:

med en första tjänstgöring om 300 dagar, som uppdelas på första och andra året, samt

med en repetitions-(regements-)övning om 30 dagar under andra året;

b) vid marinen i 330 dagar, vilken tjänstgöring, på sätt Konungen närmare förordnar, skall fullgöras:

i annan tjänst än kustartilleritjänst i en följd med början under första året, samt

i kustartilleritjänst med en första tjänstgöring om 300 dagar, som tager sin början under första året, och med en repetitions-(regements-)övning om 30 dagar under tredje året.

§ 4.

Icke vapenföra värnpliktiga av 1920 års klass äro, sedan de blivit inskrivna, skyldiga att, på sätt Konungen närmare förordnar, under fredstid för sin utbildning tjänstgöra det antal dagar, som nedan angives, nämligen:

a) icke vapenföra, som omförmälas i § 27 mom. 2 A värnpliktslagen, i sammanlagt 150 dagar, vilken tjänstgöring skall fullgöras antingen i en följd med början under första eller andra året eller ock med en första och en andra tjänstgöring under de tre första åren, samt

b) icke vapenföra, som omförmälas i § 27 mom. 2 B och C värnpliktslagen, i 275 dagar i en följd med början under första eller andra året.

§ 5.

I den mån sådant finnes för utbildningsarbetets ändamålsenliga bedrivande samt erforderlig häst- och materielvård oundgängligen nödigt, må Konungen beordra erforderligt antal fotfolket tilldelade vapenföra värnpliktiga att vid härens specialvapen och marinen fullgöra dem enligt § 1 a) åliggande tjänstgöring med 150 dagar i en följd.

§ 6.

Därest, på sätt Konungen närmare förordnar, hemförlovning av värnpliktiga skall äga rum viss tid under pågående tjänstgöring, äger värnpliktig, som sådant åstundar, efter därom hos vederbörande militärmyndighet gjord framställning, kvarstanna i tjänstgöring intill utgången av den tjänstgöringsperiod, till vilken han inkallats.

Denna lag träder i kraft dagen efter den, då lagen, enligt därå meddelad uppgift, från trycket utkommit i Svensk författningssamling.

Ang. lag om ändrad utbildningstid för värnpliktiga av 1920 års klass.

(Forts.)

I samband med förevarande proposition hade utskottet till behandling förehaft två inom riksdagen väckta motioner, nämligen nr 312 inom första kammaren av herrar *C. G. Ekman* och *Kvarnzelius* samt nr 458 inom andra kammaren av herr *Jönsson* i Revinge.

Utskottet hemställde, att riksdagen, med förklarande att Kungl. Maj:ts i föreliggande proposition framlagda förslag icke kunnat av riksdagen i oförändrat skick antagas, måtte med anledning av ovanberörda motioner, för sin del antaga följande

Förslag

till

Lag

om ändrad utbildningstid för värnpliktiga av 1920 års klass.

Utan hinder av vad gällande värnpliktslag därom stadgar förordnas härigenom som följer:

§ 1.

Vapenföra värnpliktiga av 1920 års klass, med undantag av dem, som omnämnas i 27 mom. 1 B och C värnpliktslagen samt i § 2 denna lag, äro, sedan de blivit inskrivna, skyldiga att under fredstid för sin utbildning tjänstgöra det antal dagar, som nedan angives, nämligen:

a) vid fotfolket i sammanlagt 180 dagar, vilken tjänstgöring, på sätt Konungen närmare förordnar, skall fullgöras:

med en första tjänstgöring om 105 dagar, som tager sin början under första eller andra året, samt

med tre repetitions-(regements-)övningar, var och en om 25 dagar, före utgången av fjärde året;

b) vid rytteriet, fältartilleriet, positionsartilleriet samt fästningsartilleriet å Karlsborg i sammanlagt 240 dagar, vilken tjänstgöring, på sätt Konungen närmare förordnar, skall fullgöras:

med en första tjänstgöring om 156 dagar, som tager sin början under första eller andra året, samt

med en repetitions-(regements-)övning om 42 dagar under vart och ett av andra och tredje åren;

c) vid fästningsartilleriet i Boden och fästningsingenjörtrupperna i sammanlagt 240 dagar, vilken tjänstgöring, på sätt Konungen närmare förordnar, skall fullgöras:

Ang. lag om ändrad utbildningstid för värnpliktiga av 1920 års klass.
(Forts.)

med en första tjänstgöring om 170 dagar, som tager sin början under första eller andra året, samt

med en repetitions-(regements-)övning om 35 dagar under vart och ett av tredje och fjärde åren;

d) vid fältingenjör- och fälttelegraftrupperna i sammanlagt 240 dagar, vilken tjänstgöring, på sätt Konungen närmare förordnar, skall fullgöras:

med en första tjänstgöring om 170 dagar, som tager sin början under första eller andra året, samt

med en repetitions-(regements-)övning om 35 dagar under vart och ett av andra och tredje åren;

e) vid trängen och intendenturtrupperna i sammanlagt 180 dagar, vilken tjänstgöring, på sätt Konungen närmare förordnar, skall fullgöras:

vid trängen i egentlig trängtjänst och i sjukbärartjänst:

med en första tjänstgöring om 105 dagar, som tager sin början under första eller andra året, samt

med tre repetitions-(regements-)övningar, var och en om 25 dagar, före utgången av fjärde eller femte året;

vid trängen i egentlig sjukvårdstjänst:

med en första tjänstgöring om 130 dagar, som tager sin början under första eller andra året, samt

med en repetitions-(regements-)övning om 25 dagar under vartdera av andra och fjärde åren, samt

vid intendenturtrupperna:

med en första tjänstgöring om 155 dagar, som tager sin början under första eller andra året, samt

med en repetitions-(regements-)övning om 25 dagar under fjärde året;

f) vid marinen i sammanlagt 240 dagar, vilken tjänstgöring, på sätt Konungen närmare förordnar, skall fullgöras:

av de i allmän tjänst, sjötjänst eller stationstjänst inskrivna i en följd med början under första eller andra året, samt

av de i kustartilleritjänst inskrivna:

med en första tjänstgöring om 198 dagar, som tager sin början under första eller andra året, samt

med en repetitionsövning om 42 dagar under fjärde året.

§ 2.

Vapenföra värnpliktiga av 1920 års klass, som jämlikt bestämmelserna i § 26 mom. 2 och 3 värnpliktslagen vid fotfolket, trängen och intendenturtrupperna uttagits för utbildning till underbefäl eller fackmän, äro skyldiga att för sin utbildning tjänstgöra i sammanlagt 240 dagar, vilken tjänstgöring, på sätt Konungen närmare förordnar, skall fullgöras:

Ang. lag om ändrad utbildningstid för värnpliktiga av 1920 års klass.
(Forts.)

vid fotfolket:

med en första tjänstgöring om 165 dagar, som tager sin början under första eller andra året, samt

med tre repetitions-(regements-)övningar, var och en om 25 dagar, före utgången av fjärde året, samt

vid trängen och intendenturtrupperna:

med en första tjänstgöring om 165 dagar, som tager sin början under första eller andra året, samt

med tre repetitions-(regements-)övningar, var och en om 25 dagar, före utgången av fjärde eller femte året.

§ 3.

Oavsett vad ovan i §§ 1 och 2 stadgas angående utbildningstidens längd och fördelning, skall för vapenföra värnpliktiga, som påbörja första tjänstgöringen (tjänstgöring i en följd) under första året, denna ökas med 30 dagar.

§ 4.

Vapenföra värnpliktiga av 1920 års klass, som omnämnas i § 27 mom. 1 B och C värnpliktslagen, äro, sedan de blivit inskrivna, skyldiga att under fredstid för sin utbildning tjänstgöra det antal dagar, som nedan angives, nämligen:

a) vid hären i sammanlagt 365 dagar, vilken tjänstgöring, på sätt Konungen närmare förordnar, skall fullgöras:

med en första tjänstgöring om minst 323 dagar, som uppdelas på första och andra året, samt

med en repetitions-(regements-)övning under andra året;

b) vid marinen i 365 dagar, vilken tjänstgöring, på sätt Konungen närmare förordnar, skall fullgöras:

i annan tjänst än kustartilleritjänst i en följd med början under första året, samt

i kustartilleritjänst med en första tjänstgöring om 323 dagar, som tager sin början under första året, och med en repetitions-(regements-)övning om 42 dagar under tredje året.

§ 5.

Icke vapenföra värnpliktiga av 1920 års klass äro, sedan de blivit inskrivna, skyldiga att, på sätt Konungen närmare förordnar, under fredstid för sin utbildning tjänstgöra det antal dagar, som nedan angives, nämligen:

a) icke vapenföra, som omförmälas i § 27 mom. 2 A värnpliktslagen, i sammanlagt 180 dagar, vilken tjänstgöring skall fullgöras antingen i en följd med början under första eller andra året eller ock med en första och en andra tjänstgöring under de tre första åren, samt

Ang. lag om ändrad utbildningstid för värnpliktiga av 1920 års klass. (Forts.)

b) icke vapenföra, som omförmälas i § 27 mom. 2 B och C värnpliktslagen, i 275 dagar i en följd med början under första eller andra året.

§ 6.

I den mån sådant finnes för utbildningsarbetets ändamålsenliga bedrivande samt erforderlig häst- och materielvård oundgängligen nödigt, må Konungen beordra erforderligt antal fotfolket tilldelade vapenföra värnpliktiga att vid rytteriet, artilleriet, ingenjörtrupperna och kustartilleriet fullgöra dem enligt § 1 a) åliggande tjänstgöring med 210 dagar i en följd.

§ 7.

Därest, på sätt Konungen närmare förordnar, hemförlovning av värnpliktiga skall äga rum viss tid under pågående tjänstgöring, äger värnpliktig, som sådant åstundar, efter därom hos vederbörande militärmyndighet gjord framställning, kvarstanna i tjänstgöring intill utgången av den tjänstgöringsperiod, till vilken han inkallats.

Denna lag träder i kraft dagen efter den, då lagen, enligt därå meddelad uppgift, från trycket utkommit i Svensk författningssamling.

Vid utlåtandet voro fogade

dels reservation av herrar *J. Nilsson* i Malmö, *Sigfrid Hansson, Anderson* i Råstock och *Johanson* i Stockholm, vilka ansett, att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, med avslag å de i ämnet väckta motionerna, bifalla Kungl. Maj:ts förevarande proposition;

dels ock särskilda yttranden:

av herrar *Widell* och *Andersson* i Knäppinge; samt
av herr *Söderhielm*.

Efter föredragning av utskottets hemställan yttrade:

Herr Hammarskjöld: Herr talman! Föredragande departementschefen anför först den stora splittring, som rått inom försvarsrevisionen, och konstaterar, att han vid utarbetandet av propositionen icke kunnat stödja sig på en samfälld mening hos de män, åt vilka det givits i uppdrag att göra den förberedande utredningen i denna fråga. Jag finner det i detta sammanhang ganska anmärkningsvärt, att departementschefen med denna motivering i huvudsak ansluter sig till de ledamöter av försvarsrevisionen, vilka stått mest hindrande i vägen för ett samfällt förslag, liksom att han i huvudsak hållit sig till de lägsta buden.

På tal om de olika reservationerna inom försvarsrevisionen

Ang. lag om ändrad utbildningstid för värnpliktiga av 1920 års klass.
(Forts.)

kan jag icke underlåta att påpeka, att en av medlemmarna, herr Bengtsson i Norup, tillstyrkt 150 dagars utbildning för de vapenföra värnpliktiga vid infanteriet, under det han icke haft något att erinra emot, att de icke vapenföra vid samma truppslag fullgöra 180 dagar. En annan ledamot av försvarsrevisionen, herr Nilsson i Vibberbo, har enligt försvarsrevisionens protokoll reserverat sig i vissa avseenden mot de beslut av försvarsrevisionen, för vilka han själv röstat. På tal om herr Nilsson i Vibberbo vill jag erinra om ett yttrande, som han hade här i kammaren den 2 dennes — det var, då frågan om lagen om arbetstidens begränsning förevar. — Han yttrade då enligt protokollet följande: »Det är blott den skillnaden, att nu är lagen genomförd, nu ha vi lagen. Skall man då, innan den trätt i fullständig funktion, börja laborera med densamma och fordra dess upphävande? Det är detta sätt, som jag anser vara oförnuftigt och sakna logik och som jag därför protesterar emot» etc. Jag hoppas, att då det i dag gäller att i vissa delar laborera med värnpliktslagen av 1914, som ännu icke är fullständigt genomförd, och ännu mera när det vid nästa punkt på föredragningslistan gäller att laborera med den av urtima riksdagen förra året antagna tillfälliga lagen om värnpliktsövningarna för 1919 års klass, att herr Nilsson i Vibberbo då godhetsfullt är av samma uppfattning som för tolv dagar sedan.

Herr statsrådet åberopar, vad försvarsrevisionen anför såsom motiv för de ifrågasatta nedsättningarna, hänsynen till statsfinanserna och det produktiva arbetet. Detta är dock inga nyheter. Jag vet knappast någon härordning i något land, åtminstone icke i Sverige, vid vars genomförande icke de män, som haft i uppdrag att utarbeta förslag i frågan, fått sig förelagd en maximisumma för den årliga kostnaden för försvaret och likaledes en maximitjänstgöringstid för de värnpliktiga. Se vi nu efter, huru förhållandena ställa sig i ekonomiskt avseende, så vill jag erinra om vad den dåvarande departementschefen yttrade, då statsverkspropositionen för fjärde huvudtiteln i januari månad föredrogs. Han konstaterade visserligen, att kostnaderna för lantförsvaret hade stigit jämfört med förhållandena före 1914. Men han framhöll även, att man på grund av penningevärdets fall nu icke finge se endast på de absoluta siffrorna; man måste även hålla sig till de relativa, man måste se efter, huru stor procent av hela budgeten, som togs i anspråk för försvarsutgifter, emedan först detta ger en föreställning om, i vilken mån andra statsutgifter och statsbehov kunnat tillgodoses, och huru stor del, som går till försvaret. Under de fyra år, som närmast föregingo 1914, d. v. s. åren 1910—1913, anslogs för lantförsvaret i medeltal icke mindre än 32,15 % av hela budgeten. Se vi på de sista åren, för vilka budgeten är avslutad, åren 1917, 1918 och 1919, och icke fästa oss vid engångskostnader och neutralitetskostnader, vilka ju icke böra tagas med i detta sammanhang, finna vi, att under dessa tre år lantförsvaret upptar endast 19,6 % i medeltal av statsutgifterna. Således har medeltalet sjunkit från 32,15 till 19,6, d. v. s. med sammanlagt 12 ½ %, vilket ju är en ganska vacker och talande siffra.

Ang. lag om ändrad utbildningstid för värnpliktiga av 1920 års klass. (Forts.)

Vad antalet dagsverken beträffar vill jag även göra en liknande jämförelse. Under de sista åren har man kunnat konstatera, att antalet värnpliktiga, vilka undergått inskrivning — icke de, som fått uppskov, utan endast de, som verkligen undergått inskrivning — har stigit högst betydligt, jämfört med förhållandet år 1914 och därförinnan. Detta beror naturligtvis på, att en del svenskar, som vistats i utlandet, återinflyttat till riket, men framför allt på att emigrationen upphört, både den officiella och den, som gått smygvägar. Se vi på siffrorna för de sista åren, finna vi, att antalet värnpliktiga, som undergått inskrivning, ökats med icke mindre än 25 à 30 %. Då detta upprepats år efter år, måste det ovillkorligen tyda på, att den arbetarestam inom olika yrken, som vi hava till förfogande här i Sverige, är mycket större i närvarande ögonblick än vad den var 1914, eller med andra ord, att om för arméns räkning och försvaret i allmänhet det tages i anspråk ett visst antal tjänstgöringsdagar per år, så utgör detta antal för närvarande en mindre procent än förut av hela det disponibla antalet arbetsdagar inom riket. Sålunda måste denna värnpliktstjänstgöring nu vara mindre kännbar än som tidigare var fallet.

Men försvarsrevisionen har även andra skäl att åberopa, då det gäller att förorda inskränkningar. Den konstaterade nämligen, att de efter världskrigets avslutande inträdda utrikespolitiska förhållandena icke syntes vara av beskaffenhet att påkalla upprätthållandet av någon högre grad av krigsberedskap. Och reservanterna inom revisionen, de reservanter nämligen, till vilka föredragande departementscheferna i huvudsak anslutit sig, gå ett steg längre. De yttra nämligen, att det under dessa övergångsår icke synes nödvändigt att räkna med en krigsmobilisering av här ifrågavarande värnpliktiga. Jag vill i detta sammanhang först påpeka, att det, när det gäller att bedöma värnpliktstjänstgöringen, icke är tillfyllest att skilja ut vissa övergångsår, de må beräknas till två, tre eller fyra. Nämnda år utgöra nämligen endast en bråkdel av hela värnpliktstiden för 1920 års klass, vilken ensamt i beväringen uppgår till 15 år, och under sagda tid måste man uppställa den fordran att de värnpliktiga skola kunna omedelbart ingå i operations- och stridsdugliga truppförband. I detta sammanhang vill jag citera ett yttrande, som jag hade vid förra årets lagtima riksdag, då även en värnpliktsfråga förelåg. Jag betonade då den stora nytta, som vår utrikesledning under världskriget haft av den försvarsorganisation, som då uppehölls, icke blott av själva härordningen utan även av de särskilda åtgärder för neutralitetens vårdande, som då vidtogos. Jag framhöll även, att denna nytta icke bestod uteslutande eller ens huvudsakligen i de maktmedel, som ställts till regeringens eller utrikesledningens förfogande, utan fastmera i, att våra försvarsåtgärder utgjorde för all världen ett påtagligt bevis på den svenska regeringens, den svenska riksdagens och det svenska folkets fasta beslut att under alla omständigheter trygga sin neutralitet och sin självständighet. Jag framhöll även, att förhål-

Ang. lag om ändrad utbildningstid för värnpliktiga av 1920 års klass.

(Forts.)

landena i stort sett måste bliva liknande under de år, som komme att följa närmast efter fredsslutet. Nu kunde visserligen inga särskilda neutralitetsåtgärder anses påkallade. Men jag sökte visa, att det låg stor vikt uppå, att Sverige under denna tid åtminstone i huvudsak upprätthölle sin försvarsberedskap, emedan detta vore av betydelse, så länge ännu det rådde så ovissa förhållanden såväl inom det tyska riket som än mer inom det gamla ryska tsarriket och de ur detsamma bildade randstaterna, så länge ännu icke Östersjöproblemet vore fullständigt löst, och så länge ännu icke Sveriges ställning bland de nordiska länderna vore bestämd och tryggad. Vad som hänt under det år, som förflutit därefter, har icke i någon mån varit ägnat att jäva det omdöme, som jag då fällde, utan har efter mitt förmenande i stället bekräftat detsamma. När reservanterna vilja gå så långt i nedskrivning av vårt försvar, under den s. k. övergångstiden eller provisorietiden, hava de nog räknat med det stöd vi beräknas erhålla av nationernas förbund, uti vilket vi ju nyligen inträtt. Jag kan därför i detta sammanhang icke underlåta att påpeka en omständighet, som förefaller anmärkningsvärd. Av tidningspressen att döma har det rike, som för närvarande kallas Sovjetryssland, invecklats i krig dels med en av de ursprungliga, självskrivna makterna inom nationernas förbund, det så särskilt omhuldade Polen, dels även med en av de till förbundet inbjudna makterna, nämligen Persien. Och åtminstone i sista fallet göres gällande, att förbundsstaten blivit anfallen med krig av Sovjetryssland. Vi veta även, att Persien hos förbundsrådet begärt de militära sanktionernas fullgörande, d. v. s. påkallat militär hjälp från förbundet. Denna fråga skulle enligt tidningspressen första gången varit före inom rådet för tre dagar sedan, ehuru man ännu icke hört något om utgången. Visserligen äro bestämmelserna i förbundsakten rätt svävande. Men nog tolkade jag dem i höstas på så sätt, att vid ett tillfälle som detta samtliga förbundsmakter skulle vara skyldiga att avbryta alla förbindelser av finansiell och kommersiell natur med Sovjetryssland. Denna fordran var lätt uppfylld vid den tid, då kriget med Polen började, ty Sovjetrysslands ekonomiska isolering hade redan inträtt. Inga förbindelser av finansiell och kommersiell natur uppehöllos då mellan förbundsstaterna och Sovjetryssland. Men vad hände nu mitt under kriget? Jo, nu äro återigen att döma av dagspressen vissa förbundsstater i färd med att åter inleda förbindelser av finansiell och kommersiell natur med Sovjetryssland. Jag kan ej finna, att detta står riktigt väl i överensstämmelse med den tanke, som ligger till grund för nationernas förbund. Och det vill verkligen förefalla, som om själva förbundsidén skulle ha rätt stora svårigheter att kämpa med, ha, såsom man brukar säga, ganska svårt att slå igenom.

Reservanterna säga, att det ligger i sakens natur, att varje förslag om nedsättning av övningstiden, som tager sin utgångspunkt i överväganden av antytt slag, måste bli mer eller mindre godtyckligt. Och ehuru de tro att man genom en omläggning av övnings-

Ang. lag om ändrad utbildningstid för värnpliktiga av 1920 års klass. (Forts.)

programmet kan vinna åtskilligt, konstatera de dock, att det kan alltid sägas, att med varje förkortning av övningstiden måste följa en däremot svarande försämring av utbildningsresultatet. Den först föredragande departementschefen går i huvudsak med på reservanternas allmänna ståndpunkt, men gör en bestämd reservation mot den uppfattningen, att med varje förkortning av övningstiden måste följa en däremot svarande försämring av utbildningsresultatet. Han forsätter: »Jag håller nämligen före, att genom ett rationellt utnyttjande av övningstiden och genom utmönstring ur utbildningsprogrammen av en del mindre vänsentligt till fördel för det mera väsentliga ett gott utbildningsresultat bör kunna vinnas under avsevärt kortare tid än den nu i värnpliktslagen fastställda.» De två medlen voro sålunda en rationell utbildning och ett utmönstrande ur utbildningen av det mindre värdefulla. Det har talats mycket, icke minst i denna kammare och inom försvarsrevisionen, om, att man under kriget vann jämförelsevis gott utbildningsresultat på kort tid. Jag har beflitat mig om att undersöka, vilka betingelserna voro härför, och erfarit av officerare, både svenska, som studerat förhållandena under kriget, och även av utländska officerare, som själva deltagit i kriget, att det var egentligen tre omständigheter, som i detta hänseende voro avgörande. Utbildningen bedrevs, som bekant, dels i hemorten och dels tämligen omedelbart bakom fronten, så att de trupper, som utbildades där, i viss mån kunde anses som reserv. Den första av berörda omständigheter var, att varje man under utbildningen visste med absolut säkerhet, att han om så och så många veckor eller månader komme att stå vid fronten, och att vad han nu lärde sig då måste bliva bestämmande icke endast för seger eller nederlag för truppförbandet utan även för hans eget och hans krigskamraters liv. Vad säger man nu till våra värnpliktiga, när man skall ordna den rationella utbildningen? Jo, reservanterna och föredragande departementschefen påpeka, att man för dessa värnpliktiga icke behöver räkna med någon krigsmobilisering. Det är dock en ganska dålig uppmuntran, om man önskar få fram ett gott utbildningsresultat, att säga till den värnpliktige: Det är så långt ifrån, att ni omedelbart behöver gå ut i krig, att ni icke alls kommer att mobiliseras. Ändamålet är icke, att ni skall duga under krig, utan endast att ni skall utgöra undervisningsmaterial för befälet. Den andra omständigheten, som var av betydelse under kriget, var, att utbildningen alltid skedde med fullt modern materiel och delvis under synnerligen fältmässiga förhållanden, såsom exempelvis vid en del avdelningar, som lågo tätt bakom fronten. Det förekom sålunda nästan dagligen angrepp från fientliga flygeskadrar, vilka de fingo beskjuta på fullt fältmässigt sätt. Hur är det med den moderna materielen för vårt infanteri? Ha vi fått några tanks? Nej. Ha vi fått några infanterikanoner? Nej. Ha vi fått några minkastare vid infanteriet? Nej, icke det heller. Ha vi fått några moderna lätta kulsprutor eller granatgevär? Nej. Ha vi fått den fullt moderna pionjär- och signalutrustningen? Icke det heller. Ha vi fått stålhjälmar och gasmasker? Nej, icke det

Ang. lag om ändrad utbildningstid för värnpliktiga av 1920 års klass. (Forts.)

heller. — Den tredje omständigheten från kriget var, att de truppförband, som skulle utbildas på kort tid, voro helt eller så gott som helt och hållet befriade från vad vi bruka kalla vakt- och vårdtjänst. Hur är det i sagda avseende för 1920 års klass? Det är klart, att ju flera omgångar i vilka man uppdelar en årsklass, dess mera betungande blir vakt- och vårdtjänsten. Och propositionen går i detta hänseende så långt, att de värnpliktiga vid infanteriet skola inkallas i två grupper under vintern, vilka ej få undergå någon nämnvärd militärutbildning utom vakt- och vårdtjänsten, under första tjänstgöringen och första repetionsövningen. Men värre är, att ett antal *vapenföra* infanterister skall skickas bort för att under hela sin utbildningstid göra handräckningstjänst ej blott vid kavalleriet, artilleriet och ingenjörtrupperna utan även åt trängen och de icke vapenföra bageriarbetarna vid intendenturtrupperna samt vid flottans stationer och kustfästningarna, där såväl materielen samt tjänstgöringen i mångt och mycket verka främmande för infanterister. Det är under dylika omständigheter, vi här i Sverige skola genomföra det så mycket omtalade rationella utnyttjandet av övningstiden.

Det andra av departementschefen anbefallda medlet var, att ur utbildningsprogrammen utmönstra det mindre väsentliga till fördel för det mera väsentliga. Här ligger framför mig en generalorder, som utfärdades den 20 nästlidna april och avsåg en rekrytskola på 120 dagar, sålunda en månad längre än den av reservanterna föreslagna. Den är undertecknad »på nådigste befallning P. Albin Hansson», kontrasignerad Oscar Nygren, och bör sålunda i huvudsak innehålla de tankar, som föresvävat departementschefen, uti här åsyftade anförande till statsrådsprotokollet. — Jag skall ej ingå på de speciella grupperna utan endast taga de vanliga kompanierna. Man finner då, att utbildningen i handgranatstrid och strid om befästa ställningar skall äga rum i den omfattning förhållandena göra möjligt och lämpligt. Denna försiktiga formulering innebär naturligtvis en ganska väsentlig inskränkning i denna utbildning.

Marschutbildningen skall ha samma mål, som i den ursprungliga utbildningsinstruktionen — den som utgavs efter antagandet av 1914 års härordning — fastställdes för första perioden av första tjänstgöringen. Första tjänstgöringen vid infanteriet delades då i fyra perioder, men något särskilt marschprogram fanns icke för den andra perioden, emedan denna var anslagen till särskild vinterutbildning. Sommarutbildningen var sålunda förlagd till första, tredje och fjärde perioderna, och ett bestämt mål sattes för var och en av dessa perioder. Under första perioden skulle truppförbanden uppnå en marschförmåga av 30 kilometer, under tredje av 40 och under fjärde av 60 kilometer, men under det att under första perioden förflyttning i kompani- och bataljonsförband genom skogig terräng icke behövde ske med större hastighet än kilometern på 30 minuter skulle samma tid under tredje perioden bringas ned till 20 minuter och under fjärde till 15. Det gällde således dels dagsmar-

Ang. lag om ändrad utbildningstid för värnpliktiga av 1920 års klass. (Forts.)

schens längd och dels en i vårt land så viktig sak, som manöverhastigheten i betäckt och bruten terräng.

Nu sätter man ned anspråken i bägge dessa hänseenden. Man behöver icke gå mer än 30 kilometer om dagen, och man anses kunna taga 30 minuter på sig under manöver för var kilometer i stället för endast 15 minuter.

En liknande inskränkning göres i skjututbildningen. Härvid hänvisas till en generalorder, som utgavs förra året. Ser man på den, finner man, att alla delar av skjutningen skola inskränkas, men mest drabba inskränkningarna den fältmässiga delen av skjutningarna. Man skall visserligen bedriva fältmässiga skjutövningar, men de skulle huvudsakligen bestå i enskild fältskjutning och förövningar till fältskjutning i trupp. All utbildning i signalering inställes. Vidare anslås mindre tid för idrott och ingen alls för modersmål, välskrivning och räkning. Det är således så, det går till, när man skall få en god utbildning genom att utmönstra den mindre väsentliga delen av utbildningen. Då minskar man på signaleringen, handgranatstriden och striden i befästa ställningar, samt på marsch- och manöverförmågan och på utbildningen i fältmässiga skjutningar och i strid om befästa ställningar. Jag har svårt att kalla allt detta mindre väsentligt. Jag tror därför, att de reservanter, som säga, att den av Kungl. Maj:t föreslagna avkortningen är godtycklig och att med den följer en försämring av utbildningen, komma verkligheten nämrare än det lyckats föredragande departementschefen att göra i sin argumentering.

Det, som på mig gör det mest beklämmande intrycket, är emellertid en omständighet, som chefen för generalstaben påpekat, nämligen den låga värdesättningen av infanteriet. För att endast nämna ett par punkter, får infanteriet den allra största avkortningen i sin tjänstgöringstid, nämligen ifrån 340 till 150 dagar, alltså till mindre än hälften. 190 dagar tagas bort, och endast 150 dagar återstå. Under det förberedande utredningsarbetet framställde som bekant försvarsrevisionen frågor till myndigheterna om vissa längder av utbildningstiden. Frågorna gällde 240 dagar, 210 dagar och 180 dagar men icke 150 dagar. Detta innebär alltså, att till grund för detta förslag ligger intet av de militära sakkunniga gjort yttrande.

Se vi på våra grannländer, finna vi, att Norge för infanteriet i regel har en så kort utbildningstid som 144 dagar, men dessutom har krigsstyrelsen bemyndigande att i stor utsträckning inkalla eller kvarhålla värnpliktiga till väsentligt längre utbildning. De handlingar, som kommit hit, ha emellertid varit så ofullständiga, att det för närvarande är mig omöjligt att exakt kunna säga, i vilken utsträckning detta medgivande begagnas. I Danmark, är första tjänstgöringen vid infanteriet 165 dagar, vid kavalleriet 18 månader och vid artilleriet 9—12 månader. Men dessutom uttages en kategori värnpliktiga motsvarande våra underbefäl och fackmän till avsevärt längre utbildning.

I Danmark har man beslutat vissa inskränkningar, genom att

icke alls inkalla en del av infanteriets värnpliktiga, men för dem, som verkligen komma in och med vilka befälets och truppförbandens för organisationens upprätthållande så ofantligt viktiga övningar skola bedrivas, ifrågasättes ingen nedsättning.

Ang. lag om ändrad utbildningstid för värnpliktiga av 1920 års klass. (Forts.)

Finland, som torde hava det mest utsatta militär-politiska läget av de nordiska länderna, har nyligen antagit en värnpliktslag med 18 månaders första tjänstgöring för hela armén. Den 2 juni i år har emellertid antagits en lag, som berättigar presidenten att nedsätta första tjänstgöringen intill 12 månader. Ett år blir sålunda dock minimum även beträffande infanteriet för första tjänstgöringen, liksom 165 dagar är minimum i Danmark för dem, som bliva inkallade. I jämförelse med dessa stater ställer sig det förslag, som här föreligger, icke särskilt imponerande.

Sedermera finner man, som jag förut berört, att en stor del av infanterikontingenten skall användas dels för infanteriet, dels för andra truppslag till handräckningsgöromål och således undandragas så gott som all militär utbildning.

Departementschefen, liksom reservanterna, gör gällande, att vi kunna nöja oss med två repetitionsövningar. I korthet är hans resonemang följande:

1914 räknade vi, för att kunna bedriva övningarna fältmässigt under regementsövningarna, med 1,600 värnpliktiga under regementsövningarna. Då behövdes det tre årsklasser för att komma upp till denna summa. Nu har emellertid infanteriets årskontingent vuxit från 710 till 1,100 man per regemente. Man har dock icke anledning förutsätta att följande årsklasser bliva lika stora. I år ha nämligen inskrivits 9,000 överåriga, och även om en del värnpliktiga fingo uppskov i år, så var detta dock icke en så stor kontingent. Emellertid räknar departementschefen med 1,100 man. Två årsklasser bli således 2,200 man. Nu får man emellertid räkna med att de, som skola gå till specialtruppslagen och marinen, icke alls göra några repetitionsövningar vid egna truppförband. De bägge vintergrupperna, som inkallas vid infanteriet, fullgöra på vintern den ena repetitionsövningen och skola fullgöra den andra på hösten, samtidigt med övriga värnpliktiga. Men vad har man för glädje av dem, då de icke fått någon nämnvärd militär utbildning? Då kan man väl icke sätta in dem i kompanierna.

Dessa kategorier måste därför räknas bort. Vidare måste man komma ihåg, att de kontingenter, vilka skickas till fotgardesregementena Svea och Göta garden, liksom de, som tilldelas Gottlands infanteriregemente och de tre fästningsinfanteriregementena — Karlskrona och Vaxholms grenadjärer och Norrbottens regemente endast göra en repetitionsövning vid eget truppförband. Räknar man vidare med lika stora avdrag, som generalstaben och Kungl. Maj:t hittills förutsatt och som varit godkända av riksdagen, kommer man icke upp till 1,600 man vid regementsövningarna utan till en vida lägre numerär. Jag skall icke trötta kammaren med statistik, må det vara nog sagt, att den styrka, jag kommer upp till, är så liten, att den icke kan anses tillfredsställande.

Ang. lag om ändrad utbildningstid för värnpliktiga av 1920 års klass. (Forts.)

Men nu tillkommer en annan omständighet: det är icke alls 1914 års härordning med 250 dagars första tjänstgöring för de värnpliktiga, som tillämpas, utan det skall bli en härordning med 90 dagars första tjänstgöring. Erfarenheten från alla länder, som experimenterat med kort första tjänstgöring, har visat, att ju kortare första tjänstgöringen är, desto angelägnare är det för den enskilde mannen att han får fullgöra ett stort antal repetitionsövningar, och dessa böra icke trängas ihop så nära inpå första tjänstgöringen som möjligt, utan repetitionsövningarna skola delas på hela den tid, den värnpliktige tillhör beväringen.

Gå vi ifrån individen till truppförbanden, är det en annan omständighet, som bör beaktas. Om jag utbildar en värnpliktig under ett år eller därmed jämförlig tid, blir han så väl utbildad, att, om jag har ett kompani på 125 man, det icke är omöjligt att taga en kontingent på 100 man av äldre årsklasser, och sticka in dem i kompaniet, ty säkerheten bland de 125 meddelar sig till de andra, och var och en av dem kan taga hand om sin närmaste kamrat. De kunna således bilda en ram eller kader, och därför kallas detta system kadersystem. Med kadersystemet kan man ha tillfredsställande fälttjänstövningar med 125 mans kompanier, ty då det blir mobilisering kan man sätta in manskap från äldre årgångar. Men hur går det, om man har manskap med 90 dagars utbildning? De bli trötta under marschen, de äro icke vana vid fältmässiga skjutningar, de kunna ingen signalering, de kunna icke kasta granater, de äro icke rutinerade i skyttegravskriget. De kunna i lyckligaste fall nätt och jämt reda sig själva — enligt generalstabschefen kunna de icke ens det — men de kunna med visshet icke tjäna som föregångsmän för andra. Man kan i detta fall icke tillämpa kadersystemet och säga: Här står ett kompani på 125 man, som är väl utbildat, och skulle det behövas, kunna vi förstärka det till full fältstyrka med sämre utbildat folk, utan att kompaniet förlorar sin stridsduglighet. Har ett kompani så kort utbildningstid, som 90 dagar, då närmar man sig milissystemet och beträffande detta, har man alltid hållit på fältstarka förband under repetitionsövningarna. Under sådana förhållanden måste många repetitionsövningar anses nödvändiga för den enskilde individens och ännu mera för truppförbandens utbildning. Att just då minska repetitionsövningarnas antal, kan icke anses såsom en lämplig eller ens välbetänkt åtgärd. Man kan aldrig påräkna, att en sådan åtgärd från militärt håll skall vinna erkännande.

Ja, jag har redan förut talat om bristen på modern materiel vid infanteriet, och om huru beklämmande det är för såväl befäl som trupp att veta, att vi bedriva utbildningen med en materiel, som skulle passa bättre för artillerimuseum än i fält mot en modernt utrustad fiende. Därtill kommer, att all vinterutbildning är struken. Nu är det emellertid så, att infanteriet är det talrikaste truppslaget. Det är arméns kärna. Det är på infanteriets marsch- och manöverförmåga, skjutskicklighet och anfallskraft som framgången främst berör i det rörliga fältkriget. Och nödgas man övergå till ställningskrig, är det infanteriet, som vid försvar får hålla skyttegravarna, liksom

det vid anfall lämnar stormpatrullerna för att rensa hinderlinjerna och fiendens skyttegravar. Degraderar man infanteriet, som utgör arméns kärna, så degraderar man därigenom hela armén och bryter sönder dess organisation.

Ang. lag om ändrad utbildningstid för värnpliktiga av 1920 års klass. (Forts.)

Det är ännu ett par omständigheter, som jag icke kan underlåta att nämna.

Det har alltid sagts, att det bör finnas ett visst sammanhang mellan värnpliktstidens längd och antalet fast anställt manskap. Alla veta, att vid den urtima riksdagen 1892, då de 90 dagarna infördes, skulle varje infanteriregemente i regel erhålla en stamtrupp på 100 man. År 1901 föreslog Kungl. Maj:t i stället endast 200 man stamtrupp under förutsättning, att samtliga värnpliktiga komme att erhålla årslång utbildning. Riksdagen minskade för infanteriet utbildningstiden till 8 månader men ökade samtidigt stammanskapets styrka till 72 man. När sedermera 1914 års härordning i stort sett upptog den årslånga tjänstgöringstiden strökos de 72 s. k. kompromissvolontärerna utom 12, som avsågos för kulspruteformationerna och signalavdelningen. Ifrågasättes så kort tjänstgöringstid som sammanlagt 150 dagar, bör naturligen stamstyrkan samtidigt ökas. Åtminstone måste man hålla den fastställda stamstyrkan fulltalig. Nu uppgår emellertid vakanserna i medeltal till 50 procent, vid vissa infanteriregementen inom VI. arméfördelningen till 75 procent. Därför hava två reservanter inom försvarsrevisionen påyrkat att tills en garantilag skapas, som tryggar rekryteringen, skall man taga ut underbefäl och fackmän i förhållande till antalet stamvakanser. En dylik åtgärd skulle i hög grad hava stärkt organisationen.

Jag talade nyss om en garantilag. Jag kan då icke underlåta att påpeka vad som hände år 1901. Då avskaffades återstoden av rustnings- och roteringsbesväret och av grundskatterna. Men detta var icke något fristående beslut, utan samtidigt fattades beslut, om att en ny försvarsorganisation, vilken bestämde tjänstgöringen för de värnpliktiga vid somliga truppslag till 8 månader, vid marinen till 10 månader och vid vissa specialtruppslag till 12 månader. Om vi nu stryka ett streck över denna värnpliktslag och minska övningstiden för infanteriet till 150 och för specialtruppslagen till 210 dagar, äro då herrarna säkra på, att om vi nödgas antaga en garantilag, den andra delen av 1901 års beslut, som gäller avskrivning av indelningsverket och grundskatterna, vilar på fullt säker grund?

Såväl här i kammaren vid ett par föregående tillfällen som ännu mera inom försvarsrevisionen har det skymtat fram, att frågan om 1920 års klass ställts i ett visst samband med valen till andra kammaren nästkommande september månad. Jag har i allmänhet icke varit tilltalad av att försvarsfrågan ryckts in i valstriden. Det är många länder, där man håller sig för god för detta, men det har hos oss i viss mån hävd för sig och kan väl under alla förhållanden icke så snart bortarbetas. Men det finnes ett par omständigheter, som jag i detta sammanhang skall be att få betona. Den ena är den, att vad som i detta avseende skall bestämmas under den fyraårsperiod, valen till andra kammaren avse, gäller icke ett provisorium, utan under

Ang. lag om ändrad utbildningstid för värnpliktiga av 1920 års klass.
(Forts.)

tiden måste en definitiv och slutgiltig försvarsorganisation antagas. Nu är det emellertid så, att de särskilda sakkunniga, som sammankallats för detta ändamål och som utgöra den parlamentariskt sammansatta så kallade försvarsrevisionen, icke alls fått något förslag färdigt i denna riktning. De ha börjat med de förberedande undersökningarna. Det skulle därför enligt min uppfattning ur parlamentarisk synpunkt vara att föregripa denna utredning, om de olika partierna i höst komme och sade: jag bjuder en härordning för så och så många miljoner och med så och så många utbildningsdagar.

Men det finnes även en annan omständighet som jag tänker på. Vi ha icke längre samma handlingsfrihet, som vid urtima riksdagen förra året, ty vi ha nu gått in i nationernas förbund. Det åligger rådet att föreslå de särskilda regeringarna, vilka lands- och sjöstridskrafter, med vilka förbundsmedlemmarna skola bidraga vid samfälld aktion. Förbundsrådet skall vidare tillsätta en militärkommission, och efter dennas förslag bestämma den lämpliga försvarsstyrkan för varje särskilt land. Det har i Sverige gjorts gällande, att detta är ett maximum och att vi själva äga bestämma den styrka, som erfordras för vår nationella trygghet, och att denna styrka får vara nog även vid samfälld aktion. Jag ber att få fråga: är det alldeles säkert, att denna uppfattning kommer att godkännas av förbundsförsamlingen och av förbundsrådet? Om så icke är fallet, vems ord är det som skall gälla? Är det den svenska riksdagens ord, som skall gälla eller är det förbundsrådets? Man skall i allmänhet icke lova saker, som man icke kan hålla. Och när man icke alls är säker på att vi komma att ha fullständig handlingsfrihet i detta avseende, tycker jag, att det skulle vara välbetänkt att i år stryka försvarsfrågan ur de olika partiernas valprogram, åtminstone i detaljerad form. Det ena partiet kan möjligen säga, att det vill ha ett starkt försvar, det andra, att det nöjer sig med ett mindre starkt, men preciserade utfästelser under sådana omständigheter, som jag nu nämnt, när utredningen varken är gjord eller knappast ens påbörjad, och då man dessutom har att taga hänsyn till vår ställning inom nationernas förbund, tror jag icke vara riktiga eller lämpliga. Den svenska riksdagens ledamöter skulle då komma tillbaka hit vid nästa års lagtima riksdag, var och en bunden att rösta för ett visst antal miljoner till försvaret och ett visst antal övningsdagar, kanhända till och med specialiserade för varje truppslag.

Här föreligga praktiskt taget två förslag i dag. Det ena är försvarskommissionens och det andra är propositionens. Som jag tillkännagivit i den av friherre Fleming och mig inom försvarsrevisionen avgivna reservationen anser jag icke, att försvaret är väl betjänt med någondera av dessa förslag. Dock måste jag erkänna, att det finnes en avsevärd skillnad mellan förslagen. Jag anser sålunda, att i flera avsevärda punkter försvarsrevisionens majoritet kommit till ett vida bättre och lyckligare förslag än reservanterna, och jag anser, att skillnaden är betydligt större i fråga om effektiviteten än dem i avseende på kostnaderna. Skillnaden rör sig om 1,000,000 à 1,200,000 tjänstgöringsdagar, och beroende på prisläget en summa av 3 eller 4 miljoner kronor. Den summan anser jag väl använd, om man med den kan vinna någon förhoppning att bibe-

hålla vår försvarsorganisation, till dess att vi få den definitiva härordningen.

Ang. lag om ändrad utbildningstid för värnpliktiga av 1920 års klass. (Forts.)

På grund av vad jag sålunda anfört ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Engberg: Herr talman! Det fanns i den siste ärade talarens slutord åtskilligt, som även jag skulle vilja taga fasta på. Det ligger något alldeles obestridligen riktigt i den uppfattningen, att det i stort sett är olyckligt, att denna fråga i så hög grad, som fallet varit, har blivit och är en kastboll mellan de olika politiska partierna, där man opererar med ståndpunkter mot varandra, vilka kanske, när det kommer till kritan, ur den s. k. »*sakkunskapens*» synpunkt kunna betraktas som alldeles likvärdiga, d. v. s. lika dåliga.

Om jag ser på det resultat, till vilket försvarsrevisionens majoritet har kommit och som också ligger till grund för utskottets betänkande, så är det uppenbart, att om man skulle vilja anlägga den s. k. militära sakkunskapens synpunkter — åt vilket också herr Hammarskjöld ganska uppriktigt gav ett uttryck — så kommer också denna utskottslinje till korta. Om man ser på det utlåtande, som finnes fogat till propositionen i ämnet, så ha vi där ett yttrande av generalstabschefen, vari det bland annat heter: »Då icke några skäl anförts i syfte att ådagalägga, att de tjänstgöringstider, som för olika värnpliktsgrupper äro föreskrivna i gällande värnpliktslag, äro för sitt ändamål för långa, och då ur den senaste krigserfarenheten icke några skäl kunna hämtas för minskning av de värnpliktiga åliggande fredstjänstgöring, ligger det i sakens natur, att ur försvarets och försvarsberedskapens synpunkt de framställda förslagen om nedsättning av samma tjänstgöring icke äro tillrådliga, enär desamma komma att utöva en ogynnsam — större eller mindre allt efter avkortningens storlek — inverkan på arméns operations- och stridsduglighet.»

Så ser man saken på det hållet, och av de föredrag, som hållits inom försvarsrevisionen angående erfarenheterna från kriget, har med all önskvärd tydlighet framgått, att man med avseende på infanteriet icke vill från den militära sakkunskapens sida sträcka sig längre nedåt än till en övningstid av 12 månader eller däromkring. I varje fall menar man, att vi här hemma icke ha någon möjlighet eller rättighet att underskrida den övningstid, som finnes fastställd i 1914 års härordning. Snarare har man från den kanten pekat på, att världskrigets erfarenheter, riktigt tillgodosedda, borde ge till resultat, att man *ökade* den gällande övningstiden. Jag må säga, att om man ställer sig på den ståndpunkten och alltså vill göra gällande, att man då resonerar från den militära sakkunskapens synpunkt, kommer också den linje, som här föreligger från utskottets sida, jämmerligen till korta. Ty icke skola herrarna försöka sätta sig på sina höga hästar och säga, att de 180 dagar, som där föreslås, skulle representera den militära sakkunskapen, under det att de 150 dagarna skulle vara uttryck för den sakokunnighet, som står i strid med allt vad militärt och sunt förnuft heter. Sanningen är i själva

Ang. lag om ändrad utbildningstid för värnpliktiga av 1920 års klass.
(Forts.)

verket den, att ur militär synpunkt omdömet faller ungefär lika över båda linjerna. Jag förstår mycket väl den tankegång, åt vilken herr Hammarskjöld gav uttryck. Det är den tankegång, som är *naturlig* för den militära sakkunskapen, och jag vill tillägga, att i vad det gäller den utveckling han ger åt densamma, det sker med den sympatiska läggning, som är egen för honom och som gör, att man alltid med sådant intresse och sådan sympati lyssnar till hans framställning av problemet. Han bedömer frågan som den sakkunnige och högt uppsatte militären, men han har därför ytterst lätt för att skjuta åt sidan dessa andra synpunkter, som det civila förståndet icke vill släppa, synpunkter, som också ha rätt att göra sig gällande vid sidan av de rent militära. Man kan ur världskrigets erfarenheter bland annat draga den lärdomen, att det icke bara kommit an på de militära resurserna. I själva verket har det varit *bakom fronterna* kriget ytterst avgjorts, det har berott på den organisation av det materiella och andliga livet, som man kunnat sätta i gång bakom krigsapparaten, i större utsträckning än det berott på själva den utbildning i krigets teknik, som kommit soldaterna till del.

Herr Hammarskjöld gick i sitt anförande till en början in på frågan, varför man icke kunnat komma till enighet inom försvarsrevisionen, och han riktade den anklagelsen gentemot oss reservanter inom revisionen, att vi förhindrat denna enighet. Jag vill då fråga honom, på vilken linje han menat, att enighet skulle vunnits. Han kan icke på grund av den uppfattning han utvecklat vidhålla, att den linje, varpå utskottsmajoriteten framgått, skulle erbjudit någon enande linje, eftersom man ur militär synpunkt måste underkänna densamma. Å andra sidan kan man icke begära, att vi socialdemokrater skulle utan vidare gått på den linje, som är antydd i herrar Hammarskjölds och Flemings reservation. Vi ha ingen anledning att släppa den *grundsyn* vi haft på den här frågan och som blivit utryckt i den motion, vilken förelåg från vårt partis sida, då 1914 års härordning genomfördes, den grundsynen nämligen, att det icke är så alldeles utan vidare klart, att den långa utbildningstiden ger det bästa resultatet i vad gäller förmågan att värna landet och dess självständighet, utan att härvidlag spela in en hel mängd andra faktorer. Jag vill på den punkten säga, att det visserligen är sant, att vi stå inför en ny tid i avseende på förhållandet mellan nationerna, och det är min bestämda övertygelse, att nationernas förbund betyder en ny faktor, som gör det internationella umgänget helt annorlunda beskaffat än förut. Men jag vill tillägga, att vi självfallet måste under mycket lång tid framåt räkna med vissa militära resurser för värnandet av landets självständighet och fullgörandet av våra internationella åtaganden. Den saken är självklar. Men å andra sidan vill jag fråga, om det icke ändå är uppenbart, att på grund av världskrigets erfarenhet ändamålsenligheten i den *gamla* organisationsformen måste i detta ögonblick betraktas som högst problematisk. Det har framgått av de redogörelser, som inom försvarsrevisionen lämnats i avseende på erfarenheterna från världs-

Ang. lag om ändrad utbildningstid för värnpliktiga av 1920 års klass.
(Forts.)

kriget, att man också på den militära sakkunskapens sida låter det vara en öppen fråga, huruvida icke hela utvecklingen på detta område trevar sig fram mot organisationsformer, som man icke ännu kan överblicka, organisationsformer, som kanske ligga på helt annan grund än de nuvarande. Det kan icke nekas till, att man under sådana förhållanden väl starkt från majoritetens sida inom utskottet biter sig fast vid den gamla föreställningen, att allt i själva *grundritningen* fortfarande skall vara som det är. Man har svårt att lösgöra sig från sina gamla cirklar och föreställningar, man lever alltjämt i den uppfattningen, att organiserandet av en nations värn gent emot överfall ovillkorligen skall ha de gamla former, som hittills ha rått. För egen den är jag övertygad om, att när det gäller en nygestaltning av härväsendet, när det gäller skapandet av en ny härordning, måste man bygga denna på helt annan grundval än den, varpå den Hammarskjöldska härordningen av 1914 vilar. Min övertygelse är, att de organisationsformer, som tecknas av Jaurès i hans bok »Den nya armén», ha framtiden för sig. Det blir i gestaltning av milissystem eller dylikt, vari den slutliga härordningen kommer att utformas, och säkert är, att man måste släppa de grundformer, i vilka den nuvarande härordningen är stöpt, ty det är ett system, som icke *kan* upprätthållas.

Under sådana förhållanden får man väl ändå säga, att det under det provisorium, som måste vara rådande, tills det gäller att ordna försvarsväsendet på grund av de erfarenheter världskriget givit, icke är värt att allt för mycket hålla på den nuvarande härordningen. Såsom föregående talare anmärkte är saken den att skulle man ha den moderna utrustning, som han ansåg önskvärd, man finge slå in på en politik, där även hans partivänner skulle hesitera, och där intet av landets partier vore med i galoppen. Det råder en allmän känsla av att här måste ske en vändning, det kan icke hjälpas. Det är nödvändigt att slå in på helt nya vägar för vår försvarspolitik. Vi kunna icke binda oss vid de linjer, som segrade 1914, och vid den tanke, som låg till grund för det årets härordning, utan vi måste ändå räkna med, att världen gestaltat sig på annat sätt sedan dess. Trots de obligheter, som ännu förnimmas här och var efter världskriget, är de dock icke möjligt att komma tillbaka till den gamla ordningen. Vi reservanter inom försvarsrevisionen ha därför också, i likhet för reten med majoriteten inom försvarsrevisionen, som dikterat dess uttalande, framhållit, att vi icke under den närmaste tiden räkna med ett så vanskligt försvarspolitiskt läge, att vi skulle behöva hålla någon högre grad av försvarsberedskap. Det enda rimliga är, att den *avhämtningsprocess,* som måste komma efter världskriget, skall bli så långvarig, att de rättsliga former, som göra sig gällande alltmer starkt i och genom nationernas förbund, skola kunna träda i kraft på sådant sätt, att vi få en verklig organisation för förebyggande av krigiska förvecklingar. Vi måste från den uppfattningen säga oss att den tid, som kommer, erbjuder ett militärpolitiskt läge, vilket är ofantligt mycket tryggare än det föregående varit. Här gjorde de föregående talaren gällande, att

Ang. lag om ändrad utbildningstid för värnpliktiga av 1920 års klass.
(Forts.)

vårt militärpolitiska läge i själva verket icke skulle vara förbättrat. Enligt hans förmenande skulle det snarare vara försämrat, och han pekade därvidlag på åtskilliga oroligheter, som förnimmas här och var, och han talade rätt ringaktande om nationernas förbund, vilket han fann alldeles verkningslöst. Men nog måste man ändå medge, att det militärpolitiska läget har förbättrats i avsevärd grad för vårt land, om man jämför det med vad det var före världskriget. Icke vill herr Hammarskjöld på fullt allvar göra gällande, att vi stå i samma prekära situation som då, när vi i öster hade den tsaristiska militarismen med dess ofantliga härmassor och i söder världens förnämsta krigsmaskineri med hela den militäriska ordningen på högspänn, hotande att i varje ögonblick bryta samman i en katastrof och låta de små nationerna sitta emellan. Icke vill herr Hammarskjöld göra gällande, att läget efter världskrigets utgång skulle innesluta samma faror som det förutvarande. Det måste på goda grunder betraktas som alldeles uteslutet, att de militärpolitiska förhållanden, i vilka vi stodo före 1914, skulle kunna återvända igen. Jag vill visst icke neka till att det naturligtvis alltjämt föreligger konfliktanledningar. Jag vill icke neka till att det här och var kanske kan bli *vanskligt* för den nya rättsorganisationen att bringa till stånd en fredlig avveckling av uppdykande konflikter. Men det står dock å andra sidan fast, och det kan icke av den, som tänker sig in i sakerna, förnekas, att genom tillskapandet av den nya ordningen och mot bakgrunden av den katastrof, som övergått det militaristiska systemet, farorna och vanskligheterna för vårt land och dess militärpolitik äro helt andra än vad de voro tillförene. Herr Hammarskjöld förklarade, att det icke var mycket bevänt med stödet av nationernas förbund, och han hade rätt hänfulla uttalanden om de makter, som, samtidigt med att de stå i vis allians med Polen, som befinner sig i krig med Sovjet-Ryssland, öppna förbindelser med samma Sovjet-Ryssland.

Herr Hammarskjöld gjorde vidare gällande, att vi reservanter ställt oss på den ståndpunkten, att varje förkortning av övningstiden måste åstadkomma ett sämre utbildningsresultat. Det har aldrig, såvitt jag kan se, varit vår mening, och jag beklagar, att krigsministern icke är närvarande, ty jag ville fäta hans uppmärksamhet på, att även han tolkat vårt uttalande oriktigt. Vi ha visserligen medgivit, att det *kan* göras gällande, att varje förkortning av övningstiden åstadkommer ett försämrat utbildningsresultat. Vi ha påpekat, att en dylik invändning kan juresas mot varje ifrågasatt förkortning, men att man naturligtvis också får ta hänsyn till andra omständigheter. Det är detta, som förbisetts även av herr Hammarskjöld. Vi reservanter inom försvarsrvisionen tro och äro övertygade om att, när man nu en gång får besluta sig för att vinka farväl åt dessa krav, vilka framställts av den militära sakkunskapen, som icke alls vill höra talas om att gå ned *under* den nuvarande ordningen, då blir för oss frågan att ordna det hela så, att vi å ena sidan bringa den största lättnaden, men att vi å andra sidan *bevara själva organisationsformen, tills vi ha fått den nya härordningen*

genomförd. Ty det säger sig självt, att det där finnes en gräns, som avtecknar sig så att säga som en bristningsgräns. Det gäller att se till att man å ena sidan inte avlägsnar den organisationsform, som man har, innan man framskapat den nya, men å andra sidan inom ramen av den bestående organisationsformen söker åstadkomma så stora besparingar, så stora indragningar, som möjligt överallt, där det låter sig göra för att på det sättet få den börda, som nationen skall bära, så lindrig som möjligt och på samma gång få den största personliga lättnaden.

Ang. lag om ändrad utbildningstid för värnpliktiga av 1920 års klass. (Forts.)

Om man då jämför den linje, som föreslås av utskottet, och den linje, som förordas av reservanterna inom utskottet och som bygger på den linje, som förordats i reservationen inom försvarsrevisionen, så måste man säga sig, att om man tagit en gemensam utgångspunkt, så har dock den linje, som utskottet föreslår, icke tillräckligt tillvaratagit de möjligheter till indragningar och inskränkningar, som föreligga. Ty herrarna skola icke göra ett försök att köra fram med att det militära resultatet skulle innebära en sådan skillnad mellan de båda linjerna, att man ur *den* synpunkten skulle gå på den linje, som förordas av utskottet. På den punkten är jag övertygad om att det var med en stilla reservatio mentalis, en slags själens reservation, som herr Hammarskjöld gav sin anslutning till den linje, som utskottet förordat; men innerst inne naturligtvis, såsom det också tagit sig uttryck i hans reservation, är hans övertygelse att ur militär synpunkt det kan egentligen vara hugget som stucket med de båda linjerna. Men det är nu en gång så på militärt håll, att när det gäller en nedsättning, så sätter man sig naturligtvis på bakbenen för att hindra, att det går alltför långt, och man försöker släppa efter naturligtvis så litet som möjligt för att bevara så mycket som möjligt av det bestående systemet. Den saken är självklar, och ingen förundrar sig över den synpunkten i herr Hammarskjölds utvecklade tankegång. Men jag vädjar till dem inom kammaren, som icke döma den här saken från herr Hammarskjölds synpunkt, utan från de synpunkter, som ligga till grund *både* för majoritetens inom försvarsrevisionen, d. v. s närmast försvarsrevisionens *liberala* ledamöters uppfattning, *och* den uppfattning, som vi härifrån socialdemokratiskt håll hävda, nämligen att man ändå får släppa den s. k. sakkunskapssynpunkten, som militärerna företräda, huruvida de icke måste medge, att, när det dock inte kan visas, att utbildningsresultatet med denna majoritetens linje skulle bli något nämnvärt annorlunda än det utbildningsresultat, som skulle nås genom Kungl. Maj:ts förslag, sålunda alla skäl tala till förmån för, att man bör biträda Kungl. Maj:ts förslag, d. v. s. den socialdemokratiska reservationen inom utskottet.

Såvitt jag kan se, kan man icke i likhet med herr Hammarskjöld bagatellisera de statsfinansiella synpunkter, som anföras i den kungl. propositionen. Herr Hammarskjöld medger, att förhållandet mellan statens anslag till å ena sidan produktivt arbete, å andra sidan militära utgifter är en ömtålig sak, där man givetvis får iakttaga en viss försiktighet, men å andra sidan skulle det här

Ang. lag om ändrad utbildningstid för värnpliktiga av 1920 års klass. (Forts.)

förhållandet icke ha *förändrats*. Nej, herr Hammarskjöld, detta är icke riktigt, det har verkligen inträffat något nytt, det är, att vårt land liksom Europas övriga länder i socialt och ekonomiskt avseende stå i en situation, där det gäller mera än förr att tillgodose det produktiva arbetet och dess utveckling; det gäller nu långt mer än förr att skapa uppehälle åt människor, att höja deras tillvaro upp på en högre social och ekonomisk standard efter den katastrof, som övergått världen. Efter sådana förhållanden är det verkligen ett nytt läge som inträtt, och detta nya läge påfordrar, att man tar all nödig hänsyn till att inte genom utnyttjande för militärt ändamål av armar och krafter i alltför stor utsträckning draga för mycket från det produktiva arbetet, kring vilket nationen nu måste slå vakt. Man får icke förbise den synpunkten och icke bagatellisera den på sådant sätt, som herr Hammarskjöld gjorde. Han resonerade bl. a. som så, att lantförsvarets procentuella andel i budgeten minskats från 32,15 till 19,6 och ansåg däri ligga ett försvar att alltjämt upprätthålla militärbudgeten på dess gamla standard. Men herr Hammarskjöld förbiser en sak, som är fullständigt avgörande för den frågans bedömande, och det är att denna totala budget har fått en allt mer och mer växande *social* sida, som den icke förr haft i samma utsträckning, en social sida, som det gäller att ta allt större och större hänsyn till under den tid, som kommer, icke minst på grund av världskrigets följdföreteelser. Det är under sådana förhållanden uppenbart, att man icke bara har rätt att peka på att lantförsvarets andelsprocent i den totala budgeten minskats och taga det såsom ett försvar, ty man måste dock hålla i sikte hela denna utveckling av budgeten till att ta större och större summor i anspråk för de sociala behoven och kraven.

Det är samma anmärkning, som man måste rikta gent emot herr Hammarskjölds andra argument, när han pekar på den mindre procent av antalet disponerade arbetsdagar, som nu skulle tagas i anspråk, därför att, såsom han framhöll, antalet arbetare vuxit och att följaktligen denna procent blir mindre. Ja, den invändningen faller också till marken, om man tar samma hänsyn som jag nyss berörde, nämligen att dessa armar och krafter behövas i större utsträckning än förr för det sociala nydaningsarbetet och det produktiva arbetet inom alla områden och att man verkligen får se till att man så mycket som möjligt hushållar med arbetskraften.

Herr Hammarskjöld gick inte in på de olika specialvapnen och på de olika förslag, som här ha framlagts både av majoriteten och minoriteten, och jag skall heller icke göra det för min del. Jag har här endast velat angiva några av de allmänna synpunkter, som varit ledande för de socialdemokratiska reservanterna inom försvarsrevisionen. Jag vill säga det, att varje försök, som här göres, särskilt från liberalt håll — jag är övertygad att när min ärade vän, herr Jönsson i Revinge, efter mig kommer att få ordet, han nog skall göra det försöket — att här sätta i sakkunskapens högsäte detta förslag ifrån den liberala kanten med degraderande ur samma synpunkt av det förslag, som föreligger från socialde-

Ang. lag om ändrad utbildningstid för värnpliktiga av 1920 års klass.
(Forts.)

mokratiskt håll, varje sådant försök vore från början, såvitt jag kan se, dömt att falla till marken på den enkla omständigheten, att det *icke* finnes någon sakkunskap av militär art, vare sig inom eller utom försvarsrevisionen, som herrarna kunna åberopa till förmån för sin linje, lika litet som vi kunna åberopa en sådan för vår. Jag säger öppet: vi ha icke sakkunskapen på vår sida, vare sig liberaler eller socialdemokrater; och jag kan icke underlåta att säga, att det verkligen ändå är ett rätt *heroiskt* offer av herr Hammarskjöld, friherre Fleming och herr Widell samt de andra högermännen, när de här avstå från att följa sakkunskapens fordringar och ta språnget till den hastigt tillyxade liberala linjens sex månader utan någon som helst *militär* motivering bakom. Ty den motivering, som skulle ligga bakom, den är icke ett spår mera vägande än den motivering, som ligger bakom vår linje. Se bara på repetitionsövningarna, mina herrar! Ja, herrarna säga: vårt förslag innebär, att vi ha *tre* repetitionsövningar, under det ni ha bara hela två repetitionsövningar. Det är en oerhörd skillnad. Jag svarar: herrarnas repetitionsövningar äro endast 25 dagar vardera, våra 30 dagar vardera. Tas någon hänsyn till in- och utryckningsdagen, så tror jag herr Hammarskjöld skall ge mig rätt i att det med dessa 25 dagar blir rätt knaggligt att få dessa repetitionsövningar i gång i sådan nöjaktig omfattning, att även om man sammanlägger resultatet från alla tre, det skulle bli ett resultat, som komme att ligga något nämnvärt över det, som skulle ges av de två repetitionsövningarna på 30 dagar.

Med avseende på rekrytskolan ha herrarna 105 dagar och vi ha stannat vid 90 dagar. Det är alltså en skillnad på 15 dagar. Tror nu någon människa, om man i likhet med herr Hammarskjöld skulle taga sikte på krigets erfarenheter och på nödvändigheten att inlära vad som inhämtats på grund av kriget, att rekryten på dessa femton dagar, som skilja den socialdemokratiska linjen i fråga om rekrytskolan från den liberala linjen, kan inhämta några så nämnvärda större färdigheter, att man kunde säga utbildningsresultatet där vara nämnvärt större?

Vad denna repetitionsövning på vintern beträffar, som ligger i det liberala förslaget, så tror jag mig kunna säga, att den också kommer att tämligen obarmhärtigt fällas av den militära sakkunskapens dom. Domen har redan fällts i dag i en ledande artikel i Stockholms Dagblad. Det säger sig självt, att skall man ha en sådan vinterrepetitionsövning, så bör det helst ske med folk, som inhämtat erfarenheter förut under vinterövning, och icke med folk, som icke ha denna vinterövning bakom sig; ty annars måste, såvitt jag kan se, denna vinterrepetitionsövning, som här föreslås av de liberala ledamöterna, bli ganska illusorisk med avseende å sitt militära värde. Å andra sidan kan jag icke heller finna, att det ifrån den liberala kanten vare sig i försvarsrevisionen eller uti utskottets betänkande har utvecklats några som helst försök till skäl, som skulle visa, att denna vinterrepetitionsövning skulle vara av någon betydelse för den militära utbildningen.

Ang. lag om ändrad utbildningstid för värnpliktiga av 1920 års klass.
(Forts.)

Men jag säger, att för mig och efter mitt sätt att se det i första rummet *icke* gällt att nå en tillräcklig militär utbildning, ty jag är övertygad om och ger de militärer rätt, som uti sina föredrag inom försvarsrevisionen framhållit, att skall man fylla alla de krav, som här framställas på grund av krigets erfarenheter, de alla komma till korta, och därför få vi nog slå in på andra vägar och försöka att inrätta oss på ett helt annat sätt. Framför allt tror jag, att när vi komma fram till ordnandet av den slutliga härordningen, måste vi lägga ofantligt större vikt än hittills på den rent fredliga organisationen av vår industri och vad därmed sammanhänger, för att ifall så olyckligt skulle vara, att vi skulle behöva sätta in den för krigets fordringar, den smidigt skulle kunna anpassas.

Vad som det i första rummet här gäller är, som jag redan sagt, att nödtorftigen söka upprätthålla den bestående organisationsformen, så att icke alltihop faller samman, utan att man har den gamla kvar tills man fått den nya och samtidigt inom denna nödtorftigt upprätthållna organisationsform vidtager alla de indragningar, alla de inskränkningar, som ur olika synpunkter, ur finanspolitiska och ur synpunkten av den personliga lättnaden, kunna vara att rekommendera. Jag vädjar därför till denna kammares lantmän, om de icke ge mig rätt i det avseendet, att, när det gäller borttagandet ifrån det produktiva arbetet av de krafter, som här gå åt för värnpliktens bestridande, det är alldeles självklart, att, om man har att välja mellan två förslag, vilka ur den militära sakkunskapens synpunkt kunna betraktas såsom i det stora hela likvärdiga, men där det ena förslaget ger en ofantligt mycket större möjlighet att bevara armar och krafter åt det produktiva arbetet än det andra, valet icke bör vara svårt att göra.

Det är ur dessa synpunkter, herr talman, som jag ber att få yrka bifall till den vid utskottsbetänkandet fogade socialdemokratiska reservationen.

Herr Jönsson i Revinge: Herr talman, mina herrar! Ehuru det naturligtvis icke skulle vara någon konst att åberopa militära auktoriteters bestämda förord för den linje, utskottsmajoriteten valt, i förhållande till reservanternas, så skall jag, då herr Engberg på förhand förklarat, att alla försök från min sida i den riktningen äro dömda att falla platt till marken, avstå ifrån det försöket och i stället hålla mig till ett par auktoriteter, som herr Engberg torde ha svårare att underkänna.

I den försvarsmotion, som 1914 avlämnades av socialdemokraterna med herr Thorsson i spetsen, föreslogs en sammanlagd övningtid av 180 dagar, och precis detsamma i 1911 års stora försvarsmotion av socialdemokraterna. Herr Thorsson var huvudmotionär 1914 och hade utarbetat motionen, och jag är absolut övertygad om, att han icke tog till en enda dag mer, än som var absolut nödvändigt. Men nu ha i alla fall socialdemokraterna kommit under det förslaget, som

Ang. lag om ändrad utbildningstid för värnpliktiga av 1920 års klass.
(Forts.)

ansågs vara ett minimum 1914, och föreslå, att övningstiden för infanteriet skall nedsättas till 150 dagar.

Naturligtvis skulle herr Engberg kunna svara mig, om han toge ordet på nytt, att liberalerna också ha gått ifrån sitt förslag av år 1914, ity att vi nu föreslå en mindre utbildningstid. Men jag ber att få påpeka, att det enda, vi utöver gällande övningstid ville tillägga 1914, var vinterutbildningen, och för den krävdes, att utbildningstiden ökades med ett visst antal dagar. I fråga om vinterutbildningen yttrar herr Thorsson i sin motion 1914, »att alldenstund vintern vore en uråldrig institution här i norden man måste förvåna sig över, att detta spösmål icke förr än nu med större styrka framskjutits från militärt håll och att militärerna icke tidigare behjärtat, att de värnpliktiga erhölle vinterutbildning, eftersom vårt land ju hade landgräns där uppe i norr och i denna trakt rådde vinter ungefär åtta månader av året». Nu har ju utskottsmajoriteten och tidigare försvarsrevisionens majoritet velat tillgodose detta behov, som ansågs föreligga 1914. Man har icke helt velat slopa vinterutbildningen, och har ansett, att den ena repetitionsövningen skulle användas för vinterutbildning. Jag tror nog också, att den låter anordna sig på det sättet. Emot de skäl herr Engberg anförde, emot utskottsförslaget ifråga om vinterutbildning, får jag säga, att, så vitt jag begriper, betyder det ej så mycket huruvida denna vinterutbildning kommer före eller efter slutad rekrytutbildning. Vid vilken tidpunkt man än börjar äro givetvis de värnpliktiga ovana vid detta slags övningar. Herr Engberg tycks förutsätta, att man kan på ett eller annat sätt, med någon sorts hokus pokus få en vinterutbildad trupp med ens. Jag förstår för min del icke, vad han menade i det stycket.

För övrigt var det så, att då vi förra året fattade beslut om 1919 års klass beträffande infanteriet, utgingo vi allesammans, åtminstone gjorde jag det, därifrån, att den då beslutade övningstiden för infanteriet, som var 120 dagar plus de tre repetitionsövningarna, skulle bli beståndande under provisorietiden, och riksdagen uttalade sig för övrigt i sin skrivelse just i den riktningen. Och om jag icke fullkomligt missuppfattade den nuvarande krigsministern i försvarsrevisionen, var hans ståndpunkt ifrån början, att man icke egentligen kunde tänka sig, att man skulle bestämma en kortare utbildningstid för 1920 års klass, än man bestämt för 1919 års. Men nu ha reservanterna anfört ett synnerligen finurligt skäl för att komma ifrån detta, vilket förtjänar att citeras. »Med hänsyn till», heter det, »att Kungl. Maj:t föreslagit, att den för 1920 års klass förordade övningstiden skulle för huvudmassan av de värnpliktiga tillämpas även för 1919 års klass, kunna praktiska erfarenheter vinnas redan innan försvarsrevisionen avgivit sitt slutliga förslag. Även ur denna synpunkt torde det vara av stor betydelse, att av de nu föreliggande förslagen det, som omfattar den kortaste utbildningstiden, blir i praktiken prövat.» Det argumentet kan man naturligtvis anföra, ifall man föreslagit en övningstid på 10 dagar. Nu vilja reservanterna ha prövat, vilket resultat det blir av 90 dagars utbildning. Jag tycker, att det vore ändamålsenligast, då man nu sätter ned första tjänstgöringen med 130 dagar, att man först prövade, hur det slår ut.

Ang. lag om ändrad utbildningstid för värnpliktiga av 1920 års klass.
(Forts.)

Reservanterna ha uttalat, att man icke behöver räkna med en mobilisering av 1920 års klass, och departementschefen har anslutit sig till det uttalandet. Han har således iklätt sig borgen för, att man icke behöver räkna med någon krigsmobilisering under de närmaste 15 åren, ty så länge kvarstår ju denna årsklass i beväringen. Jag tycker verkligen, att det mest konsekventa, om han nu vore övertygad om att hans uppfattning verkligen är riktig, vore, att man helt enkelt inställde alla övningar med denna klass. Ty är man absolut säker på, att man under inga förhållanden kommer därhän, att man behöver mobilisera klassen, skall man naturligtvis icke kosta på densamma någon utbildning alls. En sådan blir ju i så fall till ingen nytta. Men tydligen har herr krigsministern icke vågat dra de konsekvenserna av sina egna uttalanden, och därför föreslår han, att man skall ge de värnpliktiga en kortare utbildningstid.

Herr Engberg har nyss förklarat, att reservanternas och utskottsmajoritetens förslag kunde vara hugget som stucket, ty det blir ungefär lika uselt i båda fallen. Men det torde dock vara absolut obestridligt, att 30 dagar alltid betyda något, och man kan naturligtvis icke gå under ett visst minimum i fråga om den militära utbildningen, ifall man skall kunna lära de värnpliktiga det de behöva. Herr Thorsson har satt detta minimum till sex månader, och jag tror icke, förhållandena sedan dess ändrat sig i så måtto, att det är lättare att utbilda en soldat till krigsduglighet.

Det är emellertid anmärkningsvärt, att herr Engberg, då han nyss hade ordet — och hade ordet rätt länge — icke hade ett enda ord till klander av krigsministern och sjöministern, därför att de i fråga om specialvapnen och i fråga om flottan avvikit ifrån de socialdemokratiska reservanternas förslag. Ty om nu verkligen det av reservanterna inom försvarsrevisionen förordade förslaget var så starkt och rent sakligt grundat, som herr Engberg åtminstone vill göra gällande, då tycker jag verkligen, att han icke borde ha betraktat denna sak såsom en blott inre angelägenhet inom det socialdemokratiska partiet, utan han hade haft anledning att verkligen ingå i kritik av vad som ifrån Kungl. Maj:ts sida därvidlag föreslagits, och den kritiken — det kan jag ju säga här i kammaren — bestods verkligen Kungl. Maj:ts inom utskottets av herr Johan Nilsson i Malmö; jag vet icke, om han upprepat denna kritik i första kammaren.

Herr Engberg påstod, att även militärt komme försvarsrevisionens förslag fullkomligt till korta. Men han vill väl icke påstå, att det kommer till korta gent emot Kungl. Maj:ts och reservanternas inom försvarsrevisionen, ty i så fall kan jag icke säga annat, än att då måste grunderna för ett sådant yttrande vara högst underliga. Han sade vidare, att vi hade bitit oss fast i 1914 års härordning. För min del har jag aldrig varit någon vän av 1914 års härordning, och det tror jag icke flertalet av mina partivänner varit heller. Men nu ha vi den, och då måste vi naturligtvis se till, att den icke alldeles faller sönder, då ju, vilket även herr Engberg erkänner, läget är sådant, att vi under många år framåt måste räkna

Ang. lag om ändrad utbildningstid för värnpliktiga av 1920 års klass.
(Forts.)

med behovet av militära maktmedel. Vi ha inga andra militära maktmedel för närvarande än gällande härordning. Det är en kaderarmé, och då man utgår ifrån — och det gjorde ju herr Engberg — att läget icke är sådant, att man kan fullkomligt förbise de försvarspolitiska åtgärderna, bör man väl i alla fall ge den årsklass, man kallar in, ett minimum av utbildning.

Nu kan man visserligen i likhet med herr Engberg säga, att 15 dagars avkortning på en första tjänstgöring icke betyder mycket. Men det är alltid något, och så kommer härtill tre repetitionsövningar, ty det har alltid varit ett axiom, att om man har en kort första utbildningstid, måste man ha flera repetitionsövningar, och herr Engberg vet, att militärerna inom försvarsrevisionen mycket hårt hållit på, att vi skulle få tre repetitionsövningar, och detta huvudsakligen för att man skall kunna uppbringa kompanierna till full fältstyrka, så att befälet kan få vänja sig vid att föra fältstarka förband.

Nu har visserligen herr krigsministern gjort gällande, att årsklasserna nu äro så pass starka, att man ifrån den synpunkten får lika mycket av två årsklasser som 1914 av tre. Men det förhåller sig så, att antalet födda gossar 1900—1901 är ungefär normalt, eller 78—80,000. 1920 års klass har likväl kommit att bli synnerligen talrik, i det att den omfattar över 40,000 man. Detta beror emellertid dels därpå, att alla de, som tidigare haft uppskov, låtit inskriva sig nu, därför att tjänstgöringstiden blivit kortare, dels därpå, att antalet fast anställda har minskats. Det finnes ju nu 6,000 vakanser inom den fasta stammen, och de göra ju sitt till för att antalet inskrivna värnpliktiga blir större, än det annars skulle ha blivit. Vidare har emigrationen under de senaste åren varit ytterst obetydlig, men hur länge sistnämnda förhållande fortsätter, vet man icke. I varje fall har vår ståndpunkt ifrån början inom försvarsrevisionen varit den, att man skulle ha 180 dagars sammanlagd tjänstgöringstid med en första tjänstgöring på 120 dagar och två repetitionsövningar på 30 dagar vardera. Men all den stund militärerna så utomordentligt starkt hålla på tre repetitionsövningar, även om man skall förkorta dem till 15 dagar, läto vi våra betänkligheter mot de tre inkallelserna fara. Socialdemokraterna voro ett slag inne på samma tankebana, att eventuellt gå med på tre repetitionsövningar. Även de togo alltså ett visst intryck därvidlag av de militära synpunkterna.

Nu kan man visserligen säga, såsom herr Engberg, att de starkaste och största krigsmaskinerna ha körts i kras under världskriget. Men det finnes ju vissa tecken, som tyda på, att icke allt är så lugnt i världen, som det borde vara, och vi veta ju, att det förekommit i ett visst lands press hotfulla uttalanden emot vårt land, vilka visserligen kanske icke betyda så mycket, men som i alla fall kunna anses vara ganska symptomatiska. Då man ser sådant, tycker jag för min del, att vi icke ha någon direkt anledning att allt för mycket försämra 1920 års årsklass.

Jag kan icke finna annat, än att ifrån saklig synpunkt sett

Ang. lag om ändrad utbildningstid för värnpliktiga av 1920 års klass. (Forts.)

utskottets förslag är vida bättre än reservanternas, och eftersom det nu talats så mycket om de besparingar som med sistnämnda förslag kunna göras, vill jag gent emot detta göra gällande, att den besparingen nog icke blir så avsevärd. Ty större delen av de kostnader, som utgå för försvarsändamål, sammanhänga icke alls med denna fråga om övningstiden, utan med hela den fast anställda personalen, dess underhåll o. s. v., så att ifrån kostnadssynpunkt sett och om man ser saken i stort, spela de 30 dagar, varom här är fråga, icke någon så utomordentligt stor roll. Det är med hänsyn till vad försvaret i både ena och andra fallet kostar en klen affär att frånsäga sig att få ett någorlunda gott utbyte av den militära undervisningen.

Jag yrkar därför, herr talman, bifall till utskottets förslag.

Herr vice talmannen Hamilton: Herr talman! Det var med stort intresse, jag hörde den förste talaren yttra sig, och jag håller honom räkning för, att han såsom militär söker kämpa för en fråga, som han anser vara sin hjärtesak. Jag har emellertid under de många år, jag tillhört riksdagen och deltagit i arbetet på försvaret, ständigt hört den militära sakkunskapen gå i denna riktning. Dess mål har alltid varit förhöjd övningstid för de värnpliktiga.

Jag har hört en general, som deltagit i fransk-tyska kriget och som sedermera blev svensk krigsminister, förklara: »Får jag 90 dagars övningstid för det svenska folket, är det fullt tillräckligt.» Jag har också hört militärer påstå, att mindre än 2 år var det icke värt att komma med, ty man kunde icke på kortare tid öva folket så som erfordrades.

Jag hade tillfälle att såsom ordförande i fjärde försvarsberedningen, åt vilken var hänvisad de ärenden, som rörde övningstiden, att närmare granska huru denna tid användes. Det kom nämligen till denna beredning rapporter ifrån varje kompani, varje batteri och varje skvadron i vårt land, och då visade det sig att övningstiden i stor utsträckning slösades bort. Militärerna hade då icke annat svar än att säga: »Det är möjligt. Man kan icke anstränga folket ständigt med samma övningar, men man måste behålla folket inne i lägret, för att de skola få den sanna krigarandan, den sanna disciplinen.» Jag hade då en annan uppfattning, och jag tror, att detta förslösande av tiden, all denna för den arbetande mannen så lediga tid snarare hade en motsatt inverkan. Den bibringade honom leda vid de militära övningarna, och det var också med glädje, som jag av en tidning såg, att en högre militär förklarat, att sedan övningstiden blivit minskad, hade också den antimilitaristiska rörelsen bland trupperna gått tillbaka. Jag håller för min del före, och jag grundar denna åsikt på det arbete och de forskningar, jag gjorde i försvarsberedningarna, att en kortare och väl använd övningstid är vida bättre, och man får av denna tid vida bättre utbildat folk, folk med bättre anda och mera intresse för försvaret och icke folk, som mist sitt intresse för detsamma.

Jag fick bekräftelse härpå under mobiliseringen uppe i Norrland. Beredningarna blevo nämligen anmodade att följa med dessa övningar,

Ang. lag om ändrad utbildningstid för värnpliktiga av 1920 års klass. (Forts.)

och jag följde därunder åtskilliga kompanier. Jag tillfrågade därvid kompanicheferna: Kunna ni se någon skillnad på de äldre årsklasserna och de yngre, som nu här gå bredvid varandra? Kunna ni utpeka för mig, vilka som äro sämst? »Nej», blev det samstämmiga svaret, de »äldre årsklasserna äro lika bra som de yngre», och detta trots att de haft vida kortare utbildningstid. Såvitt jag icke är illa underrättad från de länder, som nu varit i krig, har man där fått skicka ut folk till fronten, som haft vida kortare utbildningstid än 150 dagar, och officerare ha befordrats efter kortare tid än så. Jag har fått reda på en hel del sådana fall. Jag anser således för min del, att en väl använd kortare utbildningstid kan åstadkomma ett försvar, som är fullt lika gott som vad en längre övningstid kan medföra.

Herr Hammarskjöld framhöll, att man måste öva de värnpliktiga på vissa olika områden och erinrade bland annat om nödvändigheten av att bibringa dem marschfärdighet. Nåväl, mina herrar, om man nu tränar upp marschförmågan, tror ni då, att denna efter två år ännu sitter kvar hos de värnpliktiga? Marschträningen sitter möjligtvis kvar under det första och det andra året, men icke längre. Vid en mobilisering måste vi taga in ett flertal äldre årsklasser, och då hjälper det icke, att man drivit upp marschförmågan under utbildningstiden, utan då måste denna färdighet förnyas.

Här har anförts några skäl för att sätta utbildningstiden till 180 dagar. Man har framhållit, och detta kanske med rätta, att enligt Kungl. Maj:ts förslag måste en del värnpliktiga användas uteslutande för vakttjänstgöring. Det förefaller mig beklagligt, att så är fallet, och jag tycker, att man borde kunna överföra åtminstone en del av den bevakningstjänst, som utföres vid kasernerna under den del av åren, då dessa stå tomma, till civilt folk, så att man sluppe använda de värnpliktiga för detta ändamål.

Man har också framhållit, att om man inskränkte övningstiden från 180 till 150 dagar, så skulle underbefälet icke få tillräcklig övning, utan få för litet sysselsättning. Jag håller emellertid för givet, att vi småningom komma att övergå till ett milissystem, och under sådana förhållanden får väl befälet söka skaffa sig även någon civil befattning, såsom fallet är i Schweiz. Jag anser således, att dessa skäl icke äro talande, och de få icke föranleda, att vi behålla 40, 50,000 av våra värnpliktiga under ytterligare en månads övningstid.

Under debatten har det också framkommit, att nationernas förbund skulle kunna ålägga oss en längre övningstid. Jag håller icke detta för troligt, utan anser tvärtom, att om nationernas förbund verkligen vill nå det mål, det strävar efter, så ha vi framförallt att räkna med en än kortare övningstid, och då ha vi således även den frågan löst.

Då jag, herr talman, anser, att en utbildningstid av 150 dagar är tillräcklig samt att Kungl. Maj:ts förslag, oaktat det i vissa fall, särskilt beträffande repetitionsövningarna, är något svagt, dock är det bästa av de här föreliggande förslagen, skall jag be att få yrka bifall till utskottets förslag.

I detta anförande instämde herrar *Torgén*, *Jonsson* i Gumboda,

Ang. lag om ändrad utbildningstid för värnpliktiga av 1920 års klass.
(Forts.)

Holmner, Lundström, Bergström i Bäckland, *Olsson* i Rösta och *Bäckström*.

Chefen för lantförsvarsdepartementet, herr statsrådet Hansson: Herr talman, mina herrar! Det är ju en ganska egendomlig situation, som vi nu befinna oss i, så till vida, att högern, som tidigare alltid har fört de militära anspråkens talan, nu är ganska tystlåten och i varje fall gått så långt i självuppgivelse, att den icke ansett sig våga framlägga några förslag. I stället hava vissa liberaler — som vi finna, ingalunda alla — trätt fram såsom bärare av de militaristiska synpunkterna. Situationen blir naturligtvis ännu egendomligare, när försvaret mot dessa liberaler måste skötas från regeringsbänken.

Man har från herr Jönssons i Revinge och hans vänners sida försökt göra gällande, att det skulle ligga en inkonsekvens i den socialdemokratiska ståndpunkten, enär socialdemokraterna icke vidblivit den ståndpunkt, som de intogo år 1914. I fråga om den saken vill jag säga herr Jönsson i Revinge, att tiderna förändras, och sedan 1914 har dock bland annat inträffat, att en liberal statsminister i en diktamen till statsrådsprotokollet gjort uttalanden av innehåll, att man nu anser tiden vara kommen att vidtaga avsevärda lättnader i folkens rustningsbördor.

Nu frågar också herr Jönsson i Revinge och hans partivänner: Varför föreslå ni icke inställandet av alla övningar? Härpå vill jag svara, att det var ett år före detta, då jag hade motionerat i denna kammare om inställandet av värnpliktsövningarna under den tid, som kunde åtgå för den allmänna försvarsrevisionen. Då fanns det emellertid personer och partier, som bestämt motsatte sig detta förslag, och då nu herr Jönsson efterlyser ett liknande förslag, är det naturligtvis endast i den förhoppningen, att om dylika förslag hade framlagts, herr Jönsson skulle kunna anse, att han hade fältet mera fritt för att uppnå ett bifall till de förslag, som han själv kommit fram med. Jag har ingen anledning att frångå den uppfattningen, att världsläget är sådant, att man utan våda skulle kunna företaga ett inställande av vapenövningarna. Riksdagen har emellertid för sin del icke velat gå den vägen, utan i stället uttalat, att det borde avgivas förslag om nedsättning i övningstiden. Det är denna riksdagens önskan jag ansett mig bäst effektuera genom framläggandet av det förslag, som innefattas i den kungl. propositionen.

I samband med detta tal om världsläget måste jag göra ett uttalande, dels på grund av det yttrande i förskott i den föreliggande frågan, som herr Norman ansåg sig böra göra under förmiddagen, och dels med anledning av det anförande, som herr Jönsson i Revinge hade. Herr Norman gjorde en anspelning på de synnerligen allvarliga förhållanden, som för närvarande råda i vissa avseenden, och framhöll, att det allvarliga läget borde mana till att i fråga om övningstidens minskning i varje fall icke gå längre än utskottet föreslagit. Herr Jönsson i Revinge var mindre försiktig och hänvisade direkt till uttalanden i den finska pressen. Jag måste gent emot detta allvarligt förklara, att sämre argument för ett riksdagens beslut beträffande övningstiden kan man icke anföra. Jag måste förklara, att skulle anhängarna av utskottets förslag däri inlägga en sådan hotelse, som kan anses ligga i

de gjorda hänvisningarna, då betraktar jag det som riksdagens skyldighet att avslå det förslaget. Det skall icke kunna sägas, att den svenska riksdagen låtit påverka sig av de nuvarande förhållandena på det sättet, att man även på denna sidan om Bottniska viken börjat skramla med sablarna.

Ang. lag om ändrad utbildningstid för värnpliktiga av 1920 års klass.

(Forts.)

Jag skall härefter be att få övergå till ett bemötande av de invändningar, som gjorts mot Kungl. Maj:ts förslag. Jag beklagar, att jag icke hade tillfälle att höra den första ärade talaren här i dag. Jag vet således icke, om under hans anförande framställdes några nya anmärkningar, som borde bliva bemötta från regeringsbänken. Jag vill emellertid till ledning för mitt bemötande taga den motion, som framlagts av herrar Kvarnzelius, C. G. Ekman och Jönsson i Revinge. I denna motion anslås gentemot Kungl. Maj:ts förslag en från ton. Jag erinras därom, att jag för närvarande är den främst ansvarige för upprätthållande av försvarets effektivitet, och det påstås, att Kungl. Maj:ts förslag innebär icke blott ett försvagande av försvarsorganisationen utan rent av närmar sig försvarets desorganisation. I första kammaren fick jag nyss även höra, att jag vill rasera försvaret. Jag nöjer mig med att påpeka, att dessa militaristiska slagord, som liberaler av visst slag nu taga i sin mun, i alla tider tillgripits mot varje förslag till minskning av den militära tungan för folket, och de bli icke ett dugg bättre som argument i en debatt, därför att de nu utslungas av liberaler.

Går jag sedan över till den kritik, som ur andra synpunkter ägnas Kungl. Maj:ts förslag, vill jag först fästa uppmärksamheten på ett uttalande i utskottets utlåtande, där det heter, att försvarsrevisionens förslag, d. v. s. herrar Kvarnzelius, Ekmans och Jönssons förslag, är vida överlägset Kungl. Maj:ts förslag. Såsom bevis för denna överlägsenhet åberopar man i första hand, att detta förslag såsom av motionärerna framhållits, innebär en utbildningstid som är från 30 upp till 60 dagar längre än den Kungl. Maj:t föreslår, varjämte man tillägger, att med så stor begränsning av övningstiden, som försvarsrevisionen föreslagit, är det tydligt, att ett borttagande av ytterligare 30 dagar måste ur utbildningssynpunkt framstå såsom en ganska betänklig åtgärd.

Jag måste bekänna, att jag icke finner den saken så utan vidare tydlig. Naturligtvis kan det sägas, att har man 30 dagar mer till sitt förfogande, så kan man hinna giva de värnpliktiga en mera omfattande utbildning. Jag vill dock fästa uppmärksamheten på, att med det argumentet kan man komma till hur lång övningstid som helst. Varför stanna vid 210 dagar? Naturligtvis äro 240 dagar både mera och bättre. Eller varför icke säga 270, 300, 330, 360, 390? Hur långt man nu kan vilja driva ett sådant resonemang, vilket för övrigt är detsamma, som förts under de gångna åren och som gjort, att vårt land slutligen kommit att tyngas av militärbördor, som icke stå i överensstämmelse med folkets bärkraft, det vill jag lämna därhän. Det är emellertid icke tillräckligt bevis att säga: vi bjuda så och så många dagar mera, ty då hade ju högern på sin tid mycket bättre bud att komma med, då den ville öka utbildningstiden till och med över den i 1914 års lag fastställda tiden. Nej, här gäller det att visa, att det av motionärerna fram-

Ang. lag om ändrad utbildningstid för värnpliktiga av 1920 års klass. (Forts.)

lagda förslaget är så överlägset Kungl. Maj:ts förslag, att det för den skull bör föredragas.

Jag vill genom att framdraga en detalj, visa, hur orimligt det är att bara hänvisa till den längre tiden och söka göra gällande, att man därmed uppnår ett bättre resultat. Detaljen avser de värnpliktiga studenterna. På den punkten har försvarsrevisionen framhållit, att den under sina överläggningar angående tjänstgöringstidens längd funnit, att denna tid för studenterna bör bestämmas till 365 dagar. Försvarsrevisionen har emellertid vid uppgörande av sitt förslag glömt bort sin egen eljest mycket starkt understrukna mening, att man vid bestämmande av tjänstgöringstiden borde inräkna en hemförlovningsperiod. Kungl. Maj:t har däremot föreslagit en dylik hemförlovningsperiod, och utskottet vill reparera försvarsrevisionens försummelse härutinnan genom att i det förslag som framlagts från den föreslagna tjänstgöringstiden draga av 20 dagars tjänstledighet. Man kan icke få rum för hemförlovning med bibehållande av den av försvarsrevisionen föreslagna verkliga utbildningstiden. Försvarsrevisionen har nämligen ordnat det så behändigt, att studenterna skola rycka in dagen efter nyårsdagen, och då går det icke rimligen att flytta inryckningsdagen tillbaka, så att dessa värnpliktiga kanske finge rycka in till tjänstgöring strax före jul. Utskottet har i stället, som sagt, ordnat det så, att man tagit bort 20 dagar, och så konstaterar man, att det blir en skillnad i fråga om effektiva utbildningsdagar mellan utskottets och Kungl. Maj:ts förslag, vilken endast uppgår till 15 dagar, något som utskottet icke finner vara så mycket. Utskottet säger emellertid vidare, att ehuru skillnaden mellan de båda förslagen icke är så stor, så torde med hänsyn till den längre tjänstgöringstiden, ett bättre utbildningsresultat kunna påräknas med försvarsrevisionens förslag än med Kungl. Maj:ts förslag. Så mycket betyder alltså 15 av 345 dagar!

Man har emellertid också på särskilda punkter gjort invändningar mot förslaget. Dessa invändningar sammanfattas i motionen på följande sätt: »För att komma till det lägre antalet dagar har departementschefen fått *dels* slå sönder infanteriets årsgrupp i tre å olika tider inkallade omgångar och därmed *helt avstänga* betydande delar av de vapenföra värnpliktiga från *all* militär utbildning, *dels* avskriva all *vinterutbildning* — en åtgärd av för den övriga utbildningens faktiska värde ytterst allvarlig art — och *dels* genom minskning i antalet och omfattningen av repetitionsövningarna väsentligt reducera befälets mest givande och betydelsefulla utbildningstillfällen.»

I fråga om den första anmärkningen kan i förbigående påpekas, att redan i vapenövningstabellen för 1920, undertecknad av min ärade företrädare i ämbetet bestämts en inkallelse i tre omgångar för täckande av behovet hela året av värnpliktiga vid infanteriet. Jag befinner mig alltså i gott sällskap, då jag föreslår samma anordning för 1920 års klass.

Då jag förordar, att utbildningen av större delen av de värnpliktiga förlägges till sommarmånaderna, befinner jag mig — kvantitativt — i ännu bättre sällskap. Både generalstabschefen och försvarsrevisionen hava nämligen framhållit, att så stor styrka av årsklasserna, som det är lämpligt och möjligt, borde under den första tjänstgöringen

sammandragas under den för utbildningen gynnsammaste delen av andra värnpliktsåret, nämligen under sommaren.

Ang. lag om ändrad utbildningstid för värnpliktiga av 1920 års klass. (Forts.)

Utskottet söker emellertid här framkonstruera en principiell skillnad mellan Kungl. Maj:ts och revisionens förslag, vilken skulle bestå däri, att medan försvarsrevisionen anser, att vinterkontingenterna skulle erhålla en någorlunda nöjaktig, med sommartrupperna jämförlig utbildning, nämnda kontingenter enligt Kungl. Maj:ts förslag skulle vara avsedda uteslutande för vård- och vakttjänst, varigenom en hel del av de värnpliktiga skulle förloras för försvarsväsendet. Den principiella skillnaden är emellertid praktiskt taget ingen, då även revisionen betonat, att vinterkontingenterna »icke böra göras större än förhållandena oundgängligen påkalla» och anvisat dem som deras förnämsta uppgift »upprätthållandet av nödig vård- och vakttjänst». I intetdera av förslagen har någon bestämd siffra rörande antalet av de värnpliktiga, som skulle inkallas till vinteromgångarna angivits. Det har emellertid under hand meddelats mig, att man inom försvarsrevisionen har räknat med att vinteromgångarna skulle omfatta 250 man per regemente, under det att för vård- och vakttjänsten inte torde behövas mer än 60 man. Jag bestrider emellertid, att det skall vara nödvändigt, att för vård- och vakttjänsten taga dessa i så stor utsträckning i anspråk, att ingen militär utbildning skulle kunna meddelas dem. Det har redan av försvarsrevisionen framhållits, att sådana göromål, som äro att hänföra till den egentliga vakttjänsten ävensom vissa delar av vårdtjänsten ingå i de vapenföras utbildning. Och jag har fått veta beträffande 1918 års klass, att vad angår åtminstone vissa platser har det varit möjligt att även med inneliggande mycket små grupper bereda dem militär utbildning. Det synes mig för övrigt böra ankomma på Kungl. Maj:t att pröva, huruvida man icke kunde genom en koncentrering av dessa vintergrupper till vissa platser åstadkomma ännu bättre resultat. Men jag kan för min del icke förorda en sådan åtgärd, som att man skulle inkalla ungefär tredjedelen eller fjärdedelen av årsklasserna på vintern och ålägga dessa värnpliktiga en längre övningstid än övriga värnpliktiga. Utskottet och motionärerna ha nämligen för att för sin del kunna täcka behovet av värnpliktiga hela året måst gå den vägen, att de föreslagit en olika övningstid för den grupp, som skall ligga inne på vintern och för den grupp, som skall ligga inne på sommaren. Man föreslår sålunda för vintergruppen vid infanteriet först 105 dagars första tjänstgöring plus 30 dagar extra plus 50 dagar — två repetitionsövningar i en följd på den första tjänstgöringen — plus 19 dagars hemförlovning. Lägger man därtill en repetitionsövning på 25 dagar, så få dessa värnpliktiga sammanlagt sätta bort en tid från sin borgerliga näring av 229 dagar. Detta innebär, då nu övningstiden för de värnpliktiga vid infanteriet, inberäknat hemförlovning, utgör 219 dagar, en ökning av den nu gällande tiden av 10 dagar för den grupp, som skulle tjänstgöra under vintern. Jag måste säga, att det sättet att minska försvarsbördorna är mer än underligt. Beträffande Kungl. Maj:ts förslag i förhållande till utskottets, så innebär det ju, att utskottets förslag skulle betyda för dessa vintergrupper 70 dagars längre tjänstgöringstid än Kungl. Maj:ts förslag. De skäl, som ha anförts för att man på dessa vintergrupperna tilldelade

Ang. lag om ändrad utbildningstid för värnpliktiga av 1920 års klass.
(Forts.)

värnpliktiga skulle lägga en extra pålaga, äro dels att man under vintern behöver längre utbildningstid än under sommaren och dels att dessa värnpliktiga själva med glädje skulle föredraga att få göra sin värnplikt på vintern i stället för på sommaren. Utskottet och försvarsrevisionen hänvisa till, att detta skulle ha avseende särskilt på arbetare från jordbruket och vissa säsongarbetare. Men om bonden bättre behöver sin son eller sin dräng hemma under sommaren, så kan jag inte förstå, att därför dessa böra bestraffas med en längre tjänstgöring under vintern. Det är ju dock så, att det i sådant fall inte enbart för de värnpliktiga är en fördel att fullgöra värnplikten under vintern, utan med hänsyn till det produktiva arbete, som då blir utfört men annars skulle försummas, så är det också ur samhällets synpunkt en fördel. Och det finns enligt mitt förmenande ingen anledning att bestraffa dessa med en extra tjänstgöring på 30 dagar, lika litet som det finns anledning att på det sättet bestraffa en säsongarbetare, som av ekonomiska skäl tvingas att föredraga en längre vintertjänstgöring framför en kortare sommartjänstgöring.

Den andra anmärkningen mot Kungl. Maj:ts förslag avsåg, att det skulle omöjliggöra all vinterutbildning, enligt motionärernas mening en åtgärd av för den övriga utbildningens faktiska värde ytterst allvarlig art. Som bekant består den vinterutbildning, som motionärerna och utskottet erbjuda, däri, att man skulle till vintern förlägga en repetitionsövning om 25 dagar. Jag har redan i mitt yttrande till statsrådsprotokollet framhållit, att starka skäl tala mot sammandragande till repetitionsövningar under vintern av värnpliktiga, vilka dessförinnan icke erhållit någon särskild vinterutbildning. Jag vidhåller denna mening, och jag kan därvid stödja mig även på militära auktoriteter. Sålunda yttrade generalstabschefen om revisionens förslag, att det torde böra erinras därom, att rörande en sådan anordning föreligger icke någon erfarenhet. Han tillägger: »Sannolikt skulle avsevärda olägenheter uppstå.» Ännu bestämdare uttalade man sig inom försvarsberedningen 1914 mot en dylik anordning. Det framhölls, att bland de militära färdigheter, som vinterförhållandena kräva, är ingen av så fundamental betydelse som skidlöpning, och man framhöll, att det var ett oundgängligt villkor, att de värnpliktiga, innan de uttagas till vinterutbildning, ha fullgjort en viss annan rekrytutbildning. Den särskilda vinterutbildningen ansågs kräva 6 veckor, därav omkring 3 veckor för enskild utbildning och ungefär lika lång tid för utbildning i pluton och kompani. Jag vill nu påpeka, att vad nu föreslås här från motionärernas sida är 25 dagar, det vill säga 4 dagar mera än vad man inom försvarsberedningen — vars förslag ändock icke accepterades, ty man gick ännu längre i fråga om vinterutbildningen — ansåg böra åtgå enbart för den enskilda utbildningen. Men försvarsberedningen framhöll alldeles särskilt, att »mot förslaget att förlägga hela vinterutbildningen till en repetitionsövning måste ur flera synpunkter mycket allvarliga anmärkningar göras. I och för sig skulle en dylik anordning göra ett betänkligt intrång på repetitionsövningarna såsom sådana, enär dessa övningar hava det viktiga ändamålet att tillgodose truppförbandens utbildning, men den föreslagna vinterövningen på grund av denna övnings hela natur måste ägnas övervägande åt rekrytutbildning i

vinterförfarande. — — — Härtill kommer, att vinterövningens utföran- de med tre årsklasser på en gång skulle medföra svårigheter dels i fråga om förläggningen, dels i fråga om tillgången på vinterutbildat befäl och underbefäl.» För min del tillmäter jag den invändningen den största betydelsen, som säger, att det kan icke vara rimligt att sammandraga till repetitionsövning på vintern värnpliktiga, som icke erhållit någon föregående vinterutbildning. Det måste vara förenat med de allra största vådor för de värnpliktigas hälsa att på det viset sammandraga i kalla trakter tre årsklasser värnpliktiga, som icke förut erhållit någon som helst utbildning, som gör dem lämpliga för sådan tjänstgöring. Man kan invända: det kan bli mobilisering på vintern, och då få de ändå sammandragas. Ja väl, det kan inträffa under krig, det kan inträffa under mobilisering, att vi få offra våra värnpliktigas hälsa och liv. Men det bör icke få inträffa under fredlig utbildning, att vi i onödan sätta de värnpliktigas hälsa och liv på spel. Och det är enligt mitt förmenande en våda, som skulle följa av denna anordning att förlägga repetitionsövningen till vintern.

Ang. lag om ändrad utbildningstid för värnpliktiga av 1920 års klass.

(Forts.)

Dessutom skulle jag vilja påpeka, att försvarsrevisionen, motionärerna och utskottet föreslå, att denna repetitionsövning skall förläggas på samma tid, då man har rekrytskolan inne. Man har i annat sammanhang framhållit lämpligheten av att de värnpliktiga utbildas i omgångar, därför att vakanserna inom befälet skulle då möjliggöra en bättre utbildning. Men nu, när man kommer till sin speciella vinterutbildning, då har man befäl tillräckligt både för rekrytskolan och för vinterutbildning av tre årsklasser samtidigt! Det förefaller mig, som om de herrar, som utarbetat ett sådant förslag, skulle underlåta att gentemot ett annat förslag taga sig så överlägsna later, som man gjort både i motionerna och i utskottets utlåtande. Den befälsbrist, som skulle uppstå under denna vinterövning, kan icke avvärjas på det sätt, som utskottet i sista hand försökt göra genom att föreslå att vinterövningarna varje år skulle omfatta endast två arméfördelningar.

Den tredje invändningen gällde repetitionsövningarna. Där har det sagts, att man skulle genom att minska omfattningen och antalet av repetitionsövningarna väsentligt reducera befälets mest givande och betydelsefullaste utbildningstillfällen. Om man med omfattning menar antalet dagar i varje repetitionsövning, så träffar anmärkningen icke Kungl. Maj:ts förslag utan motionärernas. Kungl. Maj:t har nämligen föreslagit, att dagantalet i repetitionsövningarna skulle vara detsamma som nu, medan motionärerna föreslagit en minskning från 30 till 25 dagar. Då motionärerna så starkt understryka de militära auktoriteternas önskan om tre årsklasser för repetitionsövningarna, så bör erinras därom, att lika kraftiga uttalanden ha gjorts mot en minskning av dagantalet i repetitionsövningarna. Sålunda framhölls i motiveringen till Kungl. Maj:ts proposition 1914, att någon inskränkning i den för dessa övningar anslagna tiden av 30 dagar så långt ifrån vore möjlig, att tvärtom en ökning av dagantalet skulle vara behövlig. Enligt inom försvarsberedningen verkställd beräkning åtgick för söndagar, handräckning, tjänstledighet, in- och utlämning av persedlar m. m. 7 1/4 dagar av de 30 dagarna, och då återstodo endast 22 3/4 effektiva utbildningsdagar. Om man nu minskar antalet dagar från 30 till 25

Ang. lag om ändrad utbildningstid för värnpliktiga av 1920 års klass. (Forts.)

kommer man sålunda alldeles säkert ned till ett antal effektiva utbildningsdagar av endast 17 eller 18. Och jag tror, att de militära myndigheterna skola förklara, att det blir mycket svårt att inom ramen av detta dagantal ordna alla de övningar, som skola medhinnas under repetitionsövningarna såväl vid de enskilda truppförbanden som sedermera under fälttjänstövningarna. Det bör också uppmärksammas, att inspektören för infanteriet har avstyrkt en förkortning av dagantalet i repetitionsövningarna.

Beträffande minskningen av antalet repetitionsövningar kan det vara skäl uppmärksamma ordalagen i generalstabschefens uttalande. Han har i svaret på försvarsrevisionens förfrågan rörande 1920 års klass förklarat, att antalet repetitionsövningar bör *såvitt möjligt* bibehållas. Det är sålunda icke detta kategoriska, som man har försökt göra gällande från utskottets och motionärernas sida. När utskottet framhåller, att befälet med den av Kungl. Maj:t föreslagna anordningen icke skulle kunna utbildas, går det till mycket starka överdrifter. Vi hade dock ända till 1910 endast två årsklasser deltagande i repetitionsövningen, och ändå voro på den tiden värnpliktsklasserna mycket mindre än nu. I repetitionsövningarna 1904 deltogo endast 27,000 värnpliktiga, och 1910 var antalet ungefär detsamma. Men ingen vill väl ändå här träda upp och påstå, att de officerare i svenska armén, som utbildades före 1910, voro komplett odugliga eller i varje fall icke erhållit sådan utbildning, att de inte skulle vid mobilisering eller krigstillfälle kunna föra trupp. Jag tror ingen vill göra det påståendet. Men under sådana förhållanden skall man akta sig för att på denna punkt söka göra gällande, att just de tre repetitionsövningarna äro så mycket nödvändigare än allt annat, att just på den punkten får icke ske någon som helst rubbning.

Ett särskilt skäl, som föranlett mig föreslå en minskning av repetitionsövningarnas antal, har varit, som herr Jönsson i Revinge omnämnde, att de årsklasser, med vilka vi närmast ha att räkna, förete ett växande, som gör, att de äro betydligt större än årsklasserna tidigare. Jag har därför vågat i propositionen understryka, vad reservanterna i försvarsrevisionen hävdat, nämligen att det är tillräckligt med två repetitionsövningar med hänsyn till vad som är oundgängligen nödvändigt för att möjliggöra bedrivandet av övningar i större förband.

Jag har i likhet med utskottet gjort vissa beräkningar rörande vilket antal värnpliktiga, som med två årsklasser skulle stå till förfogande för repetitionsövningarna. Jag vill säga herr Jönsson i Revinge, som tillhör utskottet, att jag kommit till något annat resultat än den räknemästare, som anlitats för uppgörande av utskottets beräkningar.

Mitt resultat är följande. Vid årets inskrivningsförrättningar har prövats 62,557 man. Till jämförelse kan nämnas, att 1912 prövades 41,507. Av de sålunda i år prövade ha 48,068 inskrivits. Från detta antal skall, enligt en på kommandoexpeditionen verkställd beräkning, dragas 14,560 man för tilldelning till härens specialvapen och marinen samt icke vapenföra. Frångdragas ytterligare 500 man från fastlandet, som fullgöra sin tjänstgöring på Gottland, återstår 33,000 man. Om ytterligare frånräknas de 358 inom Gottlands inskrivningsområde

Ang. lag om ändrad utbildningstid för värnpliktige av 1920 års klass. (Forts.)

inskrivna, återstår att fördelas på 27 infanteriregementen 32,642 man vapenföra, eller 1,209 man per regemente. Jag vill påpeka, att man inom utskottet har räknat med fördelning på 28 infanteriregementen, en beräkning, som givetvis blir oriktig, då man måste behandla Gottlands militärområde som ett särskilt sådant, och en beräkning, som ej heller står i överensstämmelse med grunderna för beräkningarna i 1914 års proposition, där man endast räknade med fördelning på 27 infanteriregementen. Om man sålunda har denna summa på 32,642 man och låter undersöka, huru många som ytterligare avgå, skall man finna, att härifrån avgå 8 %, som komma bort redan före inställelsen till första tjänstgöringen, 13 % som avgå under första tjänstgöringen antingen genom hemförlovning eller genom överföring till icke vapenföra, 0,7 % som avgå under första repetitionsövningen. Man skulle då ha för första repetitionsövningen 25,945 man eller 961 man per regemente. Men sedan fortsätter avgången mellan första och andra repetitionsövningen med ytterligare 2 %, och den klass, som rycker in till andra repetitionsövningen, skulle alltså omfatta 25,426 man eller 942 man per regemente. Två sådana årsklasser skulle alltså göra 1,903 man per regemente. Men så fortsättes avgången. Det har framhållits inom utskottet, att från denna siffra måste dragas dels de värnpliktiga, som skola fullgöra endast en repetitionsövning, och dels förstärkningskontingenter till härens specialvapen och marinen, dels också kontingenter till Svea och Göta livgarden, Karlskrona och Vaxholms grenadjärregementen och Norrbottens regemente samt vapenföra studenter, som endast ha en repetitionsövning, tillsammans 341 man per repetitionsövningsregemente. Jag anser för min del, att beräkningen av denna åtgång är väl rundligt tilltagen. Det kan icke vara rimligt, att man skall till specialvapnen kommendera ett större antal än som är oundgängligen nödvändigt från infanteriet, som dock måste anses vara arméns viktigaste vapenslag. Jag tror därför, att siffran 341 kommer att visa sig vara för hög, men jag skall acceptera den vid detta tillfälle, då jag inte kan anföra någon tillförlitligare beräkningsgrund själv. Om man sålunda drar dessa 341 man från 1,903, erhåller man 1,562 man per regemente eller 42,174 man per repetitionsövning. I 1914 års statsverksproposition räknar man med en styrka för repetitionsövningen på 43,200 man. I repetitionsövningen 1912 deltogo 42,459 man och 1914 47,370. Även om de beräkningar, jag gjort, skulle vara något för sangviniska och i själva verket de inkallades antal icke skulle bli så stort, som här angivits, synes mig dock vid jämförelse med de siffror, som kunna anföras från tidigare repetitionsövningar, man med skäl kunna göra gällande, att på grund av årsklassernas storlek nu, man kan fullt ut hävda den meningen, att det bör vara möjligt att med två årsklasser sammansätta de förband, som äro nödvändiga för repetitionsövningarnas riktiga hållande. Jag vill dessutom göra det påpekandet, att detta förhållande med endast två klasser i repetitionsövningen inträder först 1922, då i år deltaga i repetitionsövningen tre klasser, nämligen 1917, 1918 och 1919, och 1921 deltaga 1918, 1919 och 1920 års klasser. Och när utskottet invänder, att antalet utbildningstillfällen för befälet skulle reduceras, så är det givetvis ett fullständigt oriktigt sätt att

Ang. lag om ändrad utbildningstid för värnpliktiga av 1920 års klass. (Forts.)

resonera, ty repetitionsövningarna skola ju efter båda förslagen äga rum *årligen*. Utbildningstillfällena bli då naturligtvis desamma.

Jag måste i förbigående replikera herr Jönsson i Revinge, när han gör gällande, att den enda organisation vi ha är 1914 års och att den måste upprätthållas. Driver man det resonemanget för hårt måste man anse sig förhindrad att över huvud föreslå några förändringar i övningstiden, ty det är alldeles uppenbart, att 1914 års organisation icke blott innebär kadrerna utan också innebär en viss bestämd utbildning av de värnpliktiga. Vi äro ju dock ense om den uppfattning, som statsministern Edén uttalade i sin diktamen till statsrådsprotokollet någon gång förra året, att våra försvarsbördor icke stå i överensstämmelse med folkets bärkraft och den fredliga kulturens behov. Vi erkänna, att 1914 års organisation överanstränger vårt folk, pålägger för stora bördor, och vi ha nu att pröva, huru vi skola kunna komma snarast möjligt till lättnad i rustningsbördorna. Det förefaller mig vara oriktigt att då försöka envist bita sig fast på just den punkten inom 1914 års organisation, som gäller repetitionsövningarnas antal medan man på andra punkter anser sig kunna taga mindre hänsyn till denna.

Men vad som vidare har varit bestämmande, då jag föreslagit, att man skall ha endast två repetitionsövningar, det är de värnpliktigas intresse av att få fullgöra sin värnplikt under minsta antal år. Jag tror också, att därigenom, att det blir färre inkallelser, det blir betydliga besparingar för statsverket.

Utöver vad som redan berörts, skall jag upptaga till bemötande ett par detaljanmärkningar. Det synes mig synnerligen anmärkningsvärt huru utskottet anser sig kunna handla, när det utan ett ord till invändning går med på att förorda nedsättning av dagantalet i repetitionsövningarna för infanteriet, det vapenslag, som väl dock har tillförts de flesta nya stridsmedlen under världskriget, men däremot förklarar, att Kungl. Maj:ts förslag om att minska repetitionsövningarnas dagantal vid specialvapnen är alldeles orimligt. Det förhåller sig dock på det viset, att när försvarsrevisionen frågade generalstabschefen, hur man vid specialvapnen borde fördela en tjänstgöringstid på 180 dagar, generalstabschefen föreslog, att man skulle vid kavalleriet, fält- och positionsartilleriet minska antalet dagar i repetitionsövningen från 42 till 35 och för fästningsartilleriet och ingenjörtrupperna från 35 till 30 dagar. Det har sålunda visat sig, att där man har att välja mellan en stark förkortning i första tjänstgöringen och en förkortning av repetitionsövningarna, de militära myndigheterna förorda, att en förkortning sker även beträffande repetitionsövningarnas dagantal. Jag har för min del utgått ifrån, att det är viktigare att bereda specialvapnens värnpliktiga en mera grundlig soldatutbildning under den första tjänstgöringen än att bibehålla dagantalet i dessa repetitionsövningar, som äro mer än 30 dagar, och jag har därför föreslagit nedsättning. Jag kan tillåta mig påpeka, att jag därmed endast återfört förhållandena ungefär till vad de voro under övergångsåren 1902—1907.

Man har i utskottet hittat en verklig anmärkning mot den kungl. propositionen, men den är verkligen icke av det mera imponerande

Ang. lag om ändrad utbildningstid för värnpliktiga av 1920 års klass.

(Forts.)

slaget. Jag har föreslagit, att repetitionsövningen för sjukbärare i trängen skulle omfatta 30 dagar men för sjukvårdare endast 25 dagar. Jag gjorde det därför, att man tillägger första tjänstgöringen för sjukvårdarna stor betydelse, och jag har ansett att några olägenheter av allvarligt slag icke skulle uppstå genom denna anordning. Men i utskottet gör man ett stort nummer därav, och i glädjen över att man hittat en anmärkningspunkt mot Kungl. Maj:ts förslag, glömmer man bort, att försvarsrevisionens förslag, som förordas, är fullkomligt omöjligt i denna punkt. Försvarsrevisionen och utskottet föreslå nämligen, att man skall förlägga första utbildningen av sjukbärarna till sommaren, men första utbildningen av sjukvårdarna till vintern. Antagligen har detta förslag tillkommit därför, att tidigare sjukvårdarna utbildades under vintern. Men skillnaden är då den, att man den tiden hade trupp inne under vintern, hela värnpliktsklassen låg då inne, medan nu är meningen att förlägga huvudgruppen av värnpliktsklassen till sommaren. Vad meningen då kan vara att förlägga sjukvårdsmännens utbildning till vintern, är svårt att förstå, i all synnerhet som dessa sjukvårdare fullgöra sin tjänstgöring på det sättet, att de först äro inne vid sjukvårdskompaniet för enskild utbildning i sex veckor och sedan skola tjänstgöra vid sjukhusen tre månader. Varför man skall minska tillgången på sjukvårdare just under den tid, då man har det största antalet värnpliktiga inne, är en visdom, som jag skulle vara mycket glad, om herr Jönsson i Revinge kunde inviga mig i. Eftersom jag emellertid tror, att det icke är någon visdom, utan ett förbiseende, förefaller det mig, att det finns skäl till den anmärkningen, att ett utskott, som gör en sådan blunder, borde verkligen ej komma med småfuttiga anmärkningar av det slag, som man gjort på andra punkter. Det är verkligen att sila mygg och svälja kameler.

Till sist skulle jag endast vilja göra den anmärkningen, att då Kungl. Maj:ts förslag bättre står i överensstämmelse med de allmänna grundsatser som även revisionen har hävdat, nämligen att man av statsfinansiella skäl och med hänsyn till behovet av arbetskraft, bör förkorta övningstiden, och då det icke lyckats utskottet uppvisa, att utskottets förslag har i militärt avseende några företräden framför Kungl. Maj:ts, så finner jag det vara all anledning att bifalla Kungl. Maj:ts förslag.

Det finns dessutom en extra anledning att pröva, innan försvarsrevisionen fattat sina slutliga beslut, huru i verkligheten en utbildning av det korta slag, som Kungl. Maj:t har föreslagit, kommer att taga sig ut. Det kan icke hjälpas, att provisorieåren bliva i viss mån experimentår. Och det synes mig, att man bör visa här i vårt land, att man vill försöka göra allvar även inom landet av den framställning, som vi nyligen gjort till nationernas förbund, att avrustningsarbetet så snart som möjligt måste med kraft igångsättas. Om vi icke själva visa den tilltron till den utrikespolitiska situationen, om vi icke själva i målmedveten handling gå den vägen, så förlora vi naturligtvis också en hel del av den moraliska kraft, vi annars kunde använda för att pressa på avrustningen även i universellt avseende.

Det synes mig, som om anmärkningarna mot Kungl. Maj:ts förslag härmed äro bemötta. Och jag vill, med hänvisning även till vad jag

Ang. lag om ändrad utbildningstid för värnpliktiga av 1920 års klass.
(Forts.)

yttrade i början av detta anförande gentemot försöken att spela ut dagens situation på ett visst område för ett visst förslag om övningstiden, att allt synes mig tala för, att årminstone andra kammaren bör med starkast möjliga majoritet bifalla Kungl. Maj:ts proposition.

Som tiden nu var långt framskriden och flera talare anmält sig för yttrandes avgivande, beslöt kammaren, på hemställan av herr talmannen, att uppskjuta den vidare behandlingen av förevarande utlåtande ävensom handläggningen av övriga på föredragningslistan upptagna ärenden till kl. 8 e. m., då detta sammanträde enligt utfärdat anslag komme att fortsättas.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 4.32 e. m.

In fidem
Per Cronvall.

Stockholm 1920. **Kungl. Boktryckeriet**, P. A. Norstedt & Söner. 202616